

**PUBLICAȚIE SAPTĂMINALĂ EDITATĂ DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL**

ANUL I • NR. 28 • 27 IULIE 1990

Desen de Vaumier „LE CHARIVARI, 14.01.1850 - Actualități politice”

UNIUNEA ZIARIȘTILOR DEMOCRAȚI DIN ROMÂNIA

Prin sentința nr. 1873 a Tribunalului sectorului 1 București, în baza dosarului nr. 1850 P.I./1990, Uniunea Ziaristilor Democrați din România a dobândit personalitate juridică. U.Z.D.R. este o asociație neguvernamentală și independentă de orice partid politic, reunind toate categoriile de publiciști din presa scrisă și audiovizuală, cu cetățenie română sau de origine română, care desfășoară o activitate constantă în acest domeniu și promovează valorile și principiile democrației.

În U.Z.D.R. se poate înscrie, individual, orice ziarist care, prin mijloacele specifice profesiei, acționează pentru respectarea drepturilor fundamentale ale omului, pentru libera circulație a informației.

Relații privind înscrierea în U.Z.D.R. puteți obține la: revista „Flacăra” (telefon 17 38 10), revista „22” (14 15 25), gazeta „Timpul” - Iași (981/1 74 30) și ziarul „România liberă” (17 60 10/inter. 1621).

Conferința Națională a U.Z.D.R. va avea loc în a doua jumătate a lunii august, în București, la o dată ce va fi comunicată prin intermediul presei centrale și locale.

DIN SUMAR:

ALEXANDRU PALEOLOGU - „Sistemul comunist duce la extirparea bucuriei de a trăi” ● **ACCENTE**: **GABRIEL LIICEANU**, **BEDROS HORASANGIAN**, **DAN C. MIHĂILESCU** ● **CORNEL NISTORESCU** - „A venit vremea ca presa să tragă la țintă” ● **ALIN TEODORESCU** - Viitorul unui eșec, economia României ● **HORVATH ANDOR** - Principiul dominoului în sens invers ● Grupaj publicistic despre rolul presei în societate: **TIA ȘERBĂNESCU**, **GABRIEL ANDREESCU**, **CORNEL NISTORESCU**, **GEORGE ARUN**, **ANDREEA PORA**.

MIHAI EMINESCU

Responsabilitatea în publicistică

Presă este pe deplin liberă în țară la noi și nici nu credem că o mărginire a acestei libertăți ar fi de vr'un folos. E adevărat că în nici o parte a lumii presa nu este întemeiată spre a spune adevărul. După experiențele făcute de zeci de ani încoace, s'a putut vedea că presa politică din toată lumea e mai mult un organ al patimilor politice, decât al adevărului. Despre rețetele economice produse prin acest soi de întreprinderi nu mai vorbim. Nu există întreprindere cât de hazardată, cât de calculată pe ușurință și pe voința de a-i exploata nerozia, care să nu fi fost susținută adesea de presa de toate culorile și, când ne-aducem aminte de concesiile Stroussberg și de susținerea vie a acestei afaceri premiată putrede, din partea „Românului” și a altor gazete din vremea aceea, când ne-aducem aminte cum focea principală a partidului liberal, a d-lui Brătianu și Rosetti, a trecut drept prim-București în coloanele sale o reclamă a „Creditului mobililor”, putem constata lesne că numai în rare cazuri este chip de-a preserva acest instrument de acțiune politică de venalitate.

Nu vorbim aci de personalități. De sigur există personalități oneste în această breaslă, dar ele sunt așa pentru că așa le-a făcut Dumnezeu. Industria gazetăriei în sine e expusă unor primejdii morale de care publicistul cutare ori cutare scapă, de care publicistica nu poate scăpa.

Cu toate acestea există o garanție în contra acestor neajunsuri și o garanție puternică. Aceasta consistă în faptul că îndărătul unei întreprinderi ziaristice stă un grup de personalități politice care au până la un grad oarecare responsabilitate în întreprindere. În acest grup se vor afla tot-dăuna oameni de un caracter cu desăvârșire corect care vor și să împiedice ca în numele lor să se debiteze cutare reclamă ori cutare insinuațiune. De aceea e și practic de-a nu ținea seamă decât de opiniile acele ale publicisticii care sunt acoperite de o responsabilitate certă și e cu totul infructuos de-a discuta cu oameni ori cu ziare care nu au absolut nici o responsabilitate.

Cu toate acestea, în București, apar o sumă de fol, fie în limba română fie mai cu seamă în limbi străine, cari discută cu toată vehemența limbojului opinii a căror responsabilitate nu e reprezentată prin nimeni, sau prin nume atât de obscure încât sunt echivalente cu anonimul și cu nimenea. Prezintă un om politic ideile sale în mod cât de clar și de sincer, X sau Y, oameni ce nu reprezintă pe nimenea și nimic, uzează de libertatea presei pentru a întortochia și falsifica ideile omului public, îi substituie intenții pe cari nu le-a avut nici odată, îl iau în răspăr, și lată omul devine în mina speciei animal scribax, ba vândut străinilor, ba spion al cutării puteri, ba una, ba alta.

Acest lucru are mari neajunsuri.

Noi suntem aproape siguri că tocmai organe de acele cari au epilepsia denunțurilor și cari cu ușurință aruncă epitetul de „trădător al intereselor țării” unor oameni pe cari adversarii lor politici și cu răspundere nu îndrăznesc a-l acuza în asemenea chip, sunt organele de provocațiune și de turburare, incurajate de străinătate în țara noastră. Dacă vrei să stii cine stă îndărătul lor, dacă vrei să ai responsabilitate pipăită a cuiva, fie bărbat politic, fie grup de bărbăți politici, pe cari să-i izolezi logic în cercul lor de idei și să discuți cu ei, să-i conștăințezi, prin apel la demnitatea și trecutul lor, ca să țină linia dreaptă a discuției și să nu spună neadevăruri patente, nu dai de nimenea pe care să poți pune mina. Vr'un nume obscur și se prezintă, ale cărui opinii pot fi prețioase pentru ei însuși, dar de cari țara nici nu a întrebat, nici nu va întreba vr'odnică.

Focea cutare, redijată de d-nul X, aruncă cutărui om de stat epitetul de trădător.

Bunătatea d-tale, d-le X, dar cine te'ntreabă ce opinie ai despre cutare? Opinia aceasta poate fi prețioasă în sine, dar prin ea însăși nu are absolut nici o valoare. Acoperită de responsabilitate politică a unor oameni publici, ar deveni discutabilă, dar așa...? Cine vrea, cine crede practic a discuta cu oricine înșăntăți politice și stilistice, a polemiza cu oameni cari nu au nici o răspundere în privirea celor ce zic, a căror vorbe nu numără?

Cât de practic și de ce efect imediat e stabilirea unei asemenea responsabilități, am văzut în două cazuri. Cu numele deschis Prințul Grigore M. Sturza a luat ideile partidului democratic național sub scutul său cavaleresc. Izolat pe terenul luptei și atacat, cu cele mai drepte arme, combătut cu termeni cuviințioși, potriviți persoanei și trecutului său, prințul s'a convins că pentru moment lupta sa era sterilă și „Democrația națională” o încetat. „Presă”, în altă ordine de idei, se făcuse vinovată de cele mai grave inconsecvențe politice. Izolată ca într'un cerc de fier înăuntrul propriilor ei contrațicerii, ea a fost constrinsă a se convinge că existența ei era o contrațiceră în sine însăși, a fost adusă ad absurdum și nimeni ne-maivoidă a acoperi ceea ce era logiceste absurd cu numele său, organul „Centrului” a încetat de-odată cu „Centrul”.

Față cu foi însă ce nu sunt acoperite de responsabilitate nă-măru, lupta e imposibilă. O asemenea faoc zice azi una, mâine contrariul, și nu există nimeni pe care să-l poți obliga de a se ține de vorbă. Terenul e cu totul mlăștinos, piciorul se cufundă la orice pas, de aceea e mai bine de a nu ținea de loc seamă de ele. Dar existența și înmulțirea unei asemenea ramuri publicistice câtă a se considera ca un fenomen foarte înfrățitor în viața publică.

SCRISOARE DESCHISĂ

PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAI

Domnule Profesor,

În interviul de Joi seara (17 iulie 1990), acordat de Dumneavoastră Televiziunii Române, odată cu multe idei frumoase și mai ales, frumos îmbrăcate în cuvinte, ați enunțat și unele neadevăruri.

Efortul de restabilire a ierarhiei autentice a valorilor morale și culturale în societatea noastră de astăzi, întreprins dezinteresat de oameni care voiesc binele acestui popor, riscă să devină „strădania lui Sisif” sau, mai românește, „munca meșterului Manole”, dacă neadevărurile copăit pîrului unei persoane de prestigiu și autoritatea Dumneavoastră, pusă astfel (chiar involuntar) în sprijinul forței oculte distructive.

Apoi, m-a uimit ușurința (eufrimistic vorbind) cu care faceți aprecieri, puneți etichete și dați verdicte în alt document decât cel al strictei Dumneavoastră specialități. În profesia laică (iar Dumneavoastră așteți și titluri „laice”) respectul pentru competența altuia îl oprește pe un specialist (cu cit mai „mare”, cu atât mai conștient de limitele sale) să se pronunțe prea grăbit asupra domeniilor străine, chiar conexe. Și, în plus, au trecut - sper - acele vremuri cînd aflam, spre exemplu, despre Koni - numai și numai din ceea „ce a spus Marx sau Lenin despre Koni”...

Așadar: Lăsați-ți pe specialiștii noștri români greco-catolici, romano-catolici, ai Bisericii Armene, Bisericii Evanghelice sau ai altor confesiuni și religii creștine și ne-creștine, să-și expună stăruiri, nemulțumiri, principiile teologice. Spre folosul spiritului al tuturor.

Altfel, aduceți în eroare milioane de oameni răspîndind confuzia și adîncind ignoranța.

Voi da numai câteva exemple:

I. Asupra valorii spirituale și a semnificației sacramentelor în credința creștină catolică (fie de rit răsăritean, greco-catolic, fie de rit romano-catolic) se poate consulta Catehismul pe care orice copil (sau adult) îl învață înainte de prima primie la Sf. Sacrament al Cuminării precum și Teologia dogmatică specială vol. 2, de dr. V. Suci și astfel eroarea Dumneavoastră de interpretare a „celorlalți”, va căpăta cuvenita reparare.

II. Asupra istoriei Bisericii Române Unite (greco-catolică sau catolică de rit răsăritean), a rolului ei în istoria națiunii române și a culturii române se pot consulta lucrări precum Școala Ardeleană - Dimensiuni naționale și europene de Prof. dr. P. Teodor și Rolul Bisericii Române Unite în formarea conștiinței naționale românești în sec. XVIII.

Și tot pentru a aduce rectificarea afirmărilor Dumneavoastră fără aconerire despre inexistența martirajului Bisericii catolice de rit răsăritean (bizantin) în perioada 1948-1989, amintesc numai de unele de proști condamnați la ani grei de suferință în temnițe, de zecile de călătorii - învădătoare, profesoare sau sîruri medicale, de cea mai înaltă finută morală și profesională - azvirlite în închisori, apoi, private de dreptul de a-și practica profesia, pe de o parte, și conștiința religioasă pe de altă parte. Numai pentru fidelitate față de conștiința lor, și-ași gândit vrodată cit a pierdut societatea laică, pierzîndu-i pe toți aceștia?

Vă mai amintesc și de cei șapte episcopi ai Bisericii catolice de rit răsăritean (greco-catolică) condamnați în 1948 (în urma decretului abuziv) la ani grei de temniță numai și numai pentru „una” de a-și fi păstrat, cu fermitate, conștiința: V. Aftenie, Tr. Suetu, Al. Rusu,

L. Chinezu, Tr. Frențu, I. Bălan, I. Hostu (deși li s-a oferit alternativa onorurilor în cadrul Bisericii Ortodoxe). Dintre aceștia, primii 5 au murit în închisoare. Toți doctori în teologie, toți cu studii în străinătate; episcopii Al. Rusu, L. Chinezu și I. Bălan - profesori de teologie la Academia de Teologie greco-catolică din Blaj. Acest abuz a fost încurajat public și de unii dintre conștrații dumneavoastră, sub pretextul și în numele multăbătutei monede faise a „unității între credința strămoșească”; în fapt, dăduse felu unei mentalități totalitare, de suflare și strivire a minorității (religioase în cazul discutat), comund tuturor ideologiilor de tip fascist sau comunist.

Dar nu întâmplător „patriarhiile” doctrinei roșii au impus defășurarea abuzivă tocmai a Bisericii Române Unite. Pentru că ea recunoștea, împreună cu credincioșii săi, o altă autoritate, neasvrită de statul totalitar comunist - aceea a Scaunului Pontifical - clar și fără dubii din această pricină mai puțin manipulabilă și - fapt ce „deranja” odată în plus, ea păstra nealterată spiritualitatea proprie poporului român, imprimată în ritul răsăritean (bizantin) și exteriorizată prin el.

III. Dacă prea puțin dintre credincioșii catolici de rit răsăritean „nescolțiți” cunosc deosebirea dintre rit și dogmă, sau diferențele teologice dintre confesiuni, iar înzusu interviul Dumneavoastră este un exemplu de cum poate fi întreținută confuzia, în schimb, în pofida celor peste 40 de ani de prigoană și propagandă susținută înspătrina acestei Biserici, credincioșii ei își păstrează și azi conștiința identității confesiunii lor.

Cînd pe la mijlocul anilor '70 ajungeam pentru prima oară în îndelung văstată țară a Maramureșului, repetarea aceluiși salut „Laudă-se Iesus!” - „În vezi amin!” între oamenii satelor alea a trezit în mine, surprinzător și persistent, nostalgia unui cult de mult uitat al copilăriei mele. Era salutul înălțat cîndva, în preajma unei bisericuțe de cartier al unui vechi orășel de provincie... Și am întregat o femeie: - Cum se face că se salută între ei astfel, și nu numai cu „papa”? -

„Asta o rămîs de cînd noi am fost greco-catolici, de cînd s-a întrecis biserică unită de ne-or simți să facem cerere scrisă de trecere la ortodoxie” - Cerere înseamnă „de bună voie”, dacă n-ai vrut, de ce-ai făcut-o?, am replicat eu: - „Ce știți, dumneavoastră...”, că neneau și ne băteau în geam la miezuri nopții de ne speriau cocoșii [copiii]... cu militanșii, cu activistu’, cu delegatu’... Ce era să mai facem? Asemenea răspunsuri am primit - o sumedenie. Și în tot Ardealul.

Se mai poate afirma cu bună-credință că acești oameni, și mulți alții, în Ardeal, în Oas, în Banat, în Bucovina nu aveau sentimentul identității lor religioase? Dar acolo miți de jărani, veniți la Cluj din tot Ardealul, la mijloc de iunie al anului '90 ca să asiste la sfîșțirea episcopului lor greco-catolic, din zile celor piepturi a izbucnit la un moment dat într-un singur glas strigătul „Dați-ne bisericile înapoi!”?

IV. Cred că fostul Dumneavoastră coleg de liceu, de care ați pomenit, devenit ulterior profesor de sport e posibil să fi fost superior, din punct de vedere moral, multor teologi. Și iată de ce:

I. Profesorul de sport știa ce înșagămul (și probabil respecta) fair-play-ul, jucat pe față, confruntarea directă și - a da adversarului posibilități egale de a se apăra și a combate.

2. Profesorul de sport respingea, foarte probabil, recurența la fault-uri, lovituri sub centură, sau pe la spate, sau lovirea celui căzut, ca mijloace de dobîndire a victoriei.

Cînd în seara de Joi priveam pe ecranul TV hieratică Dumneavoastră imaginea în alb-negru, un gînd îmi stăruia în minte: că în calea victorii către VIATA înfîșinat cu toții - și nu o dată - răpîntia a două drumuri la începutul cărora se află cite o plăcuță indicatoare: pe una stă scris „Mincina stă cu Regele la masă”, iar pe cealaltă „Eu sunt Calea, Adevărul și Viata”.

Și doream atunci, cu teamă și speranță, ca Dumneavoastră să vă fi aflat încă, înainte de răpîntie...

MONICA GIULVEZAN

ZECE REMARCI LA „POST-TOTALITARIAN POLITICS: IDEOLOGY ENDS AGAIN“ DE JEFFREY C. GOLDFARB

PAVEL CĂMPEANU

1. Analiza lui Jeff Goldfarb impresionantă prin competență, echilibru și responsabilitate. Colegilor lui din această parte a lumii, aflați în centrul uneia dintre marile vijelii ale istoriei, astfel de virtuți le trezesc invidia. Bucureștii acestui Iulie 1990, în care încerc să redactez prezentele observații, nu incită cituși de puțin o reflecție cu virtuți comparabile. Altfel cit este cu puțință, o face, în schimb, în pofida împrejurărilor, textul lui Jeff.

2. După cum rețese chiar din titlul eseului său, distinsul meu coleg de la New School definește procesul în curs în Europa de Est prin caracterul lui post-totalitar și plasează nivelul central al desfășurării lui în domeniul politicii. Într-adevăr, nimic mai plauzibil decât ideea că tranziția spre democrație este un proces eminamente politic. Dar istoria este și în această privință mai puțin coerentă decât încercările noastre de a o raționaliza.

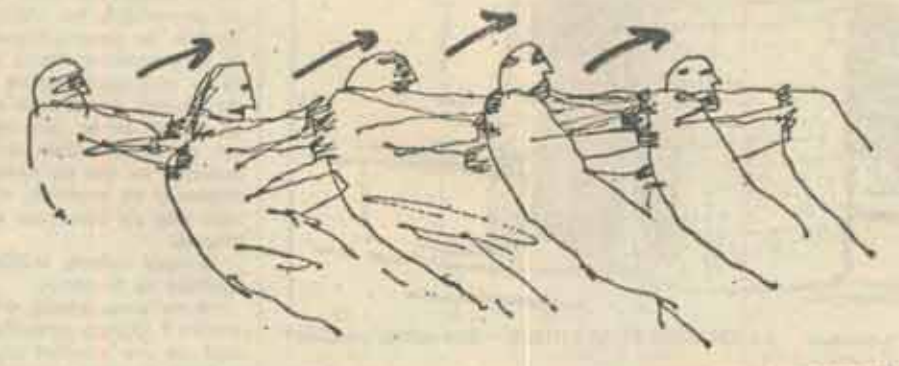
3. Ea arată, printre altele, că dispariția unei dictaturi nu generează, în mod necesar, o democrație. Adeseori, locul dictaturii îl ia un regim care crează instituții democratice, dar nu și ambianța necesară funcționării lor. Uneori mai conștiente, alteori mai echivoce, asemenea schimbări au avut nu o dată loc. Ceea ce nu a avut însă loc nicidecum este trecerea de la o economie iluzorie, de tip stalinist, predestinată eșecului prin însăși natura ei, la o economie reală, în care catalizatorul procesului productiv îl reprezintă nevoile societății.

4. Marxștii nu sînt singurii care cred că generatorul ultim al structurilor sociale este procesul productiv. Configurația raporturilor sociale sîrșește prin a se adapta mecanismelor care reglează producția și distribuția bunurilor materiale și spirituale. În toate societățile moderne, scopul producției a fost și este distribuția - o distribuție constant înechitabilă, imprimînd aceeași distorsiune consumului. Organizația socială dominantă în Estul Europei este singura care urmărește - și obține - deteriorarea sistematică a acestei articulații firești. În respectivele societăți, scopul producției nu mai este distribuția - în primul rînd, a bunurilor de consum - ci acumularea, în primul rînd, a mijloacelor de producție cu caracter industrial. Opoziția față de inegalitatea distribuției devine opoziție față de consum.

5. În condițiile unei producții orientate spre sine însăși, independent uneori de

Intențiile actanților individuali, consumul se transformă din scop natural în impediment anti-natural al procesului productiv. Așa cum îl profîlză „este condiții - și, sub o formă mistificată, ideologia „omului nou” - producătorul ideal s-ar caracteriza prin satisfacerea egal de completă a două exigențe opuse: el ar produce cit mai mult, consumînd cit mai puțin.

6. Potrivnică naturii umane, această tentativă nu a creat tipul ideal al producătorului amintit mai sus, ci a generat pro-

Desen de DAN PERJOVSCHI

ducătorul cel mai improductiv al societăților industriale contemporane. Cauza principală a acestei inferiorități nu este de ordin psihologic, ci social. Căci schimbarea intervenită în scopul producției sociale schimbă motivația producătorului individual: acesta nu mai muncește pentru a-și mări șansele de satisfacere a propriilor sale nevoi, ci pentru a executa un ordin exterior, opus în principiu acestor șanse.

7. Singurul mod de a determina o societate să producă independent de nevoile membrilor săi și chiar în dauns lor este coercițiunea în varianta ei extremă, și anume coercițiunea generalizată. Trecerea Rusiei post-revoluționare la stalinism s-a realizat în esență, tocmai prin generalizarea raporturilor de coercițiune, înfăptuită pe două căi principale: represiunea de masă și exproprierea generalizată. Prima a fost pe larg analizată, a

doua la fel de larg neglițată, ea constînd, după părerea mea, în depozitarea de toate bunurile ei nu doar a unei clase, ci a întregii societăți. Implicația a fost constituirea unui monopol global, ilegal și supra-centralizat, dispunînd în voie de toate mijloacele de producție și de înțregă forță de muncă. Mecanism crucial al societăților la care mă refer, acest fenomen unic este pus mai curînd în umbră decât în lumină prin folosirea conceptului de totalitarism.

8. Represiunea de masă a reprezentat forma genetică și paroxistică a primatului raporturilor de coercițiune. La un moment dat, societățile în cauză s-au putut debarasa de această formă a respectivelor raporturi, dar niciodată de primatul lor social. Pe cînd represiunea li

privează pe indivizii de libertate, coercițiunea reprezintă un mod de organizare a stării de libertate formală. Ea se manifestă practic ca un raport tipic de comandă-executare. Dar pentru a deveni cit de cit operațional, acest raport are înăspărat nevoie de o ambianță socială adecvată. Oamenii nu pot fi forțați să lucreze cit mai mult consumînd cit mai puțin, fără a fi împiedicați să gîndescă în mod critic, să se asocieze, să-și exprime opiniile etc. Cu alte cuvinte, coercițiunea generalizată nu poate deveni operațională fără ca drepturile individuale și de grup să fie practic anulate.

9. De aici rezultă că deși democrația poate fi socotită drept o categorie specific politică, anti-democratismul societăților în discuție își are rădăcina și principala sferă de acțiune dîncolo de politic. Pentru tranziția lor spre democrație, trans-

formările politice reprezintă doar condiția primă - în sensul cronologic al cuvîntului - condiția primordială constînd în transformarea lor economică și socială. Pentru tranziția istorică inițiată de țările est-europene, democratizarea vieții politice este, în același timp, indispensabilă și insuficientă. Fără smulgerea lor de sub dominația raporturilor socio-economice de comandă-executare, eventualele progrese în direcția democrației politice ar sîrși printr-un eșec mai mult decât probabil, iată de ce momentul nodal al acestui proces istoric nu îl constituie reforma instituțiilor - indispensabilă ca premisă, ci reforma mecanismelor economice și a raporturilor sociale aferente - inerentă ca plăcă turnantă către o nouă dezvoltare.

10.

Textul specialistului american examinează cu o remarcabilă lipsă de prejudecăți nevoia unei strategii inovatoare pe care momentul istoric îl impune Occidentului. Cu sau fără strategie, Occidentul posedă deocîmdată un considerabil potențial de a influența evenimentele în desfășurare. Sursă acestui potențial sînt bogățiile Occidentului și mitologia lui. Decenii de reprimare a consumului popular hrănesc în Europa de Est mitul popular al societăților de consum.

În ce măsură va izbucni Occidentul să actualizeze acest potențial de durată imprevizibilă depinde de strategia lui. Iar dacă analiza anterioară este corectă, obiectivul central al acestei strategii ar urma să vizeze sprijinirea reformei economice. Din păcate, mai ales în ce privește atitudinea Statelor Unite față de România, concentrarea asupra aspectelor politice este excesivă, dacă nu cumva chiar exclusivă. Administrațiile americane nu au obosit eșului în tentativele repetate pe scară mondială de a înălța edificiul democrației politice pe temelia pauperității economice. Pe de altă parte, Washingtonul manifestă o indispoziție legitimă față de formele convulsive pe care impulsul destalinizării le ia în țara noastră. Dar, dîncolo de acestea, prin refuzul persistent de a-i acorda României post-revoluționare asistență economică și de a-i restitui clauza națiunii celei mai favorizate, guvernul american este pe cale de a transforma o eroare gravă într-o tradiție nefastă. Am în vedere că din punctul nostru de vedere, Casa Albă refuză României - care l-a răsturnat pe Ceaușescu - ceea ce oferise din abundență dictatorului.

Pe de altă parte, din punctul de vedere al aceleiași dezirabile strategii, România ar merita să fie privită nu ca un caz printre altele, ci ca un caz-test. Supusă celei mai represive versiuni a stalinismului și adoptînd caea cea mai singurască a răsturnării lui, România dovedea în mod - s-ar putea spune - firesc cele mai dramatice forme ale începutului de tranziție spre altceva. Datorită acestei continuități în nefericire, România reprezintă, pentru întregă regiune, cazul-limită, limita fiind aceea a negativității. Ca atare, ea încorporează pentru întregă regiune riscul maxim de nereușită a destalinizării. Iar o strategie tîntind succesul respectivului proces în întregă regiune s-ar cuveni să trateze cu o circumpecție specială segmentul lui cel mai puțin sigur.

SĂ NU TĂIEM NODUL GORDIAN; SĂ-L DESFACEM!

MIHAI ȘORA

O societate intră în albia ei firească în momentul în care fiecare membru al ei acționează în vederea binelui tuturor (spirit civic), iar ceea ce întreprind cu toții împreună concură — fie, în limită, din impulsă lăuntrică, fie, în majoritatea cazurilor, cu ajutorul instituției juridice a societății — spre realizarea binelui adevărat al fiecăruia (societate de drept). Dar, pînă să ajungă a intra în albia ei firească, orice societate (în speță, societatea noastră românească, deoarece la ea ne gândim ori de câte ori vorbim despre societate în general) este, vrînd-nevrînd, ceea ce împrejurările prin care a trecut au făcut-o (uneori cu propriul ei consimțământ) să fie.

Dacă stăm și ne gândim bine, la nici unul din nivelurile ei de manifestare, societatea noastră nu funcționează corect.

Nu funcționează corect, în primul rînd, la nivelul puterii instalate, care în principiu ar trebui doar să reprezinte, nedeplasîndu-și nici o singură dată mandatul de a o governa, ca și cum ea însăși s-ar (auto)governa, dar care, în fapt, a preluat din trecut toate reflexele comportamentale ale vechii puteri discreționare, păstrîndu-și-le intacte, eventual perfecționîndu-le. Nu funcționează corect nici la nivelul elementar (de la „element”, stihie) al vieții economice, și asta nu numai din lînsă momentană a unui cadru juridic apt de a încuraja spiritul de inițiativă, ci și din cauza, mult mai profundă, a jipsei — la însăși baza societății — a unei inițiative orientate din start spre „binele comun”. Nu funcționează corect nici la nivelul — în care societatea întreagă ar trebui să se regăsească pe sine clarificată și „lamu-

rită” (în sensul cuvîntului „lamură”: partea cea mai bună și mai adevărată a unui lucru, „frunța” lui) — vieții intelectuale (și asta în bună parte și din vina intelectualilor înșiși, care nu numai că nu au știut, dar nici măcar nu par a fi interesați să arunce punți peste prăpastia, lingvistică în primul rînd, dar și de preocupări și interese specifice, care-i desparte de ansamblul societății). Nu funcționează, în sfîrșit, corect la nivelul mentalității generale, care face cași mult prea bună cu toate aceste disfuncții majore, pe de o parte acceptînd cu seninătate ca instituția statală să preia rolul de Leviathan, societății rezervîndu-i-se doar rolul de a juca precum l se cîntă; pe de altă parte, preferînd riscul inițiativei sornolente vieții subliminale; în sfîrșit, renegîndu-și intelectualii, cărora le-ar reveni tocmai rolul de a o exprima (ei înșiși, de altfel, demisionînd, la rîndul lor, mult prea frecvent, din acest rol de o covîrsitoare importantă).

Asa sînd, în lînsă mari, lucrurile cu societatea românească la acest sfîrșit de mileniu — în ipoteza, bineînțeles, că diagnosticul nostru se va fi dovedit într-un fel exact —, rămîne problema: ce trebuie să facem pentru a intra în albia noastră firească?

Viteza de transformare a diverselor niveluri de manifestare a ansamblului societății fiind ea însăși diversă — mai rapidă în cazul puterii politice, mai încetată în cazul economiei, evași-imperceptibilă în cazul mentalității colective —, dar în a-

celăși timp curențele verticale de interdependență acționînd constant și sîndînd împreună toate aceste niveluri într-un întreg organic, trebuie să decidem, fie și doar în principiu, asupra căreia anume dintre nivelurile realității sociale urmează a se acționa cu prioritate, în vederea grăbirii procesului de democratizare a țării: asupra politicii în sens restrîns, și anume pentru a-i contracara propensiunea, evași-inevitabilă în cazul unui regim post-totalitar, spre reocuparea totală a puterii la virtul sistemului piramidal al instituției statale și anularea brutală a divergențelor de păreri; sau, mai degrabă, asupra economicului în sens larg, pentru a stimula producția și schimbul de bunuri materiale adaptate la nevoile reale ale membrilor societății și a acționa în felul acesta în mod indirect asupra politicii.

Problema aceasta nu poate fi eludată. Dimpotrivă, ea se cere cu orice preț elucidată. Iată de ce o propunem spre dezbateră. În numărul de astăzi, ea este privită din două perspective deosebite, ba chiar (cel puțin la o primă ochire) de-a dreptul contradictorii, de către doamna Doina Cornea pe de o parte și, pe de alta, de domnul Pavel Cîmpeanu. Invităm specialiști din toate domeniile și în primul rînd politologii și economiștii, sociologii și pedagogii versați în probleme de educație socială, să participe la această dezbateră, cărora revista noastră și-a deschis paginile începînd cu acest număr.

SCRISOARE DESCHISĂ

DOMNULUI ION ILIESCU

Domnule Iliescu,

Istoria vă va judeca, va fi poate singura judecată căreia nu vă veți putea sustrage în planul omeneșc. Iar istoria vă va judeca pentru că din prima clipă ați încercat să o falsificați. Cu luni, poate cu ani înainte de revolta populară, vă pregăteați, împreună cu alții, să preluați puterea. Căci numai puterea o doreați; altfel, ați fi combătut public sistemul comunist, iar acum v-ați fi alăturat poporului și nu securității. Nu ați avut curajul să pășiți în față, ați profitat de momentul cînd alții — tinerii țării — s-au sacrificat pentru libertate. După ce ați preluat puterea, v-ați prezentat sub o falsă identitate: suntem o emanție a revoluției. Care revoluție? Cea a complotului securității și al nomenclaturii cu care aveți o prealabilă înțelegere? Termenii trebuie clarificați. Dacă denumiți și revolta populară (miracolul din decembrie) „revoluție”, atunci, cu siguranță, „emanția revoluției” nu este de fapt altceva decît o contra-revoluție totalitară de extremă stînga, cu caracter net repressiv. Dovezile, în acest sens, sunt la îndemînă, domnule Iliescu. De la proiectul inițial de democratizare, exprimat în proclamația din 22 decembrie (libertatea mediilor de informare, separarea puterilor, pluralismul politic, proprietatea privată etc.) nu ați făcut decît să reinstaurați:

— Intoleranța față de orice formă de opoziție (cine nu e cu noi e împotriva noastră, e „dușmanul”, e „fascistul”);

— Boicotarea sistematică a presei cu adevărat independente (plătîm degeaba abonamentele, ziarele nu sosesc);

— Subminarea campaniei electorale și a alegerilor, dînd o lovitură de grație principiului democratic de pluralism politic;

— Războiul împotriva elitelor intelectuale. Dacă n-ar fi așa, ați fi intervenit în presă, criticînd acei ziaristi (foști linguiștori ai familiei Ceaușescu, avînd rolul de turnatori și la securitate) care în ziarele dumneavoastră (FSN) lansau și lansează calomniile grosolane, un adevărat asasinat moral, împotriva unor personalități culturale de prim plan, ca de pildă Gabriel Liiceanu, Octavian Paler, Ana Blandiana și alții. Ați fi făcut-o din respect față de adevăr și de cultură română. Tolerînd discreditarea lor, sprijiniți și discreditarea celor mai valoroase opere ale culturii noastre;

— Refuzul dialogului ori de câte ori ați fost solicitat (Tg-Mureș, Piața Universității, Alianța de la Timișoara);

— Menținerea neschimbată a fostei procuraturii, colaboraționistă cu fosta securitate; repunerea în aceleași funcții a fostei securități, rebotezată — „serviciul de informație”. Am constatat că funcția acestui serviciu este de a supraveghea populația, comunicațiile telefonice, corespondența;

— De cîta timp nu faceți decît să inventați noi organisme de repressiune: unități militare speciale (specializate în lupte marțiale japoneze; împotriva cui? doar nu pentru a apăra frontierele?); noi forme de jandamerie pentru menținerea ordinii etc. Bănulesc că sunt recrutate tot din tinerele elemente ale bătrînei securități.

De ce vă este teamă, d-le Iliescu?

Studentii nu au altă armă decît protestul cu piepturile goale; intelectualii nu au la îndemînă decît verbul; și toți împreună nu avem decît adevărul pe care putem să ne sprijinim. Vă este frică oare tocmai de adevăr?

Orice sistem social, dacă nu este întemeiat pe adevăr, e sortit pieirii. În comunism minciuna și repressiunea sunt cele două paleative ale eșecului social, politic și economic al sistemului. Folosirea acestor metode — minciună și repressiune — denunță rădăcinile comuniste ale gândirii dumneavoastră.

Ceea ce ați provocat în zilele de 13-15 iunie împotriva populației Capitalei — și mai ales a tinerilor — ține de domeniul coșmarului. Prin octul d-voastră ați scos țara în afara legilor și a instituțiilor, iar acest lucru este foarte grav. Ați provocat moartea și rănirea a zeci și sute de oameni, umilirea și jignirea a mii de cetățeni nevinovați, a mii de tineri cărora le datorăm, ca noi toți, eliberarea din decembrie. V-aș mai aminti că nici o specie animală nu lovește în tinăra ei generație. Să fie oare cruzimea cea care vă caracterizează? Mă gîndesc la simulacru de proces intentat soților Ceaușescu, la povestea cu teroriștii, la militarii și civilii răniți sau uciși în acea perioadă, la demnitari „sinuciși”; ați început să vă exercitați puterea prin vărsare de sînge, în ziua de Crăciun; minerii i-ați mai chemat în două rînduri: sînge a curs și la Tîrgu-Mureș... totuși ați fi putut să-i opriți...

Acum țineți în închisoare oameni nevinovați, recrutați din Piața Universității, pe liderii lor, Marian Munteanu, Dumitru Dîncă, Leon Nica. Le inscenați vinovații. Cu ce drept îi incriminați? Ați pierdut această calitate, cînd, primul ați greșit în mod dovedit în fața legii făcînd apologia infracțiunii (art. 324 c.p. și de-ar fi doar atât!). Infracțiune? Da, pentru că minerii nu aveau nici o calitate de a ancheta, a răpi oameni, a distruge bunuri. Dacă poliția din Capitală, cum spuneți, nu putea face față la două, trei sute de manifestații, puteați aduce tot atât de bine, în loc de minerii, zece mii de poliști din provincie ca să împrăștiți trei sute de oameni. Ei ar fi știut că n-au voie să devasteze sedii, universități, biblioteci, că nu au voie să insulte, să

lovească în timpul exercițiului funcțiunii — așa spune tot codul penal. Sau poate nu i-ați adus tocmai de aceea? Terorizarea poate aservi un popor; moralmente, îl poate și distruge, dar nu-i poate forța iubirea.

Spre binele d-voastră, pentru reabilitarea d-voastră, în fața opiniei publice din țară și din străinătate renunțați la astfel de practici staliniste, puneți în libertate deținutii din 13-15 iunie, despăgubiți răniții și familiile lor, acceptați o comisie de anchetă formată și din reprezentanți ai părților interesate în prezența unor observatori străini; respectați valorile democrației: pluralism, separarea puterilor, o legislație bazată pe principii liberale, respectarea drepturilor umane — individuale și colective. Dar mai ales, nu mai practicați violența și minciuna ca subterfugii ale unei incapacități de a scoate țara din marasm. Cer eliberarea imediată și necondiționată a lui Marian Munteanu și a celorlalți nevinovați. Din partea d-voastră ar fi o primă dovadă de renunțare la practicile comuniste folosite pînă acum.

DOINA CORNEA

Cluj, la 12 Iulie 1990

DOMNULUI PETRE ROMAN

Domnule Petre Roman,

Faceți parte din generația de vîrstă medie care a preluat ștafeta puterii. Ca mulți din membrii guvernului nou-ales de d-voastră, (fii ai foștilor demnitari comunisti), sunteți un tehnocrat, format într-o universitate occidentală. Și e foarte bine; este o speranță că aveți un orizont mai deschis. În întâlnirile d-voastră cu reprezentanții ai guvernelor occidentale, în consilii și în fața presei străine, faceți declarații că doriți să instaurați la noi în țară democrația, drepturile umane, o economie de piață. Dar o declarație nu are prea mare valoare dacă nu este susținută și de efortul de a o realiza. Ea poate avea chiar o valoare negativă atunci cînd faptele persoanei dovedesc tocmai contrariul.

De patruzeci de ani societatea românească este bolnavă de minciună, suferînd ne este rădăcină de neadevăr, așa încît mulți nu mai știm cînd suntem și ce suntem, care este calea cea adevărată.

Domnule Petre Roman, vă spun toate acestea cu o mare consternare. Sperasem o clipă, după numirea miniștrilor de către d-voastră că noul guvern va rupe cu minciuna. Sunt tineri. Dar ceea ce afirmasem la Innsbruck purtătorii d-voastră de cuvînt, în legătură cu zilele de 13-15 iunie, mi se părea de-a dreptul halucinant. Că nu au fost crezuți, o dovedește faptul că României nu i s-a promis statutul solicitat decît sub rezerva îndeplinirii riguroase a celor cinci condiții cerute de mine, vizînd eliberarea deținuturilor din 13-15 (Marian Munteanu), vizînd presa, televiziunea, funcționarea nestingherită a partidelor și grupurilor de opoziție, separarea puterilor, independența justiției. Declarațiile ulterioare făcute de Parlamentul European, de Comunitatea Europeană, confirmă faptul că României nu i se va acorda nici un avantaj politic și material, atîta vreme cît guvernul român continuă doar să simuleze o democrație verbală, în timp ce, în fapt, suprîmă cu brutalitate valorile democrației.

Avem nevoie, domnule ministru, de reprezentanți ai puterii cinștii și curajii. De oameni cu suflete minșite am avut parte destulă. Numai o societate întemeiată pe adevăr are șansa de stabilitate. La Consiliul European, România ar fi dobîndit statutul solicitat de tinerii d-voastră purtători de cuvînt dacă ei ar fi spus adevărul, dacă ar fi spus cel puțin atât: „da, a existat o reprimare nejustificată”; da, chemarea minerilor a fost o greșeală; da, mai există, în afară de Marian Munteanu, studenți, muncitori, tineri, areștați neprocudural, dar vor fi eliberați; da, presa independentă, partidele de opoziție au fost boicotate, dar se vor lua măsuri ca ele să funcționeze normal etc.”

Domnule ministru, aveți puterea în mînă și dacă vreți binele țării, desolidarizați-vă de neadevăr. Minciuna este arma comunismului, ea izvorăște din nelegiuiri și lașități.

Evenimentele din 13-15 iunie nu vă deculpabilizează nici pe d-voastră din punct de vedere moral. În calitate de prim-ministru ați fi avut obligația să apărați populația Capitalei în fața violenței deslănțuite. Locul d-voastră ar fi fost în stradă, punînd capăt nelegiurii.

Sunteți, în plus, profesor universitar. O obligație elementară a oricărui cadru didactic este de a-și apăra elevii, studenții. Marian Munteanu, împreună cu toți ceilalți în situația lui, vă sunt studenți potențiali. Marian Munteanu este nevinovat. Dovezile nevinovăției sale sunt grăitoare. Aveți datoria morală să fiți de partea lui, pentru că știți mai bine decît oricine că este nevinovat.

Sunteți într-un moment de cumpănă. Reformele în economie — poate pe acestea le doriți cu adevărat — vor esua dacă în suprastructură suprîmăți libertățile, valorile democratice. Arbitrarul, intoleranța, nelegiuirea duc la marasm; minciuna, la nesiguranță și instabilitate. Inițiativa creatoare nu poate lua ființă decît din adevăr.

Încă nu e tîrziu, domnule ministru, să treceți de partea adevărului. Dovediți-o prin fapte. Numai astfel veți putea avea sorți de izbîndă. Dispuneți eliberarea imediată și necondiționată a d-lui Marian Munteanu și a celorlalți deținuti din 13-15 iunie.

DOINA CORNEA

Cluj, la 15 Iulie 1990

(reprodusă după Dreptatea din 21 Iulie s.c.)

ACENTE

Gabriel Liiceanu

● Să închidem ochii

Tatăl lui Hamlet, regele Danemarcei, moare în condiții misterioase. Mama lui Hamlet, regina, se căsătorește cu noul rege, fratele regelui dispărut, și continuă să fie regină. Poporul vorbește, moartea neașteptată a regelui nu pare să fie un lucru curat, căsătoria precipitată a reginei cu noul rege contrariază pesemne morala populară și bunul simț. Dar lumea are nevoie de liniște, se intră într-o nouă ordine, curienii sînt primii care dau aparența normalității, primii care accentuează noua stare de lucruri, primii care închid ochii, care validează minciuna și crima. Lucrurile ar putea merge de acum înainte ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Hamlet este singurul care nu acceptă această stare de lucruri. El este singurul care nu crede că ordinea lumii poate fi așezată pe minciună și crimă. El este singurul care nu vrea să închidă ochii, singurul care își pierde liniștea și care, pierzînd-o, amenință să strice liniștea celorlalți: a celor care sînt dispuși să nu și pună întrebări sau care sînt dispuși să găsească răspunsuri convenabile; a celor care sînt dispuși să trăiască în răstălmăcirii și pe care nu-l tulbură talna singelui vărsat. El, cu întrebările lui scormonitoare, cu neliniștea lui, cu tristețea și doborîul lui, irită, agavează, îndăpune. I se propune să uite, să se bucură, să studieze: să rămîie în spațiul cărților lui, în spațiul lipsei de primejdii și irealității. Hamlet nu știe că din elipa în care se așază în mijlocul lucrurilor, din elipa în care întreabă și refuză să închidă ochii el pătrunde în spațiul blestemat al poliției: în spațiul în care crima și minciuna se în lant pentru a scoperi crima și minciuna precedentă.

Si ce simple ar fi lucrurile fără Hamlet! Ce bine s-ar putea aranja ele! Acest intelectual năstăru care împiedică apele să se liniștească, care nu lasă norolul crimei să se așeze la fund! Acest student prost dispus, cu intoleranța lui excesivă, care, în loc să-și vadă de cărțile lui, își imaginează că poate schimba cursul lumii! Iată de ce se cuvîne ca el să dispară de pe scenă. Cu mijloacele utilizate dintotdeauna pentru a-i elimina din scenă pe intelectualii năstărați: prin statul demobilizator al falsilor prieteni, prin scenarii ficlute cu griji (dar al căror deznoadămint rămîne întotdeauna imprevizibil), prin denigrare (este nebun), prin provocare (a un duel cu arme măstuite).

Hamlet este, deci, marele vinovat. Nu regele, care are pe constință crima, nu inerta timpă a curienilor sau participarea lor activă la scenariul minciunii. Cu Hamlet, răscolitorul lucrurilor, cel care refuză să închidă ochii, ba care, mai mult, vrea să pună adevărul sub ochii celorlalți, să-l indice, să-l dezvăluie, să-l pună în scenă, să-l prezinte în public. Această publicitare a adevărului este vina lui Hamlet, această bruscare a constințelor, această durere provoacă prin dezvăluirea unei grozăvii.

„Frăgia noastră democrație” nu poate suporta așa ceva. Să închidem, de aceea, ochii.

ACENTE

Bedros Horasangian

● Gazete și gazetari

De la Fama Lipskii la lipsanii faimel de moment ai presei actuale au trecut aproximativ 168 de ani. Societatea românească a traversat multe convulsii cu urmări dintre cele mai importante pentru destinul națiunii. Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor, obținerea independenței în 1877, realizarea Marii Uniri și formarea Statului Național Unitar în 1918, instaurarea republicii populare în decem-

brile 1947, 22 decembrie 1989, care a abolit dictatura partidului comunist. Doar cîteva puncte de reper pentru o perioadă de mari mutații sociale și politice, cînd națiunea română și-a alcătuit un stat suveran și independent, și-a așezat o civilizație și edificat o cultură. Lucruri nu chiar de neglijat. A trecut prin mai multe forme de guvernare mai mult sau mai puțin benefice destinelor țării. Ce eram în precămintă Regulamentului Organic și ce reprezentăm azi cînd încercăm să ne recalculăm noi regulamente organice și viabile pentru milenii ce vine? Să fie oare următorii zece ani cei atît de necesari pentru a ne așeza pe temelii noi și stabile acea liniște ziditoare după care am tințit amar de ani și nu am avut s-o avem? Vom vedea. Presa românească a urmat pas cu pas destinul națiunii. N-a luat-o nici înainte, n-a rămas nici în urmă, încercînd să definească frămîntările din adînc sau dintr-o proximă suprafață. Ior gazetăria au făcut-o oamenii. De toate sorturile, și buni și răi, mai pregătiti sau lipsiți de orice fel de chemare. Adaptîndu-se cu obediență la evenimentele exterioare sau împotrindu-se cu demnitatea frămîntărilor interioare. Am vrea să credem că gazetăria nu este doar o simplă meserie ca oricare alta, ci și o asumare narctivă. Ziaristul trăiește din zăvezul vieții din prezimă. Fără evenimentele din jur, care vin și pleacă mai mult fără decît cu voia lui, din care se hrănesc clipă de clipă, el ar muri. Sau ar încerca să inventeze întîmplări trecînd realul în ficțiune și transformîndu-se din gazetarul în ficționar. Adică un om care s-a închinat burmea în loc s-o trăiască așa cum e. S-a tot spus că gazetăria îi subminează pe scriitor. Dar să nu uităm, brîndu-nîtel în trecut, că nune prestigioase ale literelor românești au contribuit nemiflocit, prin prezenta lor în disputele de presă, la animarea vieții politice și culturale. De la Bălăcescu și Heliade-Rădulescu la Eminescu și Caragiale, de la Slavici și Goga, la Camil Petrescu și Tudor Arghezi, de la Liviu Rebreanu și E. Lovinescu la G. Călinescu și Marin Preda. Si atîtia alții. Omnia s-a răsucit mereu înainte în timp nu prin imagine de iluzorie fapt, ci prin viața însăși. Acest material brut și amorc a fost și va continua să dăinuie cit timp va mai exista presă scrisă, plinea cea de toate zilele a gazetăriei. Si marii maeștri ai meseriei, ziaristii pur sine, cei care au trăit doar prin respirația agitată a paginilor de revistă: N. D. Cocea, Ion Vinea, Teodoru-Braniste, Branea-Fox, Mircea Grigorescu, George Ivașcu, Păcitorii de gazete, suportînd desăcerarea lor cînd vremurile și oamenii s-au împotriviți. N-au fost numai ingeri, au existat și canali. N-au fost doar izbîndi, ci și nenumărate eșecuri. Vorbe, banalități, dar uneori puterea de a sugera o idee, de a strecura o interogație dincolo de informația frustră fac deliciul unui simplu articol. Si astfel ne-am tot jucat de-a nașterea și de-a moartea, de-a hotii și vardiții, de-a minciuna și adevărul. Si-o s-o mai facem, încercînd de fiecare dată să ne convingem de propriile ezități și incertitudini, de gînduri răsucite și idei de tot felul. Gazetăria este o formă de dialog. Intre membrii corpului social, dar și al nostru. Cu noi însine. Poate nu întotdeauna este binevenită, dar niciodată nu poate fi exclusă. Eliminată din viața noastră de fiecare zi. Se poate trăi și fără ziare, așa cum se poate — s-a și dovedit în atîtia ani! — trăi și fără atîtia altele. Dar parca în aceste luni avem nevoie de paginile de ziar mai mult ca oricînd. Buimăceala informațională din ultimii zece de ani își spune cuvîntul. Am trăit de multe ori neglijînd micii adevăruri aflate la îndemîna: cum să existăm, totuși, fără idei? Si fără procese de constință, fără viață launtrică? Cea mai bună gazetărie de după război a fost, totuși, atîtă cîtă a fost, cea culturală. Dincolo de deformările evidente promovate de propaganda oficială și ideologia coplesind pînă și topica unei fraze. Se va dovedi ce au însemnat revistele făcute de George Ivașcu toteml între 1960 și 1990 cînd, să spunem așa, a fost mai greu. De la Contemporanul pînă la România Literară de azi. Au fost nuclele de coagulare a spiritualității românești în încercarea acestora de a supra-vestiul. Dincolo de orgoliile și vanitățile, inerente de la un punct încolo, ale personalităților ce compun o cultură.

Administrația trecută a încurajat amozități și distorsionile dintre oamenii de condei tocmal pentru a-i supune mai lesne. Iar acum e nevoie nu de talent, ci de caracter. De iselime în literatură și gazetărie nu am dus lipsă niciodată. Prostituația minții care scrie rămîne un mare pericol. Să minți cu nerusinare sufe de mii de cititori doar pentru o leafă? Doar pentru a suride celor care au puterea. Împotriva, uneori, propriilor tale convingeri? Să-ți educi copiii din minciună și să te plimbi prin lume din egotism și indiferență cinică? Asta nu mai e nici gazetărie, nici literatură. Nu mai sînt nici cuvinte. Doar sentimente, și acela, din păcate, nepunătoare, dar nu mai puțin orgolioase. Disprețul, de pildă. Vom mai scrie și vom mai vedea.

P.S.: În articolul de săptămîna trecută, în loc de Corneliu se va citi Horia, fiind vorba de fratele lui Corneliu Zelea Codreanu.

ACENTE

Dan C. Mihăilescu

● Dăm din cap, sau nu?

„Scrie-ne ceva pînă jo!” Imi zice Stelian Tănase, în umbra unui superb corp de iluminat, undeva pe Podu Mogoșoai. „Despre ce?” „Despre presă. Ziare, ziaristi, orice” și dispăre-ntr-un taxi. Rămîn fiecare și pustiu, dau o raită degoaba prin Amzei și intru-n biroulul de la biblioteca Academiei. Să iau „Românul” lui Rosetti, spre pildă de ce va fi fost pe-atunci „a patra putere”? Iar cu Cazzavillan, Mille, Baculbașii, cu Sărindaru, „Dimineața”, „Adevărul”, „Vremea”, cu Iorga și Seicaru, cu articolele teribile ale lui Branea-Fox, care miscau guvernul, cu campaniile ce demisionau ministri? Iar cu Eminescu, Caragiale și Gh. Panu, cu N. D. Cocea, Vienea, Arghezi, cu „etajul și santajul”, banii lui Bogdan-Pitești, trecerile „profesionale” de la o aripă la alta, etc. etc.? Ce rost are? După 40 de ani în care presa a fost o „pirghie”, o „curea de transmisie”, o formă cu fond invariabil impus, o matriță, o înființă prostituată, un simplu „sector de activitate” sau „armată pe frontul ideologic”, cine, cum și cît să-i mai înțelegă rosturile? Cine mai poate avea convingerea lui Leonida („dacă o fi să fie rivulițele, trebuie să spuie la ultime știri”), unde mai sînt (pingești să-i lămurească pe Titirci („Apoi de ce scrie el, sireacul”) și gîndul lui Caragiale („gazeta este plinea cea de toate zilele a opiniei publice”)? Au rămas, în schimb, sînta minie a lui Tipătescu („...mîscat îl smulge hirtia: Tipărit?”), disperarea Zoel („Am alergat ca o nebună la redacție”) și eterna duplicitate a Pristandalei („eu gazeta d-voastră o citesc ca evanghelia totdeauna... altele am eu în sufletul meu”). Dar, să trecem.

La noi, acum. Sigur că, parte din întreg, presa reproduce apocaliptica babilonică generală, în care „toate-s praf, lumea-l cum este și ca dinas sistem noi”. Este, deci, în prima instanță, omniculabilitatea. Cam 90% din ziaristii de azi sînt cei de ieri, oricînd acuzaibili de ceva, pîndindu-se și acuzîndu-se reciproc, inclusiv pe baza traficului cu dosare, insolit Check Point dimbovitian. Oricine poate „da”, la rigoare, cu orice în oricine. Tu ai scris ceareșuri despre cititorii geniale. Da, dar tu ai fost atașat de presă 10 ani, cine te-a delegat? Tu ai redactat Omagii. Da, dar tu ai colaborat la „Pentru patrie”. N-ai alcătuit textele de „telegrame”, dar ai fost abotat la bufetul partidului, grație unei rubedenii din nomenclatură. Tu ai fost informator, ba tu, ba tu. Ai lucrat la Răutu. Si tu cu Burlac. Dar tu cu D. Popescu. Te „ține” X. Dar tu ai făcut afaceri de sute de mii cu Z. s.a.m.d. Sigur că există (ar trebui) o ierarhie a culpei, însă cine și poate asuma rolul de arbitru? Nimeni, poate generația 2000. Ce n-a reușit presiunea ideologică a reușit corupția, dar în materie de mass-media, obsesia etanșezării, a ornimaculării, a fost, din partea Puterii, de o eficiență absolută. De aici: criza de credibilitate a presei. Bălăcirea reciprocă de 7 luni a convins depîn publicul să-și deschină total visceralitatea și să adore baia de lăuri și venigen „Axi” și „România mare”, apărută, cea din urmă, tocmal la fix pentru sadomazochismul revoltei fondului nostru nelatin, adică barbar. Cît va ține criza? Pînă la apariția noului contingent de ziaristi. Iar, dacă ziarele nu vor face rapid concursuri pentru atragerea și impunerea de nune noi, venite, cu talent, dintre nespecialiști. În special tineri lînghititori de foc și săbi, o să avem iarăși o falangă de stefanghiorghisti. Criza de credibilitate se leagă de o alta (așa-i progresul, mers din criză-n criză): cea de identitate. Depersonalizați și deprofesionalizați sistematic, ziaristii hîrșiți („cu experiență”, adică ruginiți) nu pot fi altceva decît niște portavoici ale autorității. Cei mai tineri, sau n-au curajul și anvergura specifice libertății de opinie, sau sînt pervertiți la puterea a doua, adăugînd rîul din ei rîul învățat de la bătrînii rechini. Cei noi de tot știu, de obicei, numai ce au vor. Ce să vrea — le înauflă patronul, ceas ce-l eguează din start. Învățat să se plieze vesnic la „comandamente” și nu, cum e firesc, să le provoace al pe acestea, ziaristul se uită mereu în sus, practică termoreglarea automată, ulîndu-se în jos numai la ordin, sau din varii oportunități. De aici, criza de înțelșie. De ce să faci, cînd poți să nu faci? („Cine nu muncește, nu greșeste”, solid slogan coșugiat, și azi singeros de valabil peste tot). Te duci unde te trimite șeful, ce să-ți bați singur cule-n tălpi. Pe urmă, criza etică: nu fac anchetă la învătămînt, că are flu-meu

leaptă, nu mă duc la „Republica”, fiindcă mă știu aia că lo le-am făcut interviurile la congresul paipse; nu mă bag la armată, că-mi prind urechile; nu mă dau la piețari, că o să am nevoie de murături la toamnă; să dea bărbaiții din redacție în jalea de la confecții, că noi, femeile, mai avem nevoie d-o rochie; de guvern să se ia pensionarii, că nu mai au ce pierde, s.a.m.d. Apoi, criza gerontocrată, sufocarea noilor angajări, embargoul pe debuturi, protecționismele, perpetuarea crîncenă a mandarinatului, obsesia arondării, a hăpăitului de rubrici și subiecte grase, lășă-l p-ăia noi, că nu știu meserie și-l supără pe Roman.

Si încă: acuta criză a profesionalizării (în sensul bun, nu mercenariat, al cuvîntului. Cîți columniști cu doxă politologică avem? Or fi 3-4? Cîți cu pricepere la economie, sociologie, psihologie, istorie? Specialiștii stau pe margini și acuză diletanșismul presei. Ziarele li evită, că nu știu să scrie cu nerv și dau texte de zece de pagini. Cere vicios. Dar nici măcar reporteri, nici măcar „vechii” Nistorescu și Dohotaru nu mai „sînt”. Si cîtă lume știe de școala de la „Opinia” ieșeană? Nu mai spun de sistematica obstaculare a informației, de jaful tipografic, de condamnarea presei la stupidă gratuitate prin acel faimos „li lășăm să spună ce vor” (că și-așa ne doare-n cot, adică), de sabotajul macabru din expedierea presei, de evazi-inexistența, în gazete, a „revistei presei internaționale”, de cultivarea pe mai departe a monopolului documentării de așa-zisa criză de hirtie, de ignorarea regulilor elementare ale „codului deontologic”, de propagarea imaginii jurnalistului ca pericol public și, deci, permanentă lui agresare, de fobia față de replica sobră, paralel cu mania investivei, de impactul firav al presei studentești, campă-n circuit închis, cînd tocmal de acolo e de așteptat revigorarea străvechilor noastre osuare, etc. Dar de ceva trebuie vorbit: nebulă politică a presei din lanuare încoace. Întru totul justificată pînă la un punct, a neglijat primejdiile de mult socialul. Si, oricît am ride-n hohote de idee, omul rămîne cel mai prețios capital. nu? Politicul este, desigur, firesc și obligatoriu, însă a-i ceda integral, lășînd vulcanele și seismele sociale în subsoaluri de pagină, la corespondența cu cititorii, cum că „u se găsesc nasturi, asta-l sinucidere curată. E de așteptat, măcar acum, o adevărată invazie jurnalistică în toate straturile lumii românești. În prăpădul general, cînd jaful se petrece la scara națională, în războiul generațiilor, de la 5 la 80 de ani, al minorităților, al tuturor meserilor, în malversățiunile sindicale, cu dispariția galopantă a profesionalismului, cu neodespotismul ierarhilor, cu generalul turment economic și banditismul comercial, în amalgamul de privatizări deochiate, cu sarabanda răsfoanelor și apariția noilor sărăciti sau „îmboğățiti „de război”, cu juventofobia, cu vechile și uriașele industrii ale nuntilor și înmormintărilor, ale pieței negre și traficului de influență, cu falsul noilor „autonomii instituționale” și dezorientările de ansamblu, transformată în bestialitate, profit barbar și levantinism autodemolant.

Mda. Poate că, din cît va fi mai rău, din atîta va fi mai bine. Să închei, mai degrabă, cu o poveste, ca-nre noi „ziaristi”, dacă permiteți ghîlmelele. Am citit-o într-un Koestler. Zice că-n timpul nu știu cîrui împărat din dinastia Ming, marele căluș al Curții se numea Wang Lun. Un maestru un orfevr-n meerie, decapita superb 20 de acuzați pe zi. Dar avea un vis, ambiția lui de-o viață. Să taie atît de rapid un cap, încît acesta să rămînă neclintit pe grumaz, așa cum scamatorul trage brusca față de masă de sub farfuria ce rămîne neatinșă. Abia la 68 de ani i s-a împlinit visul. Avea 16 execuții în acea zi. La al 12-lea cap, a reușit. Victima urca în continuare treptele către locul execuției: „O, crudele Wang Lun, de ce prelungiști chinul meu și nu-mi curmi viața mai repede?” Iar Wang Lun, privindu-l în extaz, sospete: „Dacă nu te superi, mișcă puțin capul!” Ne întrebăm, pe culoarele democrației germane (ziarul „Vossische”, un fel de „biblea liberalismului”) notează în finalul pildii Koestler, și ne spunem cu un suris palid: „dal din cap?” Chiar așa: dăm din cap sau, mai „bine”, nu?

ACENTE

Livu Franga

● Răspunsul

În urmă cu cîteva ani predam latina într-o școală generală, situată nu departe de binecunoscutul bulevard republican, de-a lungul căruiia, să spun drept, nici în cele mai înzestrate vise nu mi-aș fi putut închipui că, înainte chiar de a se termina glorios ultimul (cred li cinci), voi vedea și vom vedea cu toții, în consna, flu-

turid stongul nou al țării, cu îndrăgiiții ochi liberi din mijloc, intrarea în cele două sedii ale unui venerabil partid istoric, și creații și democrat. De-ar fi știut tovarășii activiști de la Consiliul Pionierilor sector II că rezultatele marșilor lor semăna-se vor într-o roditoare Logodnă intrupată... Ajunsesem la lecția a XXI-a, indicativul viitor, Laus Romae. Propoziția a patra din text suna în felul următor: *Barbari armis semper pugnabant, elari homines libris coriabant*. Tălmăcirea n-a fost anevoioasă în pofida unicei ore de latină rezervate săptămânal clasei a VIII-a în acea epocă auriferă. Traducând, în schimb, a fost destelenirea înțeleșului frazei, căci, repet, cu gramatică o mai brodem noi (adică ei). Ce vrea să spună treaba asta, că „oamenii sălbatici” (alficii cum să le zici la „barbari”, fie pe latineste, fie pe românește?) „vor lupta întodeauna cu armele, oamenii instruiți (adică, mă gândesc eu acum, „oamenii de bine”) se vor întrec prin (cu cărți)”? Prima parte a enunțului parea să fie limpede, dar cum stăm cu a doua? Asta a și fost întrebarea unei părți a auditoriului: în ce fel, adică, se întrec „oamenii de seamă” prin cărți?

Explicația pe care le-am dat-o a curcama în felul următor. Vedeți, numai sălbăticiile folosesc obiecte de atac, armele din panoplie sau, în lipsa acestora, pumnul și palma, pentru a-și impune punctul de vedere. Cum se înfruntă homines elari, vorba textului? Răsună: libris, „cu” sau „prin cărți”. „Da, tovarășu profesor (mi s-a zis) da’ cum vine asta: oamenii superiori fiind se ceartă își dau cu cărțile în cap”? Am luat pe partea cealaltă și am arătat, cu răbdarea proprie furnicii și latinistului, mai întâi că certare pe limba lui Traian și a celorlalți nu înseamnă „a se certă”, ci a se confrunta, a se disputa în păreri: în al doilea rând, că tocmai asta îl deosebeste pe homines elari de barbari, că unul dă cu vorba, iar altul cu oțărta (să zicem); în al treilea — ca să n-o lungesc cu hermeneutica — unul con-vinge, altul în-vinge (știm cum).

Să fi fost, oare, așa? A fost, oare, așa? Nu mă mai voi întreba, ca domnul Soră, cum de a fost posibil? A fost posibil! Dureros de posibil. Mă voi întreba doar altă: mai este posibil? Și cât timp va mai fi posibil? Acesta e răspunsul pe care îl dau.

Și pe care încerc să îl dau, fără să fiu întocmai sigur că i-am găsit pe cei mai bun. Lui Cicero, asasinat deja, oamenii lui Marcus Antonius, înfața Filipicilor strălucitului orator, i-au tăiat capul și i-au smuls limba. Mai există, oare, și astăzi, în vreo țară a Europei și a lumii, oameni în stare să vrea tăierea capului unui alt om, numai pentru că acesta gîndeste altfel ca ei și își susține ideile? Sînt convins că aceia care au dat cu pum-

nu, cu bita și cu ranga, aceia care au aruncat cu piatra și au dat loc, aceia care nu vrut să tace și să spintoce nu și-au pierdut conștiința, nu au trădat definitiv condiția și specia umană. Pentru că sînt, totuși, oameni.

În numele fărîmei de umanitate care pîlăie încă în cei care au lovit, au răsturnat și au vrut să ucidă, să vorbim cu ei. Nu trebuie să întorcem obrazul pentru o nouă palmă și pentru un nou pumn, căci nu putem fi, totuși, nici unul dintre noi, un al doilea Mîntuitor. Dar să ne întorcem înima și mintea către aceia. Trebuie să le vorbim. Și să dorim ca ei să vorbească. Să le spunem că noi nu sîntem intelectuali pentru că vrem să fim deasupra cuiva, a lor sau a altora, cocoșiți cu trufie în turnul deșteptăciunii, ci pentru că unul dă cu vorba, iar altul cu piatra (să că în noi e iubire de oameni și e iubire, în noi, de oameni, pentru că, în noi, e o imensă iubire a cărții. Violentei noi nu-i vom răspunde niciodată prin violență, nici măcar prin aceea a ideii. Dar vom avea, totuși, un răspuns. Nu imediat, nu telegrafic, și nici imperativ. Dialogul. Scrizul, idelle și cartea, triumfătoare, dacă este spre binele oamenilor, dincolo de viață și de moarte. ■

ACENTE

Lucian-Vasile Szabo

• Scurte note despre rolul presei

Exprasa „presă — a patra putere în stat” este doar o simplă metaforă? Re-prizintă oare o realitate sau un deziderat reiterat de fiecare dată cînd presa se simte amenințată și atunci cînd își simte slăbiciunile? Dacă presa este o forță se pun următoarele întrebări: în ce constă puterea ei și cum trebuie folosit acest capital fără ca acesta să vină în contra-

dicție cu principiile democrației dar și fără să intre în conflict cu propriul său statut?

În occident lucrurile sînt lămurite. Presa veghează la acțiunea de lărgire a democrației. Formula de „a patra putere în stat” este, desigur, o metaforă. Presa nu este o putere instituționalizată, ci mai degrabă una asumată. Nu are capital politic și echilibru. Veghează asupra celor trei puteri angajate în conducerea statului atrăgînd atenția asupra tuturor aspectelor. Atunci cînd trebuie, presa sancționează. Prin mijloace specifice, desigur.

Vorbînd, în urmă cu cîteva zile, cu un redactor de la *Stern*, acesta îmi relatea următoarele: „dacă un ministru sau o persoană oficială în stat face greșeli cu repercurșiuni negative asupra unui număr de oameni, abateri sesizate de presă, în acest caz împotriva acestei persoane se iau măsuri. De cele mai multe ori oficialul este destituit. Dacă acest lucru nu se întîmplă, deși există dovezi, atunci cade tot guvernul. Această confruntare are loc de pe poziții egale. Un guvern puternic este atacat de o presă puternică. Important este ca acțiunea celei din urmă să fie una onestă, fără subterfugii, marcată de corectitudine. Ori acest lucru nu se poate întîmpla decît acolo unde există o tradiție în acest sens, tradiție verificată de-a lungul anilor.”

În țara noastră, înainte de revoluție, întreaga presă era, după cum se știe, subordonată partidului comunist. Deși, în teorie, presa avea statuată libertatea, specificîndu-se că acțiunile presei nu trebuie să dăuneze înfăptuirii democrației propovăduită de pe poziția doctrinei comuniste. Practic însă presa a fost subordonată de către putere, slujindu-i acesteia în campania de ascundere a gravelor lacune existente în dezvoltarea acestui tip de societate. Libertatea presei era un „principiu” pe care nu îl respecta nimeni. Orice încălcare a directivelor venite de sus era drastic sancționată.

După revoluție a avut loc, așa cum știm, o mare explozie publicistică. Dintr-o dată vechile organe ale P.C.R. s-au transformat dublîndu-și activitatea. Au apărut noi publicații girate de către organizații (ex. Uniunea Scriitorilor, diferite societăți). De asemenea, în domeniul presei, a apărut inițiativa particulară. Primul sector în care s-a manifestat privatizarea a fost presa. Și aceasta chiar înainte de a apărea cadrul legal de activitate.

Întreaga noastră societate trebuie să fie așezată pe baze noi dacă dorește să mai existe în continuare. Practic nu se mai găsește nici un domeniu care să poată fi restructurat. Totul trebuie luat de la capăt. Cu o nouă gîndire și o nouă mentalitate. De la aceste obligații presa nu poate lipsi. Marea diversitate de opinii, diferențele de ton și nuanță mani-

festate în publicistica noastră actuală ilustrează nu numai gravă criză socio-politică pe care o străbatem dar și tendința de asumare, pe măsura posibilității întelegerii fiecărui, a libertății de exprimare conștință de revoluție. Extremismul și partizanatul existente în presa noastră de azi reflectă cit se poate de fidel extremismul și partizanatul din plan social. Părerii mai ușor de împăcat dacă s-ar ține cont de scopul general care este acela al instituirii unei adevărate democrații în țară. Multe grupări politice au înțeles acest lucru. Însă acolo unde „scopul scuză mijloacele” iar lupta pentru putere devine o chestiune de viață și moarte, o parte din presă este subordonată unor meschine scopuri cu sens restrîns, de castă.

Sigur, fiecare apariție publicistică reprezintă opinia unor grupuri de oameni. A unor grupări politice sau politice. În cazul partidelor, lucrul acesta este cit se poate de evident. Însă respectul pentru adevăr trebuie să prevaleze. Intoleranța, uneori agresive, zărele extremiste nu ar avea nici o audiență într-un stat cu o tradiție democratică. La noi presa de acest tip este oglinda fidelă a celor pe care îi reprezintă și apără.

În momentul de față între conducerea țării și presă există destule animozități. Acestea provin direct din slăbiciunile de care dau dovadă cele două părți. Unele greșeli sînt explicabile dacă invocăm, din nou, lipsa de tradiție democratică. Însă au trecut, totuși, din nou, lipsa de tradiție democratică. Însă au trecut, totuși, cîteva luni de la revoluție. În acest interval oamenii s-au rotat cit de cit și am dobîndit o anumită experiență. Presa dă dovadă de un profesionalism tot mai ridicat.

În continuare este necesar ca parlamentul să ofere presei un cadru coerent de afirmare. O presă puternică, bine așezată, poate fi garanția unei democrații autentice. O presă slabă este oglinda unui guvern slab. O presă împiedicată să-și afirmе valorile este dovada cea mai concretă că actualii conducători nu vor să ducă procesul de liberalizare al țării pînă la capăt. În acest context declarația unui demnitar bulgar cum că rezultatul *alegerilor din România și Bulgaria*, în urma cărora au ieșit învingătoare forțele de stînga, *ilustrează dorința Moscovei de a păstra în jurul U.R.S.S.-ului o barieră comunistă*, este cit se poate de eloventă.

În concluzie presa din România va avea în continuare mult de luptat cu sechelele comunismului. Aceasta în condițiile în care comunismul își reîntră subtil în drepturi. Să sperăm că vom prinde acea epocă în care între presă și cei aflați la conducere, se va stabili o relație dialectică de determinare reciprocă. Un dialog fertil adică.

DREPTUL LA REPLICĂ în proiectul noii LEGI A PRESEI

Cine are curiozitatea să cerceteze care a fost „modelul” — sau „sursa de inspirație” — a proiectului noii legi a presei, devenit public de curînd, se trezește, la capătul cercetării, în fața unei surprize de proporții: „modelul” nu este altul decît *Legea nr. 3/1974*, un subprodus legislativ al „mini-revoluției culturale” din 1971! Într-adevăr, în proiect se regăsește, în linii esențiale, nu numai structura, pe capitole, a vechii legi, dar și textul multor articole, reproduse fie adeva, fie cu modificări, nu totdeauna semnificative. Astfel articolele: 1, 5, 8, 9, 29 și 42 din proiectul de lege reproduc total sau parțial articolele: 3, 5, 9, 17, 69, 91 și 92 din *Legea nr. 3/1974*. Să nu fi știut oare autorii proiectului de lege că în lume există numeroase legi, mai vechi și mai noi, precum cea franceză din 1881, în vigoare și astăzi datorită calităților ei, care puteau servi ca model incomparabil mai vrednic de urmat? Ori s-a considerat că pentru realizarea falmoasei noastre democrații „originale”, nici în materie de presă modelul nu poate fi decît unul autohton, fie el și de extracție totalitar-comunistă? Nu altfel stau lucrurile, în bună măsură, cu dreptul la replică, această instituție-cheie a dreptului presei. Numit în legislație, doctrină și jurisprudență și drept de răspuns prin presă, acest drept este menit în principal să apere demnitatea persoanelor lezate prin afirmații inexacte făcute în presă. Conștințarea prin lege a dreptului la replică reprezintă un imperativ căruia nu i se poate sustrage nici o lege a presei din zilele noastre. Dreptul în cauză a fost recunoscut încă din secolul trecut, din momentul în care legiuitorii s-au convins de efectele extrem de nocive ale proferării de insulte și calomnii pe calea presei de mare tiraj. Aceste efecte au devenit și mai evidente și, în același timp, mai grave o dată cu apariția în secolul nostru a presei audio-vizuale, cu o rată de acțiune și mai vastă. În legislația românească dreptul de răspuns prin presă a fost consacrat pentru prima oară de legea asupra presei din 1852 (art. 37 al. 2), rămasă formal în vigoare pînă la apariția Legii nr. 3/1974, care și ea l-a recunoscut prin articolele 72-75. Se cuvine menționat în plus că în perioada interbelică el a fost confirmat și chiar reglementat destul de amănunțit prin art. 574 c.p., care sancționa delictul de „refuz de publicare a răspunsului prin presă”.

În proiectul noii legi a presei textul de bază în materia dreptului la replică este art. 45 care prevede că „persoana lezată prin afirmații făcute de presă poate cere în termen de 30 de zile de la apariția acestora ca organul de presă în cauză să publice răspunsul său sub forma unei replici, rectificări sau declarații. Dispoziția legală citată reproduce trunchiat art. 72 din *Legea nr. 3/1974*. Ea vorbește de „persoana lezată” fără a specifica natura leziunii, de unde s-ar putea deduce că aceasta ar putea fi deopotrivă morală și patrimonială. În ceea ce ne privește credem că, dat fiind scopul constînzării dreptului la replică și anume apărarea demnității persoanei vizate de afirmațiile făcute în presă, este necesar ca în textul legal să se precizeze că obiectul leziunii trebuie să fie onoare, reputația sau renumele persoanei în cauză. De asemenea ni se pare potrivit să se menționeze că afirmațiile trebuie să fie neadevărate. Căci dacă orice fel de afirmații, chiar și adevărate, ar da naștere dreptului la replică, presa s-ar afla într-o alternativă de neînviat: sau să-și asume riscul de a-și vedea „devorat” spațiul disponibil de tot felul de replici, declarații, rectificări, puneri la punct etc. ale preopinilor vizate, sau să se limiteze la afirmații vagi și generale, care nu pot satisface însă dreptul la informare reală al publicului.

Același art. 45 din proiect arată că răspunsul prin presă poate îmbrăca 3 forme: replică, rectificarea și declarația. Deosebirea dintre aceste 3 forme de răspuns nu este însă foarte clară (rectificarea sau declarația nu constituie o replică și invers?) și mai ales nu se vede care este deosebirea de regim juridic între replică, rectificarea și declarația, singura de natură să justifice folosirea unei pluralități de termeni într-o dispoziție legală. Sînt tot atîtea motive care ne îndreptășesc să credem că se poate renunța la enumerarea diferitelor forme posibile de răspuns prin presă.

Deși procedura de exercitare a dreptului la replică este esențială pentru eficacitatea acestui drept, proiectul nu reglementează suficient de amănunțit această procedură, ceea ce poate da naștere la dificultăți în practică și poate chiar paraliza exercitarea dreptului. Astfel nu se precizează modalitatea de comunicare a cererii de publicare a replicii (prin notificare, scrisoare recomandată sau altfel),

în formă obiectivă sau ar fi în contra bunelor moravuri, ori ar conține expresiuni injurioase la adresa altor persoane”.

Un capitol însemnat din materia dreptului la replică îl constituie sancțiunile aplicabile în cazul nesocotirii acestui drept. În legislația interbelică refuzul publicării răspunsului era pedepsit penal (cu amendă), așadar cu cea mai energică dintre speciile de sancțiuni. Partea vătămată avea deschisă calea unei acțiuni penale directe la instanța judecătorească, fără a fi obligată, deci, să se adreseze organului de urmărire penală (art. 574 c.p.), organ care, altfel, odată legal investit, are latitudinea să dea sau nu curs plîngerii penale. Conform art. 47 din proiectul noii legi a presei titularul dreptului de replică trebuie mai întâi să obțină o hotărîre judecătorească prin care organul de presă recalcitrant să fie obligat să publice răspunsul și numai în caz de refuz de a publica răspunsul redactorul șef poate fi tras la răspundere penală în baza art. 271 c.p., care incriminează nesupunerea la o hotărîre judecătorească. Executarea hotărîrii judecătorești prin care organul de presă a fost obligat să publice replica este asigurată și prin daune cominatorii (sancțiune care constă în plata unor despăgubiri bănești stabilite cu anticipație pentru fiecare zi de întârziere în executarea unei obligații de „a face”). La capitolul sancțiuni proiectul de lege cuprinde și un articol perfect inutil: art. 48, care stabilește că „publicarea răspunsului, fie la cererea persoanei, fie prin hotărîre judecătorească, nu înlătură dreptul persoanei în cauză de a exercita o acțiune civilă în repararea prejudiciului material cauzat”. Articolul citat nu prezintă nici o utilitate intructivă de principiu că exercitarea unei acțiuni menite să apere un drept al personalității, cum este neîndoiește dreptul de răspuns prin presă, nu exclude o acțiune în daune pe temeiul răspunderii civile delictuale (art. 998 c. civ.). Răspundere izvorită în speță din publicarea în presă a unor afirmații dăunătoare sub aspect patrimonial pentru persoana vizată. De altminteri nimic nu se opune ca printre acțiunile unice, avînd însă două capete de cerere, reclamantul să solicite concomitent publicarea replicii și acordarea de despăgubiri civile pentru pagubele încercate prin publicarea textului incriminat.

Credem, în temeiul considerațiilor critice înfățișate mai sus, că textele din proiectul noii legi a presei consacrate dreptului la replică trebuie suvise unei revizuiri radicale și totodată întregite cu noi dispoziții, apte să apere eficient persoanele lezate, organele de presă și nu în ultimul rînd societatea civilă în ansamblul ei, interesată într-o informare deopotrivă corectă și decentă.

DORU COSMA

AGRESIVITATE ȘI UNIDIMENSIONALITATE

Biroul lupilor; subordona-rea institutiilor guvernamentale; participare controlată; se-ncararile stiintifico-fantastice al completului-inscenare preziden-tialo-guvernamental...; elimina-re din scena politica a țării a președintelui Ion Iliescu; mo-dalități, de la amenințări, la presiunea psihologică și până la tentativa de lovitură de forță; compromiterea națională și in-ternțională a „singurului dic-tator”; trăsare de sarcini, raco-lare de martori, căutare de victi-me; umanitarism nediscrimina-toriu; joc al aparențelor; ma-se de manevră; program ambi-țios, cu forțe bine strunite și, mai ales, periculoase; violența și precizia organizatorilor într-o dialog cu fanatismul și naivita-rea colaboratorilor; ospicium, ne-buni care lau locul medicilor; organizație tip legiune, tip loja

masonică, tip mafiot; țel precis, care trece prin destabilizare, prin tensiune, violență și ură; teama pentru democrația noas-tră fragilă, teama pentru via-ța celui pe care poporul l-a ales să-l fie conducător, teama pen-tru liniștea noastră cea de toa-te zilele...
Cuvinte, sintagme, idei. Fără ghilimele, o moară dintr-un ar-ticol imund. Agresivitatea care domină, în ultimul timp, o parte a presei noastre, nu este doar o chestiune morală, ci califică, în aceeași măsură, una de intelect. Subprodusele ei rezultă dintr-o obsesie unidimensională. Cum ar fi: cu ei maculez mai mult cu atît mai bine. Sau: cu cît ame-ninț mai tare, cu atît mai eficient. Fără restricții. Un conducă-tor în domeniu știe că astfel de premise duc la o concluzie ma-tematică: pentru autor mijloc-

ele capătă o silitate proprie. De aici articolele presei demo-latoare sînt o încălțură de ad-jectiv, de „enunțuri” convena-bile care se adaugă maladiiv, se însumează pentru ca utilitatea să ajungă, conform singurului criteriu al agresivității, maxi-mă.
Un adevărat act de creație se supune multicriterial subiectu-lui. Adevărul — știm, mai ni-ciodată complet alb, complet negru — rezultă din încercarea temei la mai multe (diferite) întrebări. Apare la sfîrșit, o ci-șire în mai multe dimensiuni. Pentru așa ceva — ne asigură o altă (frumoasă) teoremă din ma-tematică — nu există o utilitate (o măsură) care ierarhizează).
Lucrurile se leagă. Strategia agresivității este simplă. Mecani-că. Unidimensională. Presa agresivității: o coloană de in-vective. Gata pentru a fi pusă în ordine. Și planificată. Ase-meni coloaanel de mai sus.
Strategiile binelui și adevăru-lui nu pot fi preformate. Într-o lume cu multe criterii nu ne pu-tem descurca cu simple utilități ori comode ierarhii. Presa au-tentică: presa non-utilulul. Deci artă (și știință) pură.

GABRIEL ANDREESCU

Grafică de EUGEN MIHAESCU

A fi ziarist nu e cea mai mare nenoro-are din lume (probă că mulți și-o doresc) dar nici nu e o fericire pe care să și-o dorești cu toți dinadinsul. Cu toate acestea, e ceva fascinant în această profesie și mulți din cei care s-au contaminat de febra ei nu l-au mai putut sustrage; adesea fără să poată explica într-o singură propoziție de ce.
De altfel, ca întotdeauna cînd e vorba de o profesie ce se exercită în vîzul public, asupra ei plutesc cele mai diferite bănuțeli. Cea mai gravă dintre ele, care a fost și adevărată decenii în șir în Româ-nia, este aceea că „toți gazetarii minți”. Acest adevăr umilitor (dovedit și de faptul că în ultimii vreo zece ani n-am auzit, pur și simplu, nici un ziar care să și fi dorit să ajungă ziarist) se însoțea de fapt cu acela, mai general, că țara întreagă trăia, în mod oficial, o înmășă și de neelinit minciună. Marea etichetă a comu-nismului în România a fost chiar oficiali-zarea minciunii.
Înșii să arătăm că gazetăria este unul din semnele (dacă nu primul) libertății sau lipsei de libertate dintr-o țară. Nu întîmplător orice cetățean aflat într-o țară efectuează, cumpărînd ziarul, primul și cel mai edificator test asupra acestei țări necunoscute. Și mă întreb, uneori, ce se gîndi eu înșami, dacă venind în Româ-nia acum, dintr-o altă țară, am cumpăra de la chioșc toate ziarul și revistele pe care le-am găsi și apoi, seara, să încerc să-mi completez imaginea privind programul te-levizivului. Ce să aflu, oare, despre gradul de libertate al presei? Dar despre gradul ei de moralitate și despre nivelul ei profesional? Și, în fine, dar nu în ultimul

rînd, despre umorul acestei țări — despre care, să zicem, aș deține informația ba-coviană: „o țară tristă, plină de hu-mor”...?
Mi-aș da, oare, seama, că presa e la fel de liberă ca și poporul înșii, adică și da și nu, în același timp? Mi-aș da, oare, seama că presa e la fel puțin senină ca poporul înșii? Că e cîștă fără seninătate și e silită să se scrie fără seninătate? Mi-aș da, oare, seama, călător străin și indiferent, dar curios, că poporul acesta trăiește între puternicele metereze, ale minciunii și schelele firave ale adevărului, ambele atît de asemănătoare (pentru mulți) între ele încît încă la nesfîrșit confu-zii și controverse? Mi-aș da oare seama de inexplicabila cantitate de ură care ră-buie printre rînduri și aș putea oare să accept confuzele justificări oficiale pă-strîndu-mi o părere favorabilă despre oam-enii pe care-i vîd pe stradă? Sau m-aș întreba, cu teamă: oare, tu, trecătorule, ce citești cu plăcere? Aceste ziare cu jîg-niri și vulgarități stupefiant pe care toc-mai le pun de o parte? Oare și tu, trecă-toare necunoscută, trimiți la vreau ziar scrisori în care ceri pedepsirea cui-va? E sigur, înșii, că dacă n-aș afla cu exactitate care e situația economică a țării (în effre) aș deduce înșii că ea e deosebit de cri-tică. Aș mai înțelege, poate, că presa e mai degrabă slobodă și agresivitatea ei poate că m-ar alarma. Aș înțelege, poate,

privind la tv, că există, în același timp, un soi de voințe chinuți menită să a-gereze înnoirile ce vor veni. Și aș mai observa, poate, că umorul de bună cali-tate s-a refugiat în doar câteva reviste unde se face haz de neceaz: exact cum sugerase Bacovia. Cîț despre linrețu a-cestei țări, despre studenți, sau despre intelectualii a căror falimă o știm, aș afla lucruri alți de absurde încît totu-și ar deveni de neînțeles. Aș mai observa, poate, că presa pune întrebări la care nimeni nu se asteneste să răspundă iar cînd, toțuși, se răspunde, întrebările și răspunsurile plutesc unele pe lîngă altele fără să se întâlnească. Și dacă, în final, cineva s-ar încumeta să mă întrebe dacă, în aceste condiții, aș vrea să rămîn în România, oare ce aș răspunde? Și dacă, mergînd mai departe, m-ar întreba dacă mi-aș dori să fiu gazetar în România, oare ce aș răs-punde? Aș face oare socoteala tuturor „obstrucțiilor” din calea ziaristului român decît să trecă de partea adevărului și ce-aș putea răspunde fără să mint și fără să mă las mințit de împrejurări?
Aș spune doar că există o fatalitate în orice profesie, în orice viață și în orice timp. Ceva din sufletul tîn care țese la iveauă atunci cînd te aștepti mai puțin și te obligă să devii ceea ce tu și-ai fi dorit niciodată — și anume o persoană înco-modă. Adică un ziarist. Vine adică o vreme cînd, făcîndu-ți bilanțul vieții profes-

sionale, constăți că nu mai poți accepta minciuna și că argumentul cu care și-a dormeai cîndva conștiința („întră, în de-finitiv, în preț de cost”) nu mai e valabil pentru că, din decembrie, contracul de aservire a expirat. Și că acum, în preț de cost nu mai poate intra decît adevărul. În definitiv, a minciună e in-totdeauna mai scumpă decît un adevăr. Și apoi trebuia să vină, după o sclavie profesio-nală de peste patruzeci de ani, și vre-mea ziaristilor. A venit. Probabil că, de la Revoluție încace, ei au muncit cel mai mult în comparație cu luna Iulie a anului trecut...). Și numai bunul Dumnez-u știe ce-l mai așteaptă pe ziaristul româ-n, în afară de Consiliul Superior al Audio-Vizualului și Tresei, în afară de mineri, în afară de insulte, în afară de lotole negre, în afară de propriile gre-seți, în afară de pedepse; și anume că îi așteaptă ceva mai cumplit ca toate acestea la un loc: nu moartea, ci zădărnicia. Pen-tru a o înfrunta cu oarecare împăcare, presa noastră nu are decît o singură so-luție: să aplice, parafrazănd, un celebru îndemn latin: nici o și fără un adevăr. Pentru că a reinnoia greșitii fatal ai minciunii, rupt în decembrie, și a îngna refrenle puterii n-ar mai însemna astăzi decît o sinucidere lipsită și de glorie dar și de Dumnezou.

TIA ȘERBANESCU

Am tînjit aștia ani după dreptul de a ne exprima liberi în piața publică și în mijloacele de comunicare. Am suferit în timpul campaniei de uniformizare a co-petelor și ne-am bucurat ca niște copii de fiecare dată cînd am reușit să spunem cîte ceva printre rînduri. Numai că de-a lungul timpului printre rînduri a in-căput din ce în ce mai puțin. În anii '70 mai puteai să ai o părere, în anii '80 abia strecurai o idee iar după 1985 nu mai puteai să îți permiți nici măcar o aluzie. Credeam că se va ajunge la capătul lumii și tot nu se vom înșii cu această libertate. Și apoi, ca după o lovitură de trăsnit, libertatea de a gîndi și de a scrie tot ce gîndești. Toată speranța noastră de decenii s-a înșii cu neputința, cu lipsa de luciditate, cu patina și cu interesele. Cînd a căzut cortina de fier, în locul înșelapenitului a izbucnit un chiot devenit foar-te repede urlet. Niciodată libertatea de expresie nu a atins asemenea cotă de violență, de porcăria publică. Fără cultură și fără moralitate, ea este a-proape insuportabilă. Libertatea presei, fără infor-mație și profesionalism, nu depășeste calomnia. Confuzia din politică și din economie se reodeste în aceeași proporție și în ziare. Diferența între ce-am vî-sat și ce-am obținut este deosebită. Parcă am fi niște bolnavi cronici într-o elipă de agonie. Peiso-ajul presei soamnă cu o isterie generală pe nuntea unui vas care este pe jumătate scufundat. Ziaristii, în loc de cărăuși ai informațiilor din realitate sînt ci-știor, s-au transformat în pistolari politici. Scrișul lor

LIBERTATE AMARĂ
lăd pe hirtie urmele torpilei teleghidate pe mare. Și o proază de articole care seamă cu un flăit într-o lădă de gunoi. Sîntem atît de liberi încît ne conș-tențăm doar instinctele și interesele. Și credem cu în-crințenare că deținem monopolul adevărului. Nimic din ce știm nu suportă confruntare, punte de legăt-ură, nu îndăiește partener. Acesta tulbură imediat ve-derea și luciditatea, și devine adversar. Condelul se transformă în bită și ideea în țintă. Neobșniuit cu a-cestă libertate, și grupul de putere instaurat după Revoluție, cînd a auzit de altă părere, s-a înroșit de nervi ca un curcan înfurat, Armata de activiști și mi-ologi, refugiați de-a lungul anilor în presa din motive de confori, a început și ea să se exprime liber, înșu-nd paginile ziarelor cu o otrăvă strîșită. Peisajul publicistic e invadat de mari ziaristi care nu există. O presă naïvă și pălmășă este romășă de gurile vechi ale rotativelor direct în tușetele oamenilor deșcum-pășii și neobșniuit cu democrația, o presă plină de păreri și sentimente și atît de sărăc în informații încît mai conține drept date exacte adresa și nume-rul de telefon (unzori nici acestea). Am cîșt protectul de Lege a presei. Ei pare a fi gladit pentru ca acea-

tă uridăoare să înceteze. Dar să înceteze cu totul. Să tacă și vocile care pun întrebări, și clopoțetele lui Mi-tică, și pamfletarii și analiștii, în locul furtunilor din peisajul gazetăresc se poate pregăti un alt desert. Iată de ce e necesară o lege care să-l apere doar pe cetățean și pe ziarist și să așeze puterea pe post de țintă a întrebărilor... Posibilitatea ca o publicație să poată fi interzisă în urma unor greșeli repetate este identică cu o lege care i-ar interzice definitiv unul om să vorbească pentru că a spus două prostii sau cu a-ceea că un guvern care a greșit de mai multe ori tre-buie trimis în foaș plutonului de execuție.
Care este orizontul unei prese dominate de lărdi? Singura soluție este întoarcerea la abe-ul acestei profesii. Poate că tocmai renunțarea la ei a generat această tensiune „sublimată” în multe cazuri în ură. În-toarcerea la alfabetul lui unid, cînd?, cum?, cine?, ce? s-a petrecut?, care sînt consecințele? Și moralita-tatea celor care încearcă să răspundă la aceste întro-gări. Cum o generație vinovată măcar de consin-tire, dacă nu de mai mult, nu mai poate niciodată să întrebă conștințator fără a fi ea înșii judecată, nu ea avea nici putere, nici interes, nici credibilitate să facă lucrul acesta, sinoura noastră mare speranță și certitudine rămîne generația celor care abia înșii această meserie și enșifrază printr-un ziar sau al-tul primele însule de adevăr.

CORNEL NISTORESCU

DECLARAȚIE
Evenimentele care au avut loc în București la 13-15 Iunie 1990 au pus so-cietatea românească în fața necesității unei opțiuni fundamentale: fie asumarea libertății de a respinge arbitrarul și violența, fie tăcerea.
Solidarizarea cu studenții și cadrele didactice din Universitate și Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București manifestată de diverse grupuri și personalități demonstrează că societatea civilă românească, atît est reprezentă ea decamdată, nu a rămas indiferentă față de actele de vandalism, domnia bu-nului plac și a instinctelor primare. Aceste acte incalificabile trebuie sancționate fără echivoc de organele care au competența și datorita de a impune respectarea legilor și a demnității umane de către toți cetățenii, indiferent de poziția lor socială. Tăcerea sau pasivitatea în fața barbariei și a fărâșeleșilor sînt la fel de condamnabile, deoarece ar semnifica fie aprobarea acestora, fie, cel puțin, lipsa unui elementar curaj civic. O astfel de utilităune, care ar aminti de un trecut nu prea îndepărtat, ar fi o nouă abdicare de la demnitatea umană și ne-ar aduce prejudecii morale dezasturoase.
Ținînd seama de cele de mai sus, subșemnatii, cadre didactice de la Institu-tul Politehnic București, ne declarăm preocuparea legată de instaurarea reală și înverșinată a principiilor statului de drept în România, condiție indispensa-bilă pentru reușita procesului de democratizare și pentru refacerea prestigiului extern al țării, grav afectat de evenimentele lunii Iunie. În acest sens, cerem clarificarea situației juridice a celor areștați în urma evenimentelor din 13-15 Iunie, eliberarea celor nevinovați, precum și traducerea în fața justiției a tuturor celor răspunzători de actele de violență din acele zile. Considerăm că perpetua-rea stării de incertitudine ce durează de mai bine de o lună de zile constituie un real pericol pentru stabilitatea socială. Totodată, ne pronunțăm pentru in-șințarea în București a unui GRUP PENTRU SOLIDARITATE UNIVERSI-TARĂ și subscriem în „Apeul către toți universitarii din țară” al grupului de inițiativă din Centrul Universitar Timisoara, în vederea constituirii unei ASO-CIAȚII NAȚIONALE PENTRU SOLIDARITATE UNIVERSITARĂ. (Această declarație este semnată de 291 de cadre didactice din Institutul Politehnic Bucu-rești).
Notă: Lista adexunilor la GRUPUL PENTRU SOLIDARITATE UNIVER-SITARĂ rămîne deschisă pentru universitarii din I.P.B., cît și pentru cei din celelalte instituti de învățămînt superior din București. În vederea constituirii în fapt a GRUPULUI, a elaborării și adoptării statutului, adexunile individuale și colective vor fi trimise constitutului de inițiativă, pe numele unuia dintre ur-mătorii membri: șef de lucrări Vasile Șerban (Catedra de tehnologia materiei-lor și sudură), lector Dan Rașu, conferențiar Mihnea Moreanu (Catedra de matematică II), asistent Nicolae Dinu (Catedra de ingineria chimică), șef de lucrări Valentin Căldără (Catedra de chimie-fizică aplicată), șef de lucrări Eugen Boroșel (Catedra de radio, televiziune și transmisii de date), șef de lucrări Maria Cîlca, conferențiar Dragoș Păpa (Catedra de fizică), șef de lucrări Gabriel To-mescu, conferențiar Ioan Danil (Catedra de bazele electrotehnicii), pînă la data de 15 septembrie a.c. Totodată, solțetăm sugesții privind conținutul statutului.

„A VENIT VREMEA CA PRESA SĂ TRAGĂ LA ȚINTĂ”

CORNEL NISTORESCU

— Cornel Nistorescu, care este rolul directorului, într-o publicație, între patron și redactorul șef? Este un mediator?

— Sigur că da.
— Ce trebuie să medietze?

— Într-un de toate, un director de gazetă face o gazetă așa cum o gândește și, împreună cu redactorul-șef, o execută și o urmărește.
— Atunci directorul trebuie să fie și să rămână un gazetar, și încă unul de concepție...
— Și de altitudine... concepția unei gazete este una și altitudine ei de ansamblu față de evenimentele politice alta. Trebuie procurată o informație cu care să poți orienta, justifica această altitudine; tot timpul trebuie să fii în priză, în contact cu gazetarii și oameni politici, cu diverse medii ca să verifici dacă ceea ce îți vine din teren este valabil și să-ți poți contura altitudinea.

— Într-o anumită măsură și ceea ce publicăm care există acum în România descoperim patronii care sînt și directorii publicației — și nu întotdeauna gazetarii de profesie — plus că un redactor-șef care este profesionistul de bază... În cadrul „Expresului” sînteți doi profesioniști care conduc și gîndesc gazeta...

— Noi negociem, căutăm o formulă ideală, se confruntă două puncte de vedere care sînt profesionale, în cunoștință de cauză, și rezultatul nu poate fi unul prost...

— Dar în concepția occidentală directorul de ziar are mai degrabă un rol administrativ, tîi ai o funcție administrativă aici?

— Eu sînt autorul acestei gazete cu idee și concepție. Am început organizarea ei de la zero. Am fost omul care am făcut această gazetă. Dar sînt și partener la ea...

— Deci partener de afaceri... de ce ai simțit nevoia dublării de un redactor-șef, mai ales într-o schemă redacțională atât de restrînsă?

— Nu puteam să fac față, eu trebuie să mă ocup de publicitate, de chestiuni de relații, de management, chestiuni de aprovizionare, de prospectare de piață...

— Deci ai un rol administrativ?

— Sigur, și în același timp scriu și fac ca revista să aibă într-un anume fel. La asta colaborez perfect cu omul și ziaristul excepțional care este Nicolae Cristache.

— Care au fost, din punct de vedere administrativ, problemele cele mai grave de care te-ai lovit?

— Tipografia, difuzarea și hîrtia.
— Iată un răspuns deja clasic! De pe fillerete pe care ai mers, poți să-mi dai niște exemple de puncte nevralgice? Unde apare criza?

— Crede că sînt niște lucruri clare: nu poți să ai o gazetă independentă cu o tipografie de stat și cu niște muncitori care consideră altitudinea lor politică drept criteriul de selecție vis-à-vis de ceea ce muncesc. Este o situație care nu se poate întîmpla nicăieri în lume, decât aici!

— De cîte ori v-ați lovit la „Expres” de o asemenea situație?

— Noi, nu! Noi sîntem la cherosenul muncitorilor care au chef să lucreze sau n-au chef să lucreze. n-am fost însă în situația de a ni se spune că articolul „X” nu te convine și, deci, nu-l tipărește, dar simpla idee...
— Nici după 12-15 iunie nu s-a pus problema ca „Expresul” să nu mai fie tipărit?

— Ba da, s-a pus, la Alexandria. Dar s-a pus din cauza muncitorilor de la Fabrica de rulmenți, nu împărțat a tipografilor, adică muncitorii de la Fabrica de rulmenți i-au amenințat pe tipografi că dacă n-o tipărește, ei vor purcede la devastări.

— Acum tipăriți tot la Alexandria?

— Nu, la București, pentru că sub această amenințare tipografia din Alexandria a refuzat să ne tipărească și atunci am făcut demersuri la guvern și am ajuns la tipografia „Unirea”.

— Guvernul v-a sprijinit pentru a fi acceptați de această tipografie?

— Da, a dat un telefon șefului de cabinet al lui Petre Roman. Sub presiunea și sub precizarea lui Nicolae Cristache că nu mai răspunde de acțiunile lui dacă nu rezolvă în următoarele 24 de ore această problemă.

— Să zicem că problema tipografiei este, deocamdată, rezolvată. Leta este de la o vreme fie în grevă, fie în perioada de rezistență a magnitilor. De unde veți avea hîrtie?

— Pînă noi am contractat cu ei, am și deos banii în avans, deci, în mod normal ei ne trebuie să-și anoreze contractul, dacă vor să fie întreprindere acțiioasă, competitivă și să se bucură de considerație.

— Și dacă nu o primim, dacă nu vor avea de unde să v-o dea, îi dați în judecată?

— Mi se pare corect, dar, cred, nu este cazul de așa ceva.

— În cazul în care producția de hîrtie o să scadă

foarte serios — partidul ecologist a solicitat, pare-se, o diminuare cam cu 60 la sută a tăcerilor, Uniunea Socialistă a sistat exportul către noi — cum vezi tu rezolvarea situației? Va fi mai pușta decît puștinul!

— Să importăm hîrtie, să îmbunătățim sistemul de recuperare și partidul ecologist să lăși reducerea tirajului la o gazetă insipidă!

— Din punctul de vedere al difuzării — pentru că este problema cea mai gravă care afectează acum presa — care crezi că sînt hîrtile?

— Aș vrea să spun un lucru: datorită acestor bulversări totale a societății românești, orice gest, orice inițiativă se află în situația unei expediții într-un hățis care îți pune în față probleme necunoscute din oră în oră... dacă nu ești aici, peste o oră o vei avea să plece un om, ori unii tipografi nu știu ce li convine, ori la zincu nu mai este corpență sau nu este curent, ori dintr-o difuzorii voluntari doi au dispărut cu banii, ori la gară militanul nu le dă voie să vindă, ori la Tg. Jiu direcția poștei trimite sacii înapoi, ori omul face abonamente și statul în banii, dar nu-l livează omului abonamentul... În permanență este o partidă pe care, ca ziar independent, trebuie s-o joci cu sute de factori. Este aberant, repet, și este scandalos și obositor de epuizant. Nici o structură, nici un mecanism nu-ți dă certitudinea că și mine va funcționa în același sistem. Totul se schimbă în fiecare zi. Pînă și guvernul schimbă structurile de azi pe mâine.

— O altitudine a guvernului schimbată de azi pe mâine care v-a afectat și pe voi?

— Pînă și această poveste cu sediile, cu spațiile. Că se dau spații... dar nu-ți dă nimeni spații! Am primit pînă acum cinci sau șase repartiții de sedi, toate în locuri de nesupraviețuire! În locuri în care nu se poate situa o gazetă. În plus, erau și ocupate.

— Să revenim la difuzare, ai încercat să faceți abonamente la „Expres”?

— Sigur! Pe trimestrul colălat am avut 20 000.

— Prin difuzarea presei?

— Prin difuzarea presei.

— Reținîndu-că 22 la sută, plus zece la sută garanție, toate din beneficiu. Au fost livrate abonamentele?

— Nu.

— Și nu v-au fost plătite despăgubiri?

— Nu, și nu nouă, ci abonatului ar fi fost firesc să i se plătească!

— Și vouă de ce nu? Pentru că un abonat care plătește și nu primește nimic, luna viitoare, sau trimestrul următor nu mai dă banii pentru abonamentul la acea gazetă!

— Difuzarea presei este într-o situație atât de complicată, încît asta-i mai trebuie, să-i cor și eu despăgubiri! Difuzarea presei este o instituție care livează presa română, dar care folosește pentru asta un sistem care nu este al ei: poșta! Și chioacuric, care sînt fie ale comerțului, fie ale poștei.

— Iar difuzarea presei acționează la rîndul ei în judecată poșta...

— „În România ar fi, în momentul acesta un lanț infinit de procese! Trebuie să încercăm încercă să-l ajutăm, să pleșim pentru o clarificare a statutului lor, pentru un statut independent al lor.

— Cum crezi în că am putea sprijini această instituție care este difuzarea presei pentru a deveni o firmă care chiar să se secescă?

— Guvernul să-i acorde autonomie, de la achiziție pînă la desfacere.

— Crezi că ar fi răca cinera să ia pe cont propriu o asemenea afacere care ar putea duce și la faliment?

— Sînt chiar directorii de acolo care vor o autonomie totală a instituției.

— Ai discutat problema cu ei?

— Da, chiar azi m-am dus să văd ce probleme sînt și cum putem găsi o cale de mijloc.

— S-au făcut mai multe mici întreprinderi de difuzare a presei: vreo două sînt în București, una la Ploiești, una la Constanța. Ai luat legătura cu ei?

— Da, au și ni foarte multe probleme. Problema transportului: cum transport ai de aici la Timișoara, la o întreprindere particulară, vreo mil de ziare? Cine mi le duce de la tipografia la gară? Cine le încarcă la gară? Cum le transportă ei în Timișoara, că nu are încă mașini? În ce locuri le vinde în Timișoara? E vorba nu de o interesecție, ci de un lîc amenințat, pentru că vine ploaia, vine iarna... reflexul cititoenilor este tulburat total: omul nu mai știe un loc unde să poată da de un ziar. Trebuie să colinde bulevardul să-și găsească ziarul care îl interesează.

— Crezi că și acesta este unul dintre factorii care a determinat scăderea vînzării presei în România?

— Sigur, este și vacanța și este și o supraalimentație. Și mai este și o ușoară cernere de valori.

— Dar iată că mai toate gazetele încearcă să-și revitalizeze conținutul acum: au fost fie extrem de politizate, fie prea cancanistice, fie prea pornite pe „dezvăluiri” din vremea odiosului și sîniatrelor... acum se în-

cearcă reglarea lor către contemporan, așa bulversat cum este sau, mai degrabă, către bulversările care sînt de așteptat. Cum se va putea orienta cititorul într-un stufăriș de o mie și ceva de publicații. Pentru că această orientare a cititorului va stabili, de fapt, ce gazetă o să cadă?

— Încercînd să-l descopere pe cel care-i apără interesele, cu onestitate.

— Asta înseamnă să cumperi, în continuare, foarte multă presă și să ai timp, să mai ai timp și chef sau nervi s-o citească...

— Să ai timp să cumperi și să încerci să afie, prin antene proprii sau... prin alte antene, ceea ce sînt purtătorii de cuvînt care li apără interesele, care respectă avoat pariu al informației.

— Care sînt zonele sau județele țării în care „Expresul” se vinde cel mai prost?

— Tg. Jiu, Buzău, Covașna și cel mai bine Timișoara, Cluj, Iași, Constanța, Brașov.

— Te consideri directorul unei reviste de opoziție?

— Nu. Eu reprezint o gazetă independentă, care are un punct de vedere transant față de ce se întîmplă, care are audiență la studenți, la oameni care nu o opinie proprie, la oameni care nu sînt afiliați unor partide și ne citesc chiar oamenii unor partide.

— Ai fost acuzați fie că sînteți extremiști, fie că sînteți presă de scandal...

— Ce prostie grosolană... Ce înseamnă în România ziar de scandal? Cine poate să-mi spună mie ce înseamnă ziar de scandal? A critica în România înseamnă scandal? Scandal înseamnă informații false, chestiuni de moralitate... a pune o problemă socială care doare, indiferent cui nu convine, nu este scandal!

— Deci, niciodată nu a apărut în revista voastră o informație eronată?

— Nu, am sentimentul că nu am scăpat nici o informație falsă. Mici erori, într-o informație mare, s-au mai scăpat.

— Ai dat erate, nu de factură tipografică, ci de factură conținutului unei informații?

— O singură dată. Și a mai scăpat o dată un nume care nu trebuia să apară acolo, într-o listă, dar în rest nu a fost nevoie să apelăm la erate... Am fost apoi acuzați de extremism. Ce înseamnă atunci extremism? Extremismul este susținătorul unei ideologii extremiste. Or, noi, dimpotrivă, sîntem împotriva oricărei forme de extremism. Dar cred că a venit vremea ca presa să spună tăios și să tragă la țintă. Și să pună întrebările fundamentale grupului de putere, categoriei de oameni care răspund, și inclusiv acestor milioane de români care în timpul votării au fost categoria esențială. Deci să le punem în față întrebări și probleme. Nu cred că asta înseamnă extremism. Cine spune asta judecă superficial și la nivelul anilor trecuți, cînd a scris un articol critic împotriva culvei înseamna scandal.

— Pînă în decembrie toată presa română avea o surză unilaterală de informație și o poziție unică. Acum cînd se încearcă prezentarea unor opinii diferite sau abordarea aceluiași subiect din unghieri diferite, tot ceea ce nu se realizează opiniei generale, sau oficiale, este respins. Este refuzată chiar lectura unor asemenea articole. Ce putem face noi pentru a-i convinge pe cetățenii români că trebuie măcar să citească, să ia cunoștință că există și o altă opinie, o altă posibilitate de a prezenta sau interpreta un eveniment?

— Dar nu va avea înțeles, românul va trebui să-și urmeze cursurile la școală și apoi să citească mai multe opinii. Se va obișnui. Dar altitudinea față de presă... Uite, parlamentul a vrut să adopte un fel de moțiune de noncredere — mă buferesc rînd cînd mă gîndesc — împotriva presei care n-a comentat corospunzător lucrările parlamentului. Parlamentul vrea să-mi impună respect printr-o lege... O țară întregă așteaptă un raport despre morții din decembrie, despre încercarea de așezare a guvernului din februarie, o lume întregă așteaptă raportul comisiei lui Mintza despre evenimentele din martie de la Tg. Mureș, o țară întregă vrea să știe raportul comisiei însărcinate cu anchetarea evenimentelor de la televiziunea din 13 și venirea mineriilor în București. Și nu praf în ochi! „Elemente extremiste”, „forțe de droapă” — nu! Popescu Ghiorghie, împreună cu Ionescu Alexe au făcut la ora și în ziua și au dres, iată-i aceluiași... Asta așteptăm în Parlamentul să-mi impună respect nu printr-o hotărîre a parlamentului, ci prin măsurile pe care le ia!

— Tu te-ai simțit vizat de o asemenea nemulțumire a guvernului?

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

— Mă sînt vizat pentru că nu am discutat despre banii pe care parlamentul a hotărît să-i schimbe în valută decînd parlamentul care călătorește, în raport cu muncitorul care are 2.500 de lei. Nu de o moțiune a parlamentului mă sînt vizat, ci pentru că nu am avut timp și informații necesare să discut această problemă vis-à-vis de parlament.

Interviu realizat de
ALINA UNGUREANU

Intr-o lovitură de stat o fracțiune a puterii încearcă să o răstoarne pe cealaltă

● G.A.: Noțiunea de „lovitură de stat” am auzit-o folosită pentru prima oară, cu totul impropriu, abuziv, la 28 ianuarie. În comentarea evenimentelor din 13-15 iunie ea a reapărut, modificată în parte: s-a vorbit acum despre o „lovitură de stat legionară”.

● A.P.: Mai întâi să definim noțiunea de „lovitură de stat”. Lovitura de stat nu poate să fie decât o acțiune dintr-untr puterii: o fracțiune a puterii încearcă să o răstoarne și s-o înlocuiască pe cealaltă. A existat într-adevăr în România o încercare de lovitură de stat, cu agitație și lupte de stradă: rebeliunea legionară din ianuarie 1941. Atunci legionarii se aflau la putere, dar nu singuri: și vrând să le zinguri puterea, au agitat strada. În scopul răsturnării guvernului, lăta cazul cel mai cunoscut de lovitură de stat în istoria noastră — care însă n-a reușit. A mai existat (sau cel puțin a mai fost intenționată) la noi o lovitură de stat: în decembrie 1989 o tentativă de lovitură de stat a coincis cu o răscoală populară: cu răscoala tinerilor. Tinerii au dat atunci exemplul cel mai extraordinar de curaj, de grație, de libertate de spirit și de sacrificiu, pentru a răsturna tirania. Și pentru că tinerii nu își puteau asuma puterea, a fost primită, chiar salutăta, intervenția unei puteri constituite în grabă (cum improvizat ai cam heterogen) care, de fapt, îndeplinea lovitură de stat intenționată. Și a fost lovitură de stat, în sensul că s-a pus mîna pe putere, dar puțin după aceea, puterea a început să acționeze împotriva celor ce făcuseră înaușecția: discret la început, apoi mai brutal. Se știe că începînd din 28 ianuarie au fost acțiuni de mare violență, de pildă, împotriva studenților de la arhitectură. Cîi privește ceea ce s-a spus despre evenimentele din 13 iunie, dacă ar fi fost într-adevăr o lovitură de stat, conform definiției, ea nu putea să fie decât în cadrul puterii: deci în cadrul F.S.N.-ului. Și menționînd sintagma „lovitură de stat legionară”, ar trebui să înțelegem că în cadrul F.S.N.-ului se aflau legionarii. Aici ne-ar duce logica și analiza formulei.

Dezinformarea este totală, credulitatea la calomnie este enormă

● G.A.: Unul din semnele prin care părea să se stabilizeze miracolul din decembrie a fost numirea lui Alexandru Paleologu în postul de ambasador al României în Franța: România renunțase o tradiție deschisă în perioada postbelică și închisă în anii ultimului război. Marile personalități intelectuale, artistice reintrau în scena politică, diplomatică, civică, ocupată pînă la ajun de semianalfabetei. Nu sînt în stare să comenteze absurditatea acuzației care după câteva luni, în iunie, denunța aceiași oameni, intelectuali și artiști, ca instigatori ai unei „lovituri de stat legionară”.

● A.P.: Dacă vorbim despre acuzația de „agitație de stradă” se pune iarăși mai întâi o întrebare: ce este un legionar? Legionarii au fost aderenții unei mișcări violente de extremă dreapta, ultranationalistă, anticomunistă și care folosea „acțiunea directă”: ei își asasinau adversarii politici. Cel din generația mea au fost ultimii lor contemporani. Pe atunci eu eram student al Facultății de Drept și, din motive diverse, s-a împlinit să fiu foarte

antilegionar. Displăcîndu-mi estetic comportamentul lor, neplăcîndu-mi stîlul, și, în plus, avînd o formație franceză, individualistă și critică, eram cu totul refractar la mentalitatea totalitară. Acum, prin televiziunea română, fostă liberă, și prin zările favorabile Frontului (Azi și celelalte) cîșiva intelectualii maturi, eu, cel mai bătrîn dintre ei, apoi Octavian Paler, Gabriel Liiceanu, Doina Cornea, Ana Blandiana sîntem acuzați ca instigatori ai unei agresiuni legionare. Afirmația este de o stupiditate enormă. Evident, din cauza sistemului de dezinformare care a funcționat și funcționează la noi, această stupiditate poate avea crezare. În provincie, în satele îndepărtate nu ajung decât zările puterii, zările feseniste — uneori poate nici atât, unica sursă de informație rămînd televiziunea. Multă lume din țară, și chiar bucureștenii care nu au fost atunci prin centru, nu știu ce s-a petrecut în zilele de 13, 14, 15 iunie. Dezinformarea este totală, credulitatea la calomnie este enormă și, din aceste motive, la spiritele neprevenite, lipsite de o cultură politică elementară și de cunoașterea societății românești, multe lucruri au putut să prindă. N-am să intrăm însă prea mult în respingerea acestor acuzații, sînt absolut idioate și n-ar trebui să merite nici cea mai mică atenție. În ceea ce mă privește pe mine, există anchetele penale care s-au făcut cînd eram arestat în 1950-1960: Investigarea caracterului legionar al inculpaților din acei proces a fost foarte atentă. Aupra mea nu s-a putut reține nimic, pentru că statutul meu personal, notorietatea mea în societate era în această privință clară: am fost întotdeauna un antilegionar ireductibil.

Un adevăr nu se află întotdeauna numai prin răsturnarea minciunii

A.P.: Revenînd în zilele noastre, la Paler, Liiceanu și ceilalți, se pune din nou o întrebare: cînd și cum mai puteau să devină legionari? Formatiunea aceasta, cel puțin în țară, nu mai există de patru decenii. Unii spun că în străinătate ar fi mai existînd niște organizații de același gen — nu știu, nu cunosc chestiunea. În orice caz, dacă sînt sînt cu toții foarte bătrîni. E adevărat, pe de altă parte e din vina sistemului comunist de dezinformare, în 42 de ani nu s-a vorbit nimic despre legionari: nu s-a făcut un examen la rece, sine fra ei studio al fenomenului, al întregii lui dezvoltări. Nu s-a examinat cum de a fost posibil. Există pericolul să se găsească oameni care, fiindcă s-a vorbit despre ei numai de rău, și comunistii avînd darul să mintă sistematic, s-a luat obiceiul ca minciunile lor să fie pur și simplu răsturnate, întoarse pe dos, cu să se găsească adevărul) din aceste motive să creadă că a fost o mișcare bună Ar fi o mare eroare: un adevăr nu se află întotdeauna numai prin răsturnarea minciunii. Însă, în ordinea culturii istorice și politice elementare a generațiilor crescute în comunism, dezinformarea este totală în privința capitoului mișcării legionare, foarte important pentru societatea românească de acum o jumătate de veac.

● G.A.: Am, de cîteva ani note strîns pentru un posibil roman care, prin biografiile personajelor trebuie să ajungă inevitabil în deceniile trei și patru la „enigma” legionară. Spun enigmă pentru că nu am reușit să-mi imaginez, coerent, psihologia celor ce au făcut parte din mișcare: mi-este foarte strîină. Am cunoscut oameni de calitate (intelectuali și chiar mo-

rală) care aușeză tangență cîndva cu mișcarea și totdeauna m-am întrebat cum, de ce... Numai că ei nu mi-au vorbit niciodată despre acel episod al trecutului lor. M-am întrebat de aceea dacă a venit sau nu momentul ca fenomenul legionar să fie analizat la rece, obiectiv. Am senzația că societatea românească nu este încă pregătită să-și privească în față trecutul.

● A.P.: Nu este pregătită, dar am putea să o pregătim. Eu intenționez să încep, scriindu-mi memorii, dar n-am ajuns încă la epoca aceea. Acela a fost, pentru generația mea, un moment crucial, de mare despărțire a apelor, de mare criză de conștiință: și pentru cel din generații mai vechi decît a mea, și pentru cel din generația mea. Mulți oameni de foarte mare valoare intelectuală au așezat efectiv, sau cel puțin au simpatizat cu mișcarea legionară, și întrebarea este: de ce? Cum de a fost posibil? Trebuie să se explice într-un spirit de analiză completă, nu acuzîndu-i că au fost vinduți și trădători; asta este insuficient. Unii poate au fost, dar majoritatea nu, pentru că pe vremea aceea nu reprezenta un avantaj ci un risc să fii legionar. Însă important este și că atunci, în întreaga lume, exista un curent foarte puternic în direcția aceea. Am multe amintiri din acea fază a tineretii mele, cînd eram foarte potrivnic legionarilor. Am fost coleg și chiar prieten cu unii dintre ei și cred că le-am dibuit, cred că le-am intuit mecanismul spiritual interior care i-a dus să adere la mișcarea legionară. Cred că pot da o mărturie, dacă nu întregă și completă istoricește, cel puțin mărturia unei conștiințe implicate, fără să vrea, în aceste drame și crize.

De la Ubu-roi la Don Basilio

● G.A.: Si acuzația de legionarism adresată în tînerețea ta?

● A.P.: Acum este de-a dreptul aberant să spu că tineretul românesc, cel care a făcut revoluția din decembrie, a putut în patru luni să se transforme dintr-un tineret care lupta pentru libertate și pentru drepturile omului, într-unul implicat într-o acțiune violent legionară! Aceiași generație, aceiași studenți care au făcut revoluția din decembrie să fie acum legionari! Pentru orice om cu elementar bun simț și care a participat cît de cît cu conștiința lui la evenimentele hotărîtoare din iarnă, asta este o aberație! O imbecilitate! Ca manifestația de aproape două luni din Piața Universității a părut spre sfîrșit să scadă în intensitate, că a fost infiltrată, impurificată de alte elemente — lucrul este posibil la urma urmelor, este chiar explicabil. Actualmente însă, sîntem în situația că noul ministru de Interne, Doru Viorel Ursu, declară că studenții nu au fost legionari și nu au fost implicați în violențele care au avut loc. Asta o spune ministrul de Interne al guvernului fesenist și, cu toate acestea, publicisții fesenisti continuă să acuze tineretul de legionarism, continuă să-l denunțe ca instigatori pe intelectualii care n-au avut nici un amestec în situația aceasta. Reașa credință este prea flagrantă. Admit reșea credință, cinismul dacă sînt practicate cu oarecare istețime, astuție și înțelegință. Dar așa de grosolan, așa de flagrant imbecil nu merge! Dacă asemenea imbecilități pot totuși să convingă pe unii dintre români, este o mare tristețe! Și această tristețe este provocată de atîția ani de întinerie comunist.

● G.A.: Sînt conștient că pentru toți oamenii de bună credință care aveau

„SISTEMUL DUCE LA BUCURIEI

Discuție cu ALEXANDRU PALEOLOGU realizată de Gabriel Liiceanu

minimale date ca să judece situația, a fost la fel de tristă surpriza...

● A.P.: Acum, calomnia aceasta nu mă surprinde. Calomnia este în spiritul puterii actuale, a guvernului actual. Au mintit și au calomniat din primele zile. Au asumat adevărul și au creat tot felul de minciuni concentrice, în care nu te mai poți descurca. Calomnia este arma politică a domnului președinte Ion Iliescu — președinte cu vot majoritar. Nu analizez acum problema majorității de 89% (nu se pare suspectă cifra, desigur imi dau seama că foarte mulți români au putut vota cu el, din motive care, iarăși, și ele pot fi analizate). Mă refer la domnul Iliescu, cel care a adus multumiri, care și-a exprimat recunoștința față de așa-ziii mineri, autorii brutalităților, al pogromului atroc, al terorii sălbatice din București, din acele zile. Le-a mulțumit, cu o exultație vizibilă, pentru că au salvat democrația. Prin mulțumirile lui, și-a petrecut solidaritatea cu această crimă. La un moment dat, spuneam că noi am trecut de la dominația lui Ubu-roi la dominația lui Don Basilio. Într-adevăr, Don Basilio preconiza și practica această artă — a calomniilor. Numai că Don Basilio nu preconiza și crima. Or, cel care multumeste criminalilor nu poate fi socotit străin de crimă. Și rezultatul domnului Iliescu de a face apel la așa-ziii mineri este ireversibil. (Să nu uităm că minerii din '77 au fost lichidați. Că sefi lor au fost lichidați fizic, iar în timp, cam toți au fost înlocuiți. Deci, minerii de acum, dacă sînt mineri, nu mai sînt cei din '77. Pe urmă, se știe că minerii veniți din mină de obicei se spală, ei nu vin de la distanță, la București, cu urmele muncii pe obraz și pe mâini și cu lămpașele în cap. Așa cum au apărut minerii pe stradă, cu negreala artificială, ca o grimă pe față, totul arăta ca o deghibare grosolană și sfidătoare.) Actul domnului Iliescu este ireversibil și drum de înapoiere nu mai este. El nu mai poate repara nimic. Am mai spus odată că dacă Macbeth declară că și-a ucis somnul, domnul Iliescu nu și l-a ucis. Pentru că Macbeth, așa cum era el de Macbeth, avea o conștiință. Dar un comunist nu are conștiință. Deci ceea ce a săvîrșit președintele Iliescu este ireparabil. Totuși efortul nostru, al tuturor, trebuie să fie de a repara răul teribil făcut. Cumpăta traumă.

Democrația nu poate fi răzbuțoasă

● A.P.: Efectele dezastruoase ale acestei comotii produse asupra societății românești bucurîndu-se prin pogromul feroce făcut de mineri la apelul domnului Iliescu trebuie, totuși, să fie reparat. Evident, nu domnul Iliescu mai poate repara ceva. Dar restul societății poate. Și ceilalți membri ai guvernului trebuie să ajute la repararea acestui rău. Și putem repara printr-un singur fel de comportament: prin eliminarea ideii de răzbuț. Democrația nu poate fi violentă. Democrația nu poate fi răzbuțoasă. Democrația nu poate fi dect pacifică, așa cum a fost manifestația din Piața Universității. E adevărat, punctul 8-al Proclamației de la Timisoara a fost (deși justificat în puritatea lui) de un efect nefertil. Și poate chiar cu consecințe în scrutatul din 29 mai. Ideea de a-l exclude de la orice fel de funcție publică pe cei care au fost membrii nomenclaturii este o idee prea radicală. Evident, majoritatea membrilor nomenclaturii nu pot fi demisi să mai aibă un cuvînt în societatea românească. Dar unii mai pot fi: eu știu cîțiva care, deși au fost membri ai nomenclaturii, ar merita totuși să fie acceptați în viața noastră publică.

Există mulți alții nomenclatură, dar diverse lucruri, de bile. Însă nu pot în pinzele albe. Nu vinătoare de vrăjnici nu trebuie să spirit de închiști delatiune, conștiin

Il judec cu ceilalți me ciatarii

● A.P.: Trebu retele multe lucruri faci democrație, f gansă. Evident, e sentimental, lucru Dar democrația n mocratie cere efo răbdare. Eu am (dacă nu chiar p în revista „22”, articol în care de partid comunist. Spuneam atunci, admisibil ca orice poată recuza un valoros, pe motiv moment dat com turist. Totul este e nu mai fie. Însă comunist, iar spir rist i-a intrat adîr Recunoșe că la în mult credit. M-am cunoscut pe domn oada sa de dizgra altfel, destul de a

COMUNIST XTIRPAREA E A TRĂI

DRU PALEOLOGU
ela Adameșteanu

nu au fost în
fost implicați în
de puțin onora-
să mergem până
ulem să facem o
re. Nu putem și
fectăm cu acest
u acest spirit de
noastră publică.

prin contrast
ori ai nomen-

să stergem cu bu-
nu poți să spui că
a da fiecărui o
punct de vedere
nu sînt ușoare.
ste ușoară. De-
t de voință, de
t printre primii
il) care am scris
din ianuarie, un
tobam ideea unui
in afara legii,
nu mi se pare
itate inocentă să
i competent sau
ar fi fost la un
sau nomencla-
fi fost, dar să
nuil Iliescu este
de nomenclatu-
n toate reflexele
at. I-am acordat
est îngelat. L-am
Iliescu în per-
to dizgrație, de
ca director al

Fotografii de
EMANUEL PARVU

su acum reflexele ei, dar domnul Iliescu o vorbește perfect și constant; nu are altă exprimare. În plus, a avut o declarație cu totul aberantă: că la noi în țară au existat patru milioane de comuniști, de vreme ce au existat aproape patru milioane de membri de partid. Fraudă logică, evident. Și dacă punem la socoteală rudele, prietenii, vecinii și alte vîsluțoare care le-au stat în preajmă, ajungem la concluzia că 80% din populația României a fost comunistă. A susținut această aberație catastrofală cu sînge rece și fără nici o tulburare. Cînd, în aprilie, am fost rechemat pentru consultări și m-am întîlnit cu el, i-am spus pe față tot ce gîndesc despre acest interviu și despre efectele mincinoși grave, afirmate progresiv și periodic de către putere: a-dică de către domnia sa și cei care îl reprezintă.

● G. A.: Dar ați spus, totuși, că trebuie să reparăm răul făcut. Cum?

● A. P.: Îl putem repara nu numai noi (opozanții ai regimului domniei sale) ci și membrii guvernului, ceilalți participanți la conducere, ceilalți aderenți și votanți ai F.S.N.-ului. De pildă, i-am văzut pe domnul Roman la televiziunea franceză. Dînsul nu-și dădea seama cit de ingrată era poziția domniei sale, fiindcă imaginea îi fusese dată imediat după ce se arătasor scenele atroce săvîrșite de minori în București.

Si surisul său alit de ce- Jebru absentă

● G. A.: Probabil un procedeu de montaj frecvent pentru relatările sintetică a unor astfel de evenimente, pentru că la „Actualitățile” din Suedia am văzut, la fel, scene „de stradă” greu de suportat la vedere (un om între două vîrste, bătut cu sălbăticie de mineri în timp ce este urcat într-o mașină înșeșată, o femeie tină, brună, fușărită și lovită într-un cerc strîns de mineri, bărbăți voinici, un tinăr, cocoșat sub lovituri, căruia i se vîră ciomagul în burta) alternînd cu imagini ale balconului din Piața Victoriei unde președintele ales ținea un discurs energetic.

● A. P.: După imagini de acest tip, opinia publică franceză a fost foarte șocată cînd domnul Roman a cerut Occidentului și lumii să-i acorde încredere în continuare. Se vedea înăcă nu e în largul domniei sale și surisul său, alit de celebru, absentă. Poate că, așa cum părea să o indice proasta sa instalare în rol, domnul Roman gîndea că are posibilitatea să declare și să repare ceva, din răul făcut (și nu numai domniei sa, și altii): ar fi fost bine. În orice caz, părerea mea este că alita vreme cît mai există undeva morală resentimentului, care stă la baza eticii socialiste, democrația nu va fi perfectă, pentru că va avea de luptat cu un monstru. Iar monstrii trebuie uciși.

● G. A.: Revenind la scenele prezentate la „Actualitățile” din întreaga lume timp de cîteva zile, a tulburat faptul că această vîntătoare de oameni (în căutarea tinerilor și a intelectualilor) operată în plină stradă, în plină lumină a găsit spectatori gata s-o aplaudă, ba chiar și complicit, denunșători zelosi, femei, care s-au repezit să-i mai lovească și ele pe cei loșiți. Astfel de reacții, care au ieșit cu totul din sfera „politicului” au pus un semn de întrebare asupra nivelului moral al societății noastre; și, din păcate, ca s-o spun stereotip „au adus un teros prejudiciu imaginii poporului român în străinătate”.

● A. P.: Într-adevăr, nu sînt singurul care a avut reflexii foarte amare despre nivelul moral și intelectual la care a ajuns societatea românească. Sînt foarte dezamăgit, am crezut întotdeauna că poporul român este, în majoritatea lui, un popor inteligent. Este adevărat că în administrațiile publice și în locurile unde se concentra puterea lucrul acesta nu se vedea; administrația noastră te pune în relație cu un aspect foarte masiv al imbecilității, al prostiei și nesimțirii. Înșă, mai ales în orășele mici și la țară (întrîntre țărani care au mai rămas) te frapază bunul simț al societății românești, umorul, ironia, curtenia, inteligența și inteligența sa, ușor fatalistă.

Fatalismul poate să fi dus și el la deteriorarea so- cietății românești

● A. P.: Înșă fatalismul poate să fie una din cauzele care a dus la deteriorarea calității morale a societății românești. Prin fatalism acceptăm multe, ca fiind în ordinea lucrurilor, iar noi neavînd ce face împotriva lor. Să nu uităm înșă că poporul român a fost redus la existența cea mai elementară; ba chiar sub-elementară. Frigul și foamea l-au traumatizat. Nu a mai avut putînța, nu s-a aibă și alte gînduri dincolo de realitatea imediată, dar nici să aibă gînduri omenești, normale. Nici măcar dragostea nu mai putea să existe. Nivelul erotic al cuplului este foarte scăzut în frig. În foamă, în întunerie și în disperare; iar cuplul este una din temele majore ale societății. Sistemul comunist, și în genere siste-
mul comunist, duce la exterminarea

bucuriei de a trăi, la anulara noțiunii de forțiere; deși forțierea se invocă mereu, într-un mod abstract, repetat și nărod. Ei bine, lucrul acesta are, între altele, efecte, agitarea sentimentelor joase și meschine îndreptate împotriva altora, și, în special, ura contra tineretului și a intelectualității. Această ură există virtualmente în lume, pentru că oamenii își au meschinăria lor; conștiința fiecărui își are părțile ei joase. Numai că în comunism s-a favorizat dezvoltarea lor, și în special a resentimentului, despre care vorbea Max Scheller. O serie întreagă de accorpii bătrîne și de gugumani bătrîni privea cu ură la tineri, le invidiază bucuria de a trăi, tinerețea, cultura. Fiindcă acești oameni sînt proști și inculti — și o simt. Omul prost simte, știe că e prost și, instinctiv, detestă inteligența. Noi trebuie să identificăm această morală a resentimentului, șoplo unde este și s-o combatem nu prin violență, ci mai ales prin arma ridicolului. Trebuie să-i facem de ris pe totii nărozii țăștia, să-i aducem pînă într-acolo încît să ridă și ei; și nu fie jignii de risul nostru. E poate un program utopic, totuși în direcția aceasta trebuie să mergem: risul, buna dispoziție, iubirea, extirparea pornirii închiștoriale. Trebuie să se înțeleagă bine că atunci cînd democrația se va instaura, nu vom mai avea servicii de dosare.

N-ar fi rău să știm do- sarele securiștilor, dar nu tre- buie să le căutăm

● A. P.: Știu că sînt mulți cei care de pe acum se gîndesc cu o poftă răutăcioasă la dosarele celor care acum folosesc dosare. N-ar fi rău să știm dosarele securiștilor, dar nu trebuie să le căutăm. Nu trebuie să stabilim o contraofensivă a dosarelor. Ideea de dosar, ideea de investigație în părțile tănuite, mai puțin onorabile, ale oamenilor, ideea de delafune trebuie să se șteargă din conștiința și din reflexele oamenilor. Toti avem la conștiința noastră părți neonorabile.

● G. A.: Să vorbim puțin despre partide. Mi-amintesc, o discuție cu doamna Doina Cornea, cam acum două luni. Nu vi se pare că, într-adevăr, vrem pluralism, dar sistemul excesiv de rezervat față de partide?

● A. P.: Problema este tulburătoare. Și eu am socotit că eșecul partidelor istorice este legat de faptul că aceste partide au murit de moarte naturală; nu numai că n-au mai existat de 50 de ani, dar realitățile pe care ele se bazau, au dispărut. Cele două partide mari, cu un trecut glorios în istoria românească, reprezentau niște structuri socio-economice care acum nu mai există. De aceea sînt interzicibile, nu se diferențiază suficient prin programe, nu exprimă interese socio-economice reale. Acesta este un fapt. Al doilea este că n-au avut posibilitatea să-și facă într-adevăr cunoscute cadrele — dacă aceste cadre există. S-ar putea să existe în acest moment oameni tineri care în viitor să se arate ca lideri politici foarte dotați. Momentan nu-i cunoaștem, și, de vreme ce nu-i cunoaștem, ei nu există, fiindcă în materie de politică trebuie să fii cunoscut. Afară de asta, ar mai trebui ceva spus: nu se poate concepe o democrație nepluralistă, mai ales pentru țările care, ca România, au avut un trecut democratic. Auzim de multe ori în Occident erorarea gravă că România nu a cunoscut niciodată democrația. România a avut mai mult de un secol și jumătate democrație. Sigur, așa cum spunea W. Churchill, democrația nu-i un regim bun, este cel mai puțin rău dintre toate cele posibile. Numai că așa cum se întimplă de obicei în mentalitatea colectivă, întrevădem actualitatea ori viitorul es pe niște modele cunoscute și ne figurăm viața politică sub forma partidelor.

Societatea civilă este ceea ce constituie în sine civili- zația

● A. P.: Am asistat aici, la Paris, în februarie, la Sorbona la un colocviu *Qu est l'Est?* la care am auzit o extraordinară alocuțiune a lui Gieremek. Între altele, el a spus că problema care se pune azi în țările recent eliberate după decenii de comunism, nu este o problemă propriu-zisă politică, ci una de natură civică. Cele două cuvinte, civic și politic înseamnă același lucru în limbile din care provin; numai că noțiunea de civic are alte conotații. Într-o democrație, sînga sau dreptă sînt noțiuni destul de laxe, destul de puțin constrîngătoare; diferența e doar față de extrema dreaptă sau extrema stîngă — care duc la totalitarism. Deci în societățile noastre, important este să vindicăm, să protejăm și să facem să se dezvolte armonios și complet societatea civilă. Nimic n-a fost mai mult agresat în deceniile totalitariste decît societatea civilă, redusă la o condiție vegetativă. Se pune întrebarea: ce este societatea civilă? Societatea civilă este ceea ce constituie în sine civilizația. Civilizația se întemeiază pe deosebirea fundamentală pe care o face dreptul civic între posesori și bunuri. A trata persoanele drept bunuri așa cum se întimplă în totalitarism, înseamnă a nu fi în civilizație; înseamnă a sufoca societatea civilă. Trebuie redescoperită această distincție între bunuri și persoane. Persoana individuală are o valoare infinită.

Este inadmisibil ca în numele majorității să fie o- primată o minoritate

● A. P.: Aud mereu fraza aceasta stupidă: cum, pentru un individ (sau pentru cîteva indivizi) să facem cutare lucru? Asta e barbarie curată, e crimă. Societatea civilă este compusă din indivizi, și noțiunea de individ, de individualitate trebuie restaurată. Este inadmisibil să disprețuiești individul și să învoici împotriva lui colectivitatea. Colectivitatea are trăsături care pot fi văzute în ansamblu, dar este compusă din indivizi. Individul (om sau animal) este singura realitate divină de pe planetă. Acolo, în limitele trupesti și în limitele constiente ale acestei ființe, este viața. Revenind la partide, fatalmente ele vor reprezenta, la un moment dat, grupuri de interese. Se vor diferenția pe parcurs, cînd vom evolua către o economie normală de piață, către o societate articulată. Poate că partidele acestea vor reproduce într-o formă nouă sau mai bine zis cu un conținut nou, partidele tradiționale istorice. Fiindcă, în fond, ce sînt ele? Sînt de obicei cele două modalități alternative într-o societate: conservatorii și liberalii. Nu trebuiesc desconsiderate, sau considerate drept nule aceste partide care au suferit eșecul din alegările de la 20 mai nu numai din cauza incorectitudinii campaniei electorale, ci și din pricina vacuității lor efective. De bine, de rău ele au o serie de aderenți, și poate că vor mai avea. În orice caz, ele trebuie implicate într-o alianță democratică, de care este nevoie. O alianță democratică cu caracter relativ unitar, nu unitar; pentru că nu trebuie să opunem totalitarismului un alt totalitarism. Îmi repugnă cînd auz fraza: „să fim uniți”. Auz foarte multi escroci politici zicînd „unire, unire”, și vînd prin aceasta să topescă tructul lor compromis. Într-o alianță democratică există o anumită unune a forțelor democratice, care sînt fatalmente variabile. Acum sînt mai puțin variabile, pentru că plecăm de la zero. Dar cu timpul vor deveni variabile, și este bine să fie așa.

Paris, 2 iulie 1990

Într-un articol publicat în această revistă (**Polarități politice**, anul I, nr. 22) am încercat unele distincții cu privire la terminologia politică extrapolată din istoria altor țări și fără valabilitate reală în spațiul nostru, oponenta „dreapta-stinga” fiind dintre cele mai pilduitoare. Promiteam să schițăm un proces al „Dreptei” românești, în măsura în care aceasta a existat realmente și recunoscându-i caracterul propriu.

Din păcate, între timp, evenimentele din 13-15 iunie au schimbat condițiile unei discuții normale, iar calmul cu care ar fi trebuit abordată (căci, de la început, contam pe o puternică preopinată) s-a spulberat. Într-un moment în care personalități de felul d-lor Raftu, Paler și Lăiceanu sînt denunțați ca „legionari” este cu neputință o analiză pertinentă, așa cum ne propusese. Ne vom limita deci la cadrul istoric în care s-a născut și s-a dezvoltat un anumit tip de extremism politic, cu o viață mult mai lungă decît „eticheta” lui la un moment dat.

Istoria poporului nostru între 1821-1918 s-a desfășurat ca un proces continuu, cu totul favorabil, încît acei veac se poate spune că a fost unul de „recuperare” a mai multor secole de catastrofe sau doar neîmpliniri. Istoria României democratice, desfășurată între două mari zone de întuneric, a constituit un proces nu numai pentru noi, excepțional, dar și dintre cele mai frumoase în istoria lumii. Oricît de discutabile ar fi fost realizările, oricît de stridente diferențele între unele și altele, succesul în politica externă și lăuntrică, dezvoltarea economică impetuoasă, transformările rapide în viața publică, în sensul modernizării și europenizării nu se puteau nega. Ceea ce a predominat a fost ideea de consens, deoarece după 1848, fracțiunile „roșie” și „albă” ale „partidei naționale” s-au orientat în aceeași direcție, diferențele dintre ele privind rapiditatea cu care reformele trebuiau îndeplinite. Conservatorii au fost totdeauna la noi în țară o variantă a partidului liberal. Născută ca și acesta din frământările anului 1848 și ale perioadei următoare, ei nu erau un partid „tradiționalist”, de vreme ce aceasta ar fi însemnat întoarcerea la epoca fanariotă și la imobilismul vechiului regim oriental. Occidentalismul și ei, ca și liberalii, au combătut de multe ori excesele liberalismului, dar în esență cu armele acestuia, nu invocînd privilegii, drepturi istorice, situații de fapt legitimize de scurgerea vremii și meritul propriu, logica pozitivistilor, analiza critică. Emulația, alternanța celor două mari partide la putere (manevră a înțeleptului rege Carol I) a asigurat țării noastre o stabilitate în varietate a guvernului, în ciuda violenței exterioare (din presă, discursuri, viața de fiecare zi) dintre cele mai interesante, făcînd din România o oază a democrației, învidiată de mulți, în mijlocul unor state tiranice, cu o politică externă agresivă.

Toate acestea nu puteau fi puse serios în cauză alina vreme cînd succesele politice externe și interne sancționau orientarea generală. Odată cu triumful suprem al realizării României Mari, a început cu adevărat o criză, pentru că alte forțe s-au făcut simțite și o adevărată alternativă a început să se configureze. Dacă succesele externe erau indiscutabile, pe plan intern, întrebarea e: cit erau acestea de profunde? Astăzi se admite că pînă la primul război mondial și, în multe privințe, chiar și după, țara noastră a fost scindată în două: în cea „legală”, care se bucura de toate drepturile, de avantajele unui stat democratic modern, și grosul populației, care trăia în altă „țară” decît aceea care apărea manifest.

Era lumea rurală, reprezentînd 80 la sută din populație și care fusese atinsă doar superficial de valul de reforme benefice, în multe privințe ea regresînd în tot decursul secolului. Lipsită de drepturi politice efective, subjugată dacă nu asuprită de administrația de stat, neștiutoare a celor ce se petreceau la nivelul conducerii, neinteresată direct în problemele de politică externă și de strategie economică, ea a fost și în situația nefortată de a depinde de o suprafață redusă de pămînt arabil, care se îngusta mereu prin sporul populației și rămînea să fie exploatată cu mijloace primitive. În plus, ea a fost crunt lovită de marea criză a agriculturii extensive pe care a reprezentat-o apariția pe piața mondială a concurenței americane, unul dintre cele mai mari dezastre pe care le-au trăit țările din Estul Europei: la sfîrșitul veacului, dintr-o țară importatoare de cereale, S.U.A. au devenit grație masinismului o periculoasă exportatoare și, după ele, Canada și Argentina au dat o lovitură puternică producătorilor europeni, Rusiei și României, care n-au putut ține pasul cu progresul.

Criza economiei noastre agrare, mai cu seamă după 1890, a pus în mod acut problema țărănească, lăsată pe planul secund de guvernarea României „legale”, care au urmărit dezvoltarea claselor de sus, urbanizarea și industrializarea în regim protecționist, toate realizate cu sprijinul statului, deci artificial și pe seama majorității populației. „Criza” n-a fost numai de ordin economic, deși ea a luat forme explozive în 1907. Aceasta urma să fie soluționată pe calea reformelor în deceniul următor; războiul le-a aminat, apoi a impus soluției o formă mai radicală: lichidarea moșierimii, improprietărilor, acordarea votului universal, inte-

TOT DESPRE «DREAPTA» SI «STINGA»

ALEXANDRU GEORGE

grearea lumii rurale în viața politică a statului.

Dar problema economică și socială n-a fost totuși; cititorul a observat că în cursul expunerii noastre nu am întrebunțat termenii ca „țărani” sau „clasa țărănească”, ci „lumea rurală”, deoarece țărani aceștia pe care orășenii continuă și azi să-i vadă indistinct, ca o categorie socială omogenă, alcătuiască o lume complexă, cu mari diferențe depinzînd de situația geografică (e o diferență de la cer la pămînt între o gospodărie țărănească de munte și una de cîmpie, pînă în zilele noastre), de situația istorică. Prin improprietățile, lumea rurală n-a intrat automat în ordinea statului legal, nici votul n-a fost utilizat de ea cu adevărată convingere.

Lumea rurală prezintă tipuri de societate foarte diversificate, de la forme arhaice de sat patriarhal, la altele care repetă în mic pe cele din lumea urbană, încît se puteau întîlni aici (fenomenul l-a arătat magistratul Marin Preda în *Moromeții*) proletarii agricoli, gospodari care alina își puteau duce zilele, afaceriști, intelectuali, burghezii rurale etc. Satele erau însă, indiferent de zonă, organizate oligarhic, pe principii endogamice, dominate de „neamuri”, cu diferențieri foarte nete și stăpînite de o mentalitate profund nedemocratică. Cei care le părăseau pentru a face carieră la oraș (și care, de foarte multe ori aparțineau burgheziei rurale: fii de proști,

invățători, circumari, oameni mai înstăriți) erau neplăcut surprinși dintr-o orășe peste produsele societății liberale: o societate deschisă, pentru concepția lor: cosmopolită, tranzacțională, democratică în sensul cel mai larg, cultivînd nu rutina și valorile tradiționale, ci inițiativa proprie, cu toate riscurile, în fine, un modernism insolent, o disponibilitate spre nou.

Cu toată buna ei voință, societatea liberală nu a izbutit să unifice cele două Români, să le omogenizeze, de vreme ce a favorizat-o doris pe cea „legală”, întretinînd un climat de demagogie în favoarea celeilalte, de-a dreptul supărător. Criza democrației românești postbelice aici își are sorgintea și „dreapta” românească va specula acest eșec istoric pentru care țărănimul politic (cristalizat și într-un mare partid) s-a dovedit a nu fi o soluție viabilă, în ciuda marilor speranțe puse în el.

Este însă o aberație să vezi în vechii conservatori originea „dreptei” românești, așa cum fac marxizii, cînd aceștia au fost niște liberali mai moderni, oferind unele soluții care depășeau chiar programul social al acestora. Ar fi o insultă pentru memoria unor oameni ca Lascăr Catargi, Al Lahovary, P.P. Carp, Th. Rosetti, T. Maiorescu, Al. Marghiloman să fie numiți de „dreapta” (poate numai N. Filipescu va prezenta unele trăsături la acest tip). Impotriva acestor nobile spirite, „dreapta” a fost populistă, tradi-

ționalistă, colectivistă, revendicativă, intolerantă pe plan etnic, naționalist, mergînd pînă la rasism, antieuropean. Conservatorii erau campioni europismului, ai toleranței, ai spiritului parlamentar, ai libertății de opinie.

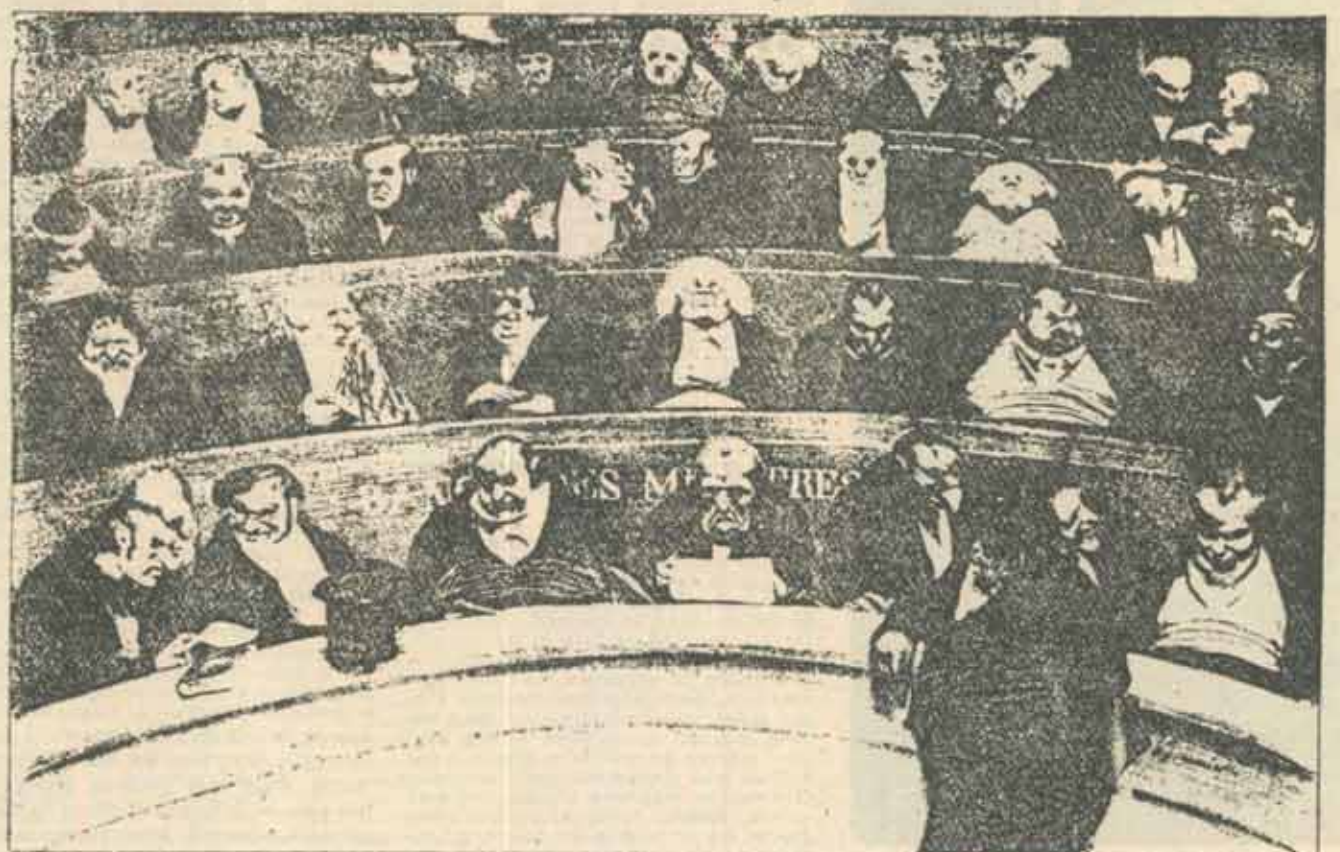
„Dreapta” s-a născut în toată lumea prin adoptarea unor puncte de program conservatoare unite cu demagogia și abordarea populistă, cu mijloacele de propagandă adresată păturilor „de jos”, tipice partidelor de stînga. Dreapta a preluat și metode iacobine: virulența verbală în presă, în oratorie, captarea omului simplu căruia i se fac mari concesii și ajunge să fie celebrat, aparat de propagandă la nivelul maselor, chiar elemente de mistică revoluționară.

În țara noastră „dreapta” a fost creația lui N. Iorga, după 6 martie 1906, cînd evenimentele l-au silit să iașă în stradă; el este primul om politic care a cucerit masele cu metodele omului de stînga: critica acerbă la adresa formelor de stat existente, antiparlamentarismul, evocarea trecutului, trecînd peste mica zestre tradițională a partidelor democratice, liberal și conservator. Succesul său a fost limitat de condițiile votului censitar de atunci, dar el a acționat profund, cu efecte de durată. Revelarea articolelor politice ale lui M. Eminescu l-a oferit baza ideologică și un prestigiu uriaș, pînă azi neputînd, și istoria acestor articole e pe deplin semnificativă: de unde activitatea ziaristică a poetului la *Curierul din Iași* și *Timpul* nu avusese decît un ecou restrîns, în partidul conservator înființat chiar oponente, acum ele au fost citite ca literă de Evanghelie și vor rămîne fundamentale în orientarea ulterioară a dreptei românești.

Impotriva conservatorilor, el proiecta idealul politic în trecutul îndepărtat, incontrolabil, al epocilor voievodale și programul său presupunea cu totul alte norme: patriarhalismul, ruralitatea, simplitatea formelor sociale, negația civilizației moderne, condamnarea în spirit proletarian al „păturii superpuse”.

Asemenea idei nu puteau avea decît un ecou bizar atîta vreme cît „pătura superpusă” deținea monopolul puterii în alternanța celor două mari partide: dar după război, lucrurile s-au schimbat mult. Spre onoarea lui, N. Iorga a părăsit vechiul program al partidului (fondat de el) naționalist-democrat, înțelegînd că România trebuie să ajungă la un consens cu Europa, după ce fusese printre marile beneficiare ale tratatului de la Versailles. Ea urma să dopindă de existența Societății Națiunilor, de garanțiile oferite de țările democratice cu care se aliase în război, că trebuie să ducă o politică internă și externă de toleranță și colaborare cu alte popoare. El va rămîne însă un spirit profund anti-democratic; va fi un adversar al parlamentarismului, va inclina mereu spre soluțiile politice autoritare, mergînd pînă la sprijinirea dictaturii regale.

— Noi suntem prima generație Neculai Iorga!, va exclama Nae Ionescu, dar, cu acesta intrăm în adevărată esență a dreptei românești, ale cărei avataruri nu a sosit momentul să fie prezentate. Într-un articol *Tot despre „dreapta” și „stînga”* (*Cuvîntul*, 25 iunie 1933) el va face însă unele disocieri interesante care duc la aceeași concluzie: a confundării lor. Ceea ce ne îngăduim și noi să repunem în discuție cu altă ocazie.

„ASOCIAȚIE LUNARĂ”, ianuarie 1834

Desen de Daumier

TINERI CARE NU MAI VOR SĂ TACĂ

● De ce nevoia unei prese studentești

În continuare studenții nu sînt luați în seamă de reviste și jurnale (libere, independente, democratice etc), de posturile guvernamentale de radio și televiziune. Cînd unele sau altele o fac totuși, mistificarea este dusă pînă la extrem astfel că imaginea studențimii române pentru cititorul de jurnale din Gura Humorului ori pentru privitorul la televizor din Ieud este una la fel de abstractă ca și aceea de recoltare a orzului, de pildă, în care combinele harnice se întorc ca niște albinuțe pe tarlarele patriei pentru oricine altcineva dar în nici un caz pentru locuitorii Ieudului. Pentru ei, aceste combine „de la televizor” nu există. Astfel că este ca și cum am locui într-o patrie din care studenții au plecat, rămînînd doar simbolurile lor care ne împănuescă sau, dimpotrivă, ne revoltă pînă la sfînta minie proletaro-fesenistă (ne împănuescă pentru că „studenții au făcut revoluția”, ne revoltă pentru că acum ei „se sînt de manifestații, își renegă profesorii, părinții, bunicii, concetățenii”).

Din Decembrie încoace este tot mai evident faptul că studenții și elevii de liceu din clasele superioare, tinerii în general rămîn pe zi ce trece mai siguri și mai neînțeleși. Se vorbește, cîtiva ani în urmă, despre „generația în blugi” ca despre un avorton social! Triumful și ușor aburii de tristețe pentru viitorul nației găsescăm prin consens, și „creatorul” care nu putea fi altul decît Ceaușescu (acest „avorton social” era creația lui, gîndeam, iar noi puteam liniștiți să ne spălăm pe minți și să-l judecăm la rece, în tramvai sau în plimbările noastre crepusculare, aștî pe creator cit și opera lui; i-am abandonat față în față, fiind aproape siguri de conviețuirea lor viitoare; pentru că suprimarea lui Ceaușescu

trebuia să vină de undeva din afara noastră, un glonț ori o boală fulgerătoare care să ne scape de el, oricum ceva teribil de abstract și nedepinzător de noi; la un cum sau la un cînd care să ne scape de noi, vorba activistului din esul lui Sorin Dumitrescu, nu ne-am gîndit niciodată serios).

Trăim o nevoie viscerală de simboluri pe care ni le creăm zilnic: simbolul muncitorului, al țărăniului (la acest „specimen mental” sîntem chiar geniali în a vulgariza), al preotului și omului politic, al intelectualului și studentului, al mînerului care este un justițiar viril, de neîntors din aplicarea dreptății (în paranteză fie spus, cred că o explicație posibilă a isteriei unora dintre femeile de pe trotuarele bucureștene din zilele minerești de pe 14-15 Iunie, cînd respectivelor purtătoare ale unor fețe de femei de casă ocheșu cite un domn în mulțimea înfricoșată și-l pîrau mînerilor că i-a vorbit de rău iar aceștia îl luau la bumbăceală pentru insultă, este aceea a unei fascinații virile pe care o trăiau respectivelor doamne: sutele de mîneri din Piața Universității și de alturea, lovind în grup ca o haia bărbați, femei și copii emanau un soi de virilitate pe care gospodnițele Bucureștelui nu mai aflaseră-o, probabil, în unele filme proaste).

Un simbol a devenit și MARIAN MUNTEANU deși a fost scos pe targă din Spitalul de urgență pentru a fi „transferat” la penitenciarul Jilava, deși se aude tot felul de vești proaste cum că și-ar pierde pe zi ce trece memoria, că ar începe să uite. Deși cu toții știm că metodele de „spălare a creierului” sînt aplicate de către oameni și că acești oameni nu au dispărut odată cu revoluția, la fel cum odată cu revoluția nu s-a instituit nici o lege obiectivă prin care Puterea să fie slujită de oameni integri, cu un trecut care poate fi aflat de către popor. Astfel că dacă am desfolia

simbolul MARIAN MUNTEANU am găsi un băiat tînr de 28 ani care înfundă pușcări Jilava pentru o vină inventată de guvernatorii post-revoluționari din „rațiunea” politică a gășirii unui șap le-pășitor pentru propria lor incompetență (să-l spunem doar atât) în a guvernarea țară în pragul ruinării, mai ales a ruării morale. Am găsi un om viu, concret care suferă de rîni fizice cauzate de mineri, și de insulte morale din partea propriului popor care nu cunoaște adevărul.

Zilele trecute mi-a zis cineva în care cred: „Dacă voi, presa, nu reușiți nici măcar eliberarea lui Munteanu, pentru eventuala lui anchetare în libertate, nu există!”

De ce, apăsător, nevoia unei prese studentești puternice?

● Pentru că studenții au curajul sincerității

Ba mai mult decît atât, ei au datorită sincerității pentru că au „nebulna” de a gîndi o lume bună, o lume așa cum trebuie! Pentru aceasta, încercînd s-o trăiască, ei trebuie în același timp să o descrie. Descriînd-o, și-o vor asuma, o vor recunoaște ca fiind a lor — în consecință o vor iubi, și vor da chip și înfățișare. Va putea fi un model imitabil prin ogîndire și reflexie, care poate determina o germinație socială viitoare.

O reală presă studentească a existat și înainte de Decembrie — și mă gîndesc în primul rînd la ECHINOX-ul din Cluj, din anii lui bunii, revistă pe unde au trecut o bună parte a optzeciștilor, DIALOG și OPINIA STUDENTEASCĂ, reviste lezene în care puteai citi, culmea, chiar în regimul patriarhal ceaușist lucruri de gravitate națională, destul de străvezii spuse, de înțelese pentru oricine vroia să înțeleagă (și parcă în vremu-

rile ceaușiste eram mult mai mulți erau vroiam să înțelegem, eram chiar avidi după înțelegere și comunicare pentru că aceste fructe ne erau oprite; acum, „liberi” fiind, culegem dîde și corcoduse pentru că aceste fructe ne plac nouă la nebunie).

Băieții aceștia de la revistele lezene, mai ales ei, au făcut o adevărată școală de presă a curajului și asumării cuvîntului scris în timp ce științii, săptămîniștii, luceferiștii, și mulți alții își defnitiveau studiile la Ștefan Gheorghiu, pentru a deveni profesioniști, adică șgălii presei de manipulare a conștiințelor, de deturnare și mistificare a spiritului poporului român (Acești șgălii încondează și astăzi în zărele lor feseniste a-nimați de acciagi duplicitarism care se potrivește oricărui sistem de guvernare dar, am datorită colegială s-o spun, sînt în aceeași măsură orbii de inconștiență: pentru că vîntul istoriei bate cu siguranță spre secolul lui Malraux, nu se știe cu ce consecințe în planul dezastrului fenomenal, dar cu o direcție implacabilă spre esențialitatea din noi. Astfel că mi-e destul de greu să mă gîndesc că peste cîtiva ani, mai mulți sau mai puțini, voi putea citi liniștit în ce-i privește articolele în care acești „ștăutori ai cuvîntului” trec cu nonsalanță peste cadavre și grave leziuni morale ale tîrnurilor lor. Evident, televiziunea și radioul se află pe aceeași corabie care alina suspect de calm spre abisul. N-are vrea să se întindă de aici decît un apel al unuia mai tînr decît ei — fie și doar din acest motiv mai puțin corupt).

Școala studentească de presă de la Iași a fost printre puținele pregătite să denunțiaristii morali și competenți care să înlimpine „schimbarea”, adică momentul cînd „dictatorul va rîde și vom putea scrie o presă liberă”.

Ei au scris o presă liberă, o scrisă și acum în sinul matern și muștrilor și Moldovei. Muștrilor și deseori epamodici — violent față de fiii ei răstăcîtori: tineri care vor să le vorbească, acești tineri care nu mai pot să tacă.

GEORGE ARUN

Mă numesc HORAC IULIA, am 19 ani și 11 luni, sînt din București, din orașul Golanii. Pe data de 13 Iunie la orele 4-4,30 am fost arestată împreună cu toți golani din Piața Universității. Prezența mea la locul sfin, unde au murit cîtiva tineri pentru libertate și democrație, era necesară pentru că dorința mea pentru viitor este să devin ziaristă. Trebuia să fiu printre oamenii inteligenți, pentru a putea separa minciuna fesenistă de adevărul golaniilor. Am terminat liceul de construcții, în anul 1989 de unde am primit repartiția la T.A.G.—Carpați în mizeria de Ipsozar. Majoritatea oamenilor ce se aflau zi de zi și noaptea de noaptea aveau serviciu și își făceau datoria de cetățeni ei fării, ducîndu-se la serviciu cu rucsacul de a fi dați afară, vînzîndu-i vreun „om de bine” în „Zona liberă de neocomunism”. Deci, fiecare dintre noi riscam să fim dați afară, din „motive personale”.

Iată deci, în linii mari ce s-a înîmplat în Piața Universității între orele 4-4,30, pe data de 13 Iunie a.c.:

● Scara, ca de obicei la microfonul de la „Alianța Poporului” au vorbit mai multe persoane de diferite categorii sociale, din diferite asociații sau chiar persoane independente. La ora 24, membrii acestei „Alianțe a Poporului” au luat stăfu și bozele și le-au dus din locul unde erau necesare în timpul nopții. În concluzie, în grupul nostru alcătuit din acei membri ai alianței, n-au mai rămas decît cîtiva de veghe în timpul nopții.

● Ora 4,00. Trupe de poliție ne-au înconjurat începînd din str. Batiște, în spațiile facultății de Arhitectură pînă în jos spre Spitalul Colțea, eram încercușiți de mașini și duze de poliție. Alături de poliția bine înarmată se află și poliția militară și trupele USLA înarmate cu scuturi și cîști. Printre aceștia se aflau și civili dotați și ei cu bastoane de poliție.

● Majoritatea golaniilor ne-am refugiat în holul intercontinentalului, sperînd că poliția nu va acționa asupra noastră cu violență. Dar ne-am înșelat... După cîteva minute, după ce erau în ușa hotelului, lațat suprafața unde erau montate corțurile și pînă la finlinia orteziană din fața Arhitecturii, era plină de poliție. De jos, de la recepția hotelului strigam cu toții: „Fără violență”. În acest moment toți polițiștii s-au repezit la geamurile hotelului, spîrgîndu-le cu bastoanele și scuturile, apoi intrînd pur și simplu peste noi, călcîndu-ne în picioare și lovindu-ne cu bastoanele și bocancii lor de poliție. Pur și simplu eram toți pe jos de busculada care se petrecuse, mulți, chiar foarte mulți, ne-am tăiat în geamurile sparte de ei. Într-un timp, noi cei din spațiile primului rînd de tineri care strigam „Fără violență” am reușit să fugim pe scări în sus spre un loc unde trebuia să ne ștergem singele rînilor produse prin tăiere. Mulți dintre noi erau tăiați au fost transportați la spitale (nu se știe la ce spitale), tot cu mașini de poliție.

Am tăiat la ușa camerelor de la etajul I, dar degeaba! Ne-am auzit în aerdreaba acestui etaj și am stat 15 minute. Rînilor noastre singurau înconștiență, tremuram de frica celor oameni în uniforme gri-bleu iar de jos se auzea teroarea: șipete și lovituri puternice! Stăteam fixate nemioștate aproape că nici respirațiile noastre nu se mai auzeau... M-am tăiat la mîna dreaptă, iar la piciorul stîng deșite provocate de geamuri s-au tăiat și au format ax V.

ULTIMA NOAPTE ÎN GOLANIA

Cu mine se afla Județ Mugurel, studentul de la I.P.B. Stăteam acolo, sus la etajul I, la Inter, și mă gîndeam la toți acești „oameni de bine” și la faptele lor.

Dar n-am mai avut timp să mă gîndesc edeodată s-a aprins lumina și s-a auzit vocea unui bărbat: „Controlați peste tot, că pe aici s-au auzit... Ne-au descoperit și s-au rîstiat la noi să leșim cit de repede de acolo, să o luăm unul cite unul pe scări în jos. Dar jos noi știam deja ce ne așteaptă”.

Am coborît pînă la recepție numai cu bastoane pe spinare și cu zuturi în ficat, în cap, pe tot corpul... Eram deja pe jumătate terminați în bătaie.

Jos, în hol, în fața camerelor video, nu ne-au atins, ci doar ne făceau control să n-avem arme, arme albe sau cine știe ce alte obiecte la noi. La ieșire erau deja foarte mulți ziaristi, fotoreporteri, reporteri care filmau și fotografiiau evenimentul evacuării noastre de la Universitate! După ce am ieșit din hotel în fața mea nu vedeam decît flash-urile aparatelor foto și uniforme ale poliției. Eram deja amărîți de o lovitură cu bastonul de poliție în cap în simpla dreptă. Mi s-a ordonat să o las tot înainte pînă la duha care avea să ne ducă, nici noi nu știam unde. Deci pînă la mașină era un culoar format din polițiști dozați cu bastoane și scuturi. Noi am trecut printre ei, loviți foarte puternic în cap de bastoanele acestora. Pe la jumătatea acestui culoar am primit o altă lovitură puternică în simpla dreptă. Pierzîndu-ne înconștiență, am căzut jos. Deasupra mea, doar îi auzeam că de vîrnat nu mai vedeam, se adunaseră vreo 4-5 polițiști care mă loveau cu picioarele în ficat, în stomac, în cap, unde nimereau strigînd mereu: „Tu ce-ai eduțat fă, aie? Vrei democrație? Uite democrație!” (și mă loveau și cu bastoanele și cu picioarele). Doi dintre aceștia m-au ridicat că „Era destul” după părerea lor, și m-au dus în mașina încărcată cu golani tăiați în bătaie. Eram toți terminați cu bătaie, aveau fiecare sînge pe față, pe minți, pe picioare, mașina era supraîncălzită, iar în ea era un aer foarte închis deoarece de atîtea lovituri mulți am urinat pe noi. Toți sîntem loviți numai la cap cu bastoanele poliției. Am stat în mașină (în picioare!) dar la un moment dat mi-a venit rău și am stat jos pe podeaua acestei dube.

Toți ne sufocam, aerul pîsea, total! De-abia cînd a pornit mașina, după un interval de timp de o ord, prin gurile de aerisire ne-a venit așa ca un val de aer și mi-am mai revenit puțin.

Petelu noastre pline de tînge s-au spîlat cu transpirația produsă prin asfizierea în mașină. Imbrăcămintea noastră era efectivă undă de transpirație.

Afară se luminase iar mașina în care eram hot a oprit în două locuri. Polițiștii, coborînd, discutau soarta noastră.

Pe la ora 7,00 am fost anunțați de către cei doi că putem coborî, că „am ojeung”! Au fost întrebări: „Unde am ajuns, domnilor?”, dar n-au vrut să răspundă, se uitau și cu scîrbă dar și cu ură la toți.

La coborîrea din mașină, îngho scară era un domn ciol care ne ajută să coborîm, dar efectiv nu făcea față. Mulți aveau cite un picior rupt, sau mîin rupt și normal că nu se ținea pe picioare căzînd pe asfalt. Eram deja cu toții înfricoșaji de bătaia suportată și ne era frică să nu fim iar bătuți, sperîndu-ne chiar de orice gest al vreunui din noi.

În curtea unde am fost descărcați au parcat cele trei dube în care am fost aduși: 37-B-2512, 37-B-2513, 37-B-2514, iar o dubă mică a poliției a descărcat 20 de persoane cunoscute de noi, de acolo, de la Universitate.

Ni s-a ordonat să ne grupăm după vîrstă și sex. Între 14-18 ani fete în stînga, între 14-18 ani băieți în dreapta, iar peste 18 — femei tot în stînga iar în dreapta bărbați.

Am fost conduși și pînă la W.C.-uri de patru elevi ai școlii de securitate din Măgurele. Deci de abia acum aflam unde ne-au dus. Mergeam la toaletă cite 4 femei sau 4 bărbați.

Ne-am reîntors, ne-am regrupat și am stat cuminți să așteptăm noi ordine de sus. În fața noastră a fost adușă icona cea de la Universitate, adușă locmas de la Putna de către un golani pe care nu l-am văzut la Măgurele. În spatele acestei icone s-a format un șir de elevi îmbrăcați în gri-bleu, erau vreo 30 de elevi, care vorbeau și rîdeau de noi. Apoi a venit un civil foarte bine făcut, cam la 45-50 de ani și a spus să ne grupăm 2 cite 2 și să mergem într-o sală de ședințe că vom avea de stat cam mult.

Am mers și în sala de ședințe unde am descoperit cu părere de rău steagul roșu, al comunismului! Era foarte bine aranjat lângă drapelul țării care mai avea încă urmele stemei simbolice a României!

Am stat pe scaune, am stat chiar pe jos (că începuseră era prea mică pentru noi, atîta golani) iar unii, pur și simplu, de durerile ce le aveau, s-au culcat pe mochetă galbenă, pătînd-o cu singele lor nevîrsoat. La ora 12,00 a venit cineva din conducerea acestui școl și a spus să stăm cuminți că va începe ancheta.

Ne chema pe fiecare, ne scootea afară în curte unde erau mese numeroase puse fiecare separat cu cite două scaune. Unul anchetatorului, unul arestatului! În fața fiecărui dintre noi stătea jos pe scaun cite un civil care nu făcea altceva decît să pună întrebări din care să reiasă cît domnul Ion Rașu ne-a plătit. Acești civili au fost recunoscuți de toți dintre noi că erau zi de zi și seară de seară printre noi, în Golania.

Această anchetă individuală dura vreo 15 minute, timp în care acești civili insistau să scriem în declarații că avem un lider și cine este acesta și că o să aibă dinuși grijă de el.

Pe mine personal m-a întrebat dacă-l cunosc pe domnul Marian Munteanu, liderul „Ligii Studenților” sau dacă nu cunosc măcar un student, dacă nu am prieten nici un student? A zis că e imposibil! Timp de 3 ore, toți care am dat declarații stăteam afară în curte unde fo-

tografii ne făceau poze pentru dosar, deci poze cu număr de înregistrare (eu personal am avut 543), ne-au luat și amprentele și aceasta a fost ancheta. Cîtiva dintre noi au fost chemați la cabinetul medical pentru analiza sîngelui și se convingă dacă am fost sau nu drogați!

În timp ce stăteam în sala de ședințe cei mai grav răniți au primit asistență medicală și îngrijirile necesare. Dar iată că a început ploaia iar noi toți am fost conduși într-un garaj gol, foarte mare (cit o sală de handbol, după părerea mea). Fiecare ne-am luat scaunele de afară, iar cei care nu aveau au luat loc pe jos. La intrarea în garaj ne pîzeau doi soldați în uniforme gri-bleu. Pe la ora 17,45 ni s-a servit masa de seară formată din: o bucată de piine neagră, o felie de salam puțin cam învechit, un ou fierț și o ceapă. Această cînd a fost servită de majoritatea golaniilor. Eram toți nemîncați de 24 de ore, deci foamea lei spunca cuvîntul.

La ora 18,00 în fața intrării în garaj s-a prezentat un polițist cu grade superioare, spunînd că are să ne dea o veste bună: vom fi liberi! Să așteptăm autocare că vom pleca de unde am venit.

În timp ce stăteam pe scaune cu mai mulți cunoscuți, a venit un golani din Timișoara, tocmăl din biroul directorului unde a fost chemat personal și bătut pînă să recunoască că l. Rașu ne-a plătit să stăm de veghe pe baricade.

Acest golani din Timișoara se numește Ciocoiu Eugen și bineînțeles că nu a recunoscut nimic din moment ce NU este adevărat.

O altă victimă a dimineții de 13 Iunie a.c. a fost un golani de 18 ani din Craiova, erau al Revoluției, venind în București acolo la noi la Universitate pentru libertate și democrație adăndră!

Acest golani și-a pierdut piciorul stîng în Revoluție iar în locul acestuia, cu mare greutate și s-a pus o proteză. Pe acest om l-au dat afară din cori, l-au bătut că nu vrea să se ridice de jos, apoi l-au tras de picioare pînă la duza poliției, scutîndu-i proteza din loc.

În tabăra „Zonei Libere de neocomunism” se afla o golani de vreo 25-30 ani împreună cu tatăl și copilul. Timp de 24 de zile, zi și noaptea, au stat cu noi toți. Acest copil și-a serbat ziua de naștere pe 2 Iunie acolo la noi, între golani. Nimeni nu a mai văzut această familie din dimineața zilei de 13.VI. a.c.

Eu, Horac Iulia, în numele tuturor care am fost arestați și trimiși la Măgurele și pentru cei răniți care se află încă în spitale, cer protecția instituțiilor pentru apărarea drepturilor omului, pentru noi, „golani”, care detestăm violența. Pentru noi, copiii „Zonei Libere de Neocomunism” și pentru familiile noastre timorate cer ca să fie în afara legii cei care ne-au umilit în fața întregii lumi timp de 51 de zile, arătînd (manifestînd) numai despreț față de noi, cei ce-am mai rămas din Revoluție. Pentru că:

— am fost bătuți, chinuți, umiliți aștî țiu cit și psihic.

— cer în numele tuturor răniților din data de 13.VI. a.c., reabilitarea noastră morală în fața celor dezinformați, și despăgubiri.

— cer tuturor posturilor de RTV din Iunie să arate adevărul despre cei care ne numim cu minime „Golani” de la Universitate.

VIIITORUL UNUI ESEC ECONOMIA ROMÂNIEI

ALIN TEODORESCU

România este un mister dramatic pentru mulți oameni din țările occidentale. Cea mai lungă dictatură stalinistă din Europa (cu excepția Albaniei) s-a terminat în decembrie 1989 într-un mod care a produs multă emoție internațională. După fuga lui Ceaușescu din 22 decembrie 1989 granițele României s-au deschis, iar Europa a început să înțeleagă enorma sărăcie și profunda izolare în care a trăit această țară. Ca întotdeauna după căderea unei dictaturi, ceea ce te surprinde azi în România este dimensiunea gigantică a nebuniei politice și economice care apare la lumină.

Economia României are trei caracteristici care o disting printre celelalte țări din Estul Europei:

- a) este o economie socialistă hipercentralizată;
- b) nu are datorii externe;
- c) nivelul consumului public este cel mai redus din Europa — din nou, cu excepția Albaniei.

Aceste caracteristici facilitează și îngreunează în același timp procesul de tranziție la o economie de piață. Pe de o parte, absența datoriilor externe și existența unor nevoi de consum nesatisfăcute ușurează „decoarea” producției. Pe de altă parte, structura administrativă și managerială de tip socialist îngreunează reformarea economiei.

Adevărul este că nimeni nu a văzut până acum o economie socialistă europeană evoluind rapid, eficient și direct spre o economie de piață. Experiența iugoslavă durează de 30 de ani, experiența maghiară de 20 de ani, cea poloneză de 10 ani, iar cea sovietică de 5 ani. Nicăderi rezultatele nu sînt în măsură să satisfacă așteptările. Tranziția spre o economie de piață se dovedește lentă, violentă și producând mai multe efecte negative decît ar fi fost de așteptat.

Nici în planul teoriei economice lucrurile nu stau mai bine. „Deschiderea” economiilor socialiste este privită sub unghiul a două modele. Primul este modelul tranziției lente, cu încercări pe spații mici, cu înaintări și retrageri în funcție de comportamentul organismului social. În cadrul acestui model, pe lângă efectele negative ale tranziției propriu-zise, apar și efectele negative conjuncturale, căci o economie în transformare este mai vulnerabilă decît una — de orice tip

— stabilă, autoreproductivă. Al doilea model, denumit uneori „terapia de șoc” — este mereu teoretizat, dar niciodată nu a fost implementat cu fermitate în vreuna din țările din Est.

Oricum am lua lucrurile, complexitatea problemelor tranziției pune în dificultate economiștii și analiștii, atît pe cei din Est, cît și pe cei din Vest. Datele disponibile privind economia României, de exemplu, sînt atît de puține și atît de greu verificabile, încît nimeni — pentru moment — nu poate face o analiză pertinentă și completă. Pe de altă parte, absența unei bune educații profesionale face ca economiștii — cel puțin cei din România — să rămînă în bună măsură neeficienți în studiul propriei lor economii. Situația României din acest punct de vedere este grea, dar nu singulară. Și în alte țări din Est se întîlnesc unele grupuri de probleme asemănătoare.

Nu există încă o istorie a gândirii economice în Estul Europei după cel de-al II-lea război mondial, dar s-ar putea să nu existe o relație directă între durata tranziției și teoriile economice. Economiiștii polonezi și cei iugoslavi sînt cei mai cunoscuți prin lucrările lor consacrate transformării economiei socialiste. Dar performanța pare să o înregistreze economia est-germană diferită de cea socialistă. Retinem ideea că una dintre primele decizii în acest sens a fost stabilirea unui raport direct între monedele est și vest-germane.

În cele ce urmează îmi propun să în cerc o analiză ad-hoc a perspectivelor de viitor ale economiei românești, judecând la nivel sectorial, național și internațional. Accentul cade pe specificul economiei românești și nu pe caracteristicile generale. Aceasta, deoarece cînd studiem tranziția de la economia socialistă la economia de piață trebuie să avem în vedere că:

- economiile socialiste din Estul Europei diferă mult între ele;
- teoriile tranziției încearcă să explice dificultățile și mai puțin să propună soluții direct aplicabile;
- procesele economice din Estul Europei sînt mereu înecate cu procese politice și ideologice specifice.

PLATA DATORIEI EXTERNE ROMÂNEȘTI

În aprilie 1989, România a anunțat că datoria sa externă (care era de 10 miliarde dolari în 1981) a fost integral rambursată. Era un caz unic în istoria recentă a țărilor din Est. Procedura imediată prin care s-a realizat rambursarea datoriei a fost obținerea unei balanțe comerciale și a unei balanțe de plăți excedentare începînd din 1983 (4 și respectiv 2,5 miliarde dolari în 1983, după surse românești). Începînd din 1981, Ceaușescu a mărit constant exporturile și a micșorat importurile, în așa fel încît s-a obținut un surplus care a fost folosit pentru plata datoriei externe. Cifrele oficiale par să spună că între 1981 și 1989 România a plătit 10 miliarde dolari împrumuturi, la care se adaugă 6 miliarde dolari dobîndi, în total 16 miliarde dolari în 8 ani, cca. 2 miliarde dolari pe an în medie.

Acest surplus extras din economia României pare foarte mic. El nu poate fi considerat un indicator al economiei românești pentru că a fost obținut în condiții artificiale. În plus, nu putem în nici un fel verifica dacă aceste cifre sînt reale sau nu.

Politica lui Ceaușescu de a plăti datoria externă repede și cu orice preț a provocat următoarele efecte:

- 1. A generat o scădere bruscă și generală a calității vieții în România în așa fel încît s-a ajuns la niveluri greu imaginabile pentru Europa anilor '80.
- 2. A ridicat valoarea creanțelor Româ-

niei. Multe țări cu datorii externe obțin scăderi masive ale acestor datorii. Polonia a obținut în 1983 anularea unei datorii de 400 000 000 dolari prin plata a numai 80 000 000 (pe care, de altfel, nu-i avea, dar a cerut un credit pe piața europeană). România a plătit mereu 100%, fiind cunoscut faptul că era orientată spre reducerea datoriei externe.

3. A divizat economia românească în trei sectoare separate, care funcționează ca niște mecanisme slab conectate între ele. Aceste trei sectoare sînt:

I. Ramuri și întreprinderi care folosesc materiile prime din import, le prelucurează și apoi le reexportă. Profitul obținut nu a fost folosit pentru modernizare, ci a mers direct la plata datoriei externe.

II. Ramuri și întreprinderi care folosesc materiile prime interne, le prelucurează și apoi le exportă. Profitul a fost, de asemenea, utilizat la plata datoriei externe.

III. Întreprinderi care folosesc materiile prime interne și produc pentru piața internă.

Această împărțire a sectoarelor economice permit să înțelegem care a fost mecanismul prin care s-a plătit datoria atît de rapid (totuși!) și de ce nu este acum posibilă o abordare globală a tranziției în România. Este necesar să examinăm pas cu pas fiecare element al acestei economii straniu structurată și greu de clasificat.

STRUCTURI DECENTRATE

Un fapt de care trebuie să ținem seama este că odată cu plata datoriei externe a avut loc și o decapitalizare a țării, respectiv o pierdere netă de capital. Aceasta pentru că profitul obținut de pe urma exportului nu a fost reinvestit în modernizarea tehnologică, ci a fost utilizat exclusiv pentru anularea

datoriei externe. În acest fel astăzi, în România, există mari capacități de producție, în bună măsură neutilizate, dar dotate cu o tehnologie a anilor '80, foarte poluantă, fără plesse de schimb, mare consumatoare de energie și forță de muncă.

Sectorul de reexport (I) este domi-

nant în ramurile petrol, oțel, chimie și parțial în industria alimentară. Între 1980 și 1989 s-au importat cantități mari de țigări brut, minereu de fier, coccă, energie electrică etc. și s-au produs diferite tipuri de derivate din petrol, oțeluri, unele mașini și utilaje, în general de o slabă calitate.

De exemplu, țigetele erau importate din țările arabe și U.R.S.S., prelucrate și apoi

reexportate (în special în S.U.A. și Piața Comună). România a devenit o rafinărie de petrol cu o capacitate de prelucrare de cca. 32 milioane tone pe an. În același timp, producția internă de țigări s-a redus, iar consumul intern a scăzut drastic. Ca urmare, s-a redus brutal calitatea vieții,zeci și sute de întreprinderi care lucrau numai pentru piața internă aveau mari dificultăți, agricultura a suferit mult de pe urma lipsei de carburant pentru irigații, lucrări de îmbunătățiri funciare ș.a.m.d. Elementul esențial este însă faptul că la fiecare tonă de țigări importate, prelucrate și exportate — ca produse finite — se pierdeau între 8,43 și 33,4 dolari/tonă.

IMPORT, PRODUCȚIE INTERNĂ ȘI EXPORT ȚIGĂRI (mii tone)

	1975	1980	1985	1989
Import	5003	15061	14626	21809
Producție internă	14590	11511	10718	9173
Export produse petrolifere	6176	8754	9601	13030
% Export din total 1+2	31,4%	31,0%	30,2%	42,1%
Total 1+2*	19675	27472	25374	30982

Același fenomen s-a înregistrat în multe alte ramuri industriale. Un procent din ce în ce mai mare al producției interne era consacrat exportului, fără însă ca ramurile respective să beneficieze de profitul obținut. Pe de altă

parte, se investea numai în ramurile în care producția la export era mai ridicată (vagoane de cale ferată, autoturisme, rulmenți, îngrășăminte chimice, detergenți etc.).

PRODUCȚIA ȘI EXPORTUL UNOR PRODUSE INDUSTRIALE

Producție	1975	1980	1985	1989
Vagoane (buc.)	14334	12287	12178	11213
Autoturisme (buc.)	55511	79321	114353	122800
Rulmenți (mii buc.)	70377	101927	115631	—
Export				
Vagoane	9136	6582	10732	—
Autoturisme	17526	14705	71177	79172
Rulmenți	21755	50817	50506	79348

Un fenomen similar a avut loc în industria ușoară unde se importau bumbac și piele și se reexportau țesături de

bumbac, încălțăminte din piele și alte produse aproape absente pe piața internă.

IMPORTUL DE PIELE CRUDĂ ȘI EXPORTUL DE ÎNCĂLȚĂMINTE

	1975	1980	1985	1989
Import piele crudă (mii tone)	36,7	42,6	29,8	43,1
Producție încălțăminte (mii perechi)	80888	113401	117153	111400
Export încălțăminte din piele (mii perechi) din care:	16506	23883	18082	17306
— din înlocuitori	ND	6765	11000	ND

În esență pentru trei mari ramuri industriale (metalurgică, chimică și petrol) se importau uriașe cantități de materii prime, se prelucrau la un nivel scăzut calitativ, iar produsele obținute se vindeau fără nici un calcul al pretului de cost, acolo unde puteau fi plasate. Ceea ce era important era să se obțină o cît de mică sumă în dolari pentru a putea plăti datoria externă. Se pot da nenumărate exemple ale acestei „politici” iraționale. Multe dintre cazurile flagrante de decapitalizare încă nu sînt cunoscute, deoarece în lanțul de vânzări-cumpărări generat de o politică econo-

mică atît de aberantă sînt multe persoane implicate, încă active.

În ceea ce privește sectorul de export al materiilor prime indigene, aici trebuie analizată în primul rînd industria mobilă și lemnului, sticlăriei, o parte a industriei alimentare și textile. Din păcate, nu dispunem de date în dinamică (an de an), dar se poate evalua că între 40 și 70% din produsele acestor industrii erau exportate în general la prețuri foarte scăzute. Astfel, producția de mobilă a crescut în 1989 cu 17,6%, față de 1980, în timp ce consumul intern al populației a scăzut cu 18,6%.

	1980	1985	1989
Producția mobilă (milioane lei) din care piața internă	14142	17309	20473
%	78,29	50,31	63,72
Producție Confecții textile (milioane lei) Piața internă	31,4	47,0	47,2
%	14,0	—	10,2
%	44,5	—	40,7

Consecințele acestei politici de obținere cu orice preț a unei sume în valută convertibilă sînt foarte grave. Printre cele mai importante sînt:

- a) Îmblănzirea și chiar scăderea generală a producției industriale și agricole;
- b) învechirea și uzarea echipamentului industrial;
- c) crearea de obiective industriale gi-

gantele mari consumatoare de energie și forță de muncă, care funcționează în pierdere, dar care reușesc să vîndă o parte din producție la costuri de dumping;

- d) menținerea infrastructurii publice la un nivel extrem de coborît.

(Continuare în numărul viitor)

INFRAȚIUNI CONTRA DEMNITĂȚII

În codul penal, partea specială, titlul II, cap. LV, sunt prevăzute în articolele 205 și 206, două infracțiuni contra demnității și anume **insulta și calomnia**. Le surzim sau le citim foarte frecvent și în împrejurări foarte diferite. Astfel, le înregistrăm cu voce sau independent de voiața noastră, fie pe stradă, la cozi, în mijloacele de transport în comun, la radio sau televizi, fie în ziare și reviste. Au intrat în limbajul unora și constituie acțiuni prin care se încearcă — oral sau în scris discreditarea unor persoane, de cele mai multe ori din motive ce nu pot rezista nici la cea mai sumară analiză. Evident, ținta unor asemenea acțiuni sînt — în cele mai multe cazuri — persoane ce se bucură de stimă și respect din partea conștientilor lor. Este interesant de remarcat că cele două infracțiuni sînt diferite și acesta este și motivul pentru care codul penal le tratează în texte distincte. Confuzia între ele nu este admisibilă nici pentru cel ce le comite, nici pentru cel ce iau act de comiterea lor și nici chiar pentru cel ce au fost jigniți în demnitatea lor. Confuzia totuși există și chiar persistă la toate categoriile de cetățeni, fie instruiți, fie mai puțin instruiți, iar distincția n-o mai pot face în prezent decât lingviștii sau juriiștii. Nu exclud excepțiile. Și-acum ce spune articolul 205 din codul penal, care incriminează **insulta**.

„**Insultarea** adusă onoarei sau reputației unei persoane prin cuvinte, prin gesturi sau prin alte mijloace, ori prin expunerea la batjocură, se pedepsește cu închisoare de la o lună la trei luni sau cu amendă.

Acceiași pedeapsă se aplică și în cazul cînd se atribuie unei persoane un defect, boală sau infirmitate care, chiar reale de ar fi, nu ar trebui relevate.

Acțiunea penală se pune în mișcare la plîngerea prealabilă a persoanei vătămate. Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.”

Cîteva explicații.

Prin acțiunea de atîngere a onoarei unei persoane este afectată aprecierea de su-

mă și respect pe care colectivitatea o are asupra acelei persoane. Prin atîngerea reputației se lovește în bunul renume, în considerația, în aprecierea favorabilă, în prețuirea de care persoana lezată se bucură între concetățeni, atribute cîștigate prin meritele sale, prin comportarea sa morală. Prin atribuirea unui defect, boală sau infirmitate, chiar reale, se poate stîrbi de asemenea demnitatea unei persoane. Prin defect trebuie înțeles o stare morfologică sau fiziologică (fizică sau psihică), anormală (ticuri, bilbilă, etc.), dobîndită sau înnăscută în afara voinței persoanei ce o prezintă. Viciile sau patimile nu sînt însă defecte în înțelesul textului citat, pentru că sînt voluntare și nu involuntare. Prin infirmitate se înțelege lipsa sau deformarea unui organ, înnăscută sau apărută (ciumg, schlop, surd, orb etc.).

Modalitățile de realizare a insultei constau: — fie prin proferarea de cuvinte — oral — chiar reproduse prin microfon, magnetofon, televizor, radio, pick-up sau — în scris — scrisori, acte, cărți, articole în presă, afișe, cuvinte scrise pe ziduri, garduri etc.;

— fie prin gesturi (mişcări, atitudini, mimică ce exprimă desconsiderare față de o persoană). De exemplu, a-1 pune piedică, a o îmbrînci, a o trage de urechi sau de păr etc.;

— fie prin alte mijloace, ca de exemplu caricatură, desen, sculptură.

Istoria literaturii universale ne spune, de exemplu, că unul din cei mai vechi poeți satirici din vechea Eladă (Grecia, antică), Hiponax din Efes (a cărui operă s-a pierdut în întregime), a fost victima insultei unui sculptor, care l-ar fi ridiculizat, printr-un bust expus în Agora (piața la greci), anumite trăsături ce l-ar fi lezată reputația de care se bucură în cetate.

Ce să mai spun despre caricaturi? Le vedem aproape zilnic dar nu toate constituie insulte.

— fie prin expunerea la batjocură, ceea ce înseamnă alte acțiuni cum ar fi, de exemplu, a scuipa pe cineva, a-1 arunca în față conținutul unui pahar, a-1 lua pă-

lăria de pe cap și a o arunca jos etc.

La infracțiunea de insultă nu se pune condiția ca fapta să fie săvîrșită în public. Să vedem acum ce spune articolul 206 din codul penal care incriminează **calomnia**.

„**Afirmarea ori imputarea în public a unei fapte determinate privitoare la o persoană, care, dacă ar fi adevărată, ar expune acea persoană la o sancțiune penală, administrativă sau disciplinară, ori disprețului public, se pedepsește cu închisoare de la trei luni la un an sau cu amendă.**

Acțiunea penală se pune în mișcare la plîngerea prealabilă a persoanei vătămate.

Împăcarea părților înlătură răspunderea penală.”

Din nou, cîteva explicații.

Afirmarea sau imputarea sînt prevăzute în mod alternativ, fiecare din ele fiind suficientă pentru realizarea acțiunii incriminate. Afirmarea are însă mai mult un caracter de expunere sau de descriere și se sprijină pe presupuneri, pe zvonuri publice, în timp ce imputarea este denunțatoare și mult mai fermă, mai acuzatoare. Ambele trebuie însă să aibă ca obiect o faptă concretă, adică determinată, ceea ce implică precizare și individualizare — nu nedeterminată — în această ultimă ipoteză fiind vorba de o insultă. O asemenea faptă poate avea fie caracterul de faptă ilicită de natură să atragă aplicarea — după caz — unei sancțiuni penale, contravenționale sau disciplinare, fie caracterul unei fapte imorale, de natură să expună persoana vătămată disprețului public. Se cere însă în mod obligatoriu: 1. — ca fapta să nu fie adevărată și 2. — ca afirmarea sau imputarea să fie făcută în public.

Dar ce înseamnă „în public”?

Conform prevederilor art. 152 din codul penal, citez: „Fapta se consideră săvîrșită în public, atunci cînd a fost comisă:

a) într-un loc care prin natura sau destinația lui este totdeauna accesibil publicului, chiar dacă nu este prezentă nici o persoană;

b) în orice alt loc accesibil publicului dacă sînt de față două sau mai multe persoane;

c) în loc neaccesibil publicului, cu intenția însă ca fapta să fie auzită sau vă-

zută și dacă acest rezultat s-a produs față de două sau mai multe persoane;

d) într-o adunare sau reuniune de mai multe persoane, cu excepția reuniunilor care pot fi considerate ca au caracter de familie, datorită naturii relațiilor dintre persoanele participante;

e) prin orice mijloace cu privire la care făptuitorul și-a dat seama că fapta ar putea ajunge la cunoștința publicului.

Nu este necesar să insist asupra realității — evidentă pentru noi toți — că în ultimele luni recepționăm prin toate mijloacele de informare audio-vizuale, nenumărate insulte și calomnii fie la adresa unor persoane foarte exact determinate, fie la adresa unor grupuri legal constituite, de asemenea exact determinate. Dacă toți cei lezați în demnitatea lor ar fi făcut uz de posibilitatea de a se plînge organelor competente, numărul proceselor ce s-ar fi aflat pe rolul instanțelor judecătorești ar fi fost alarmant de mare.

Dar cel mai mult din cei a căror demnitate a fost atacată nu au dat nici-o atenție autorilor și — după opinia generală — bine au făcut. Pentru că și faptul de a ignora astfel de defăimători are nu de puține ori un efect pozitiv. La ce au servit sau la ce mai pot servi în prezent și în viitor asemenea manifestări menite să ne dezbină, să ne facă pe toți dușmani, să ne urim unii pe alții, să ne batem, să ne schilodim și chiar să ne luăm viața? Este nu jenant, nu penibil, ci pur și simplu rusinos să continuăm opera de autodistrugere fizică și mai ales morală. În cei peste 40 de ani de dictatură comunistă ne-am degradat moral în așa măsură încît mă tem că reparația ne va costa — ca timp — cel puțin — 10-15 ani. Iar acum, în loc să folosim în interesul nostru general unirea și înțelegerea realizate spontan în timpul revoluției din decembrie, facem tot ce este posibil să ne punem bete în roate, să ne expunem privirilor critice, chiar condamnabile și să ne mutăm — cum am mai spus-o — în „lumea a patra”, că lumea a treia e deja mult deasupra noastră. Este oare imposibil de înțeles că nici din punct de vedere economic nu ne vom putea redresa atîta timp cît suspiciunea și ura mocnită sau dezlănțuită vor fi stăpîne pe conduita noastră? Rîvnim o viață mai bună dar luptăm împotriva ei. Pînă cînd?

IOAN MĂRCULEȘCU

STATUL BIȘNIȚARILOR: REPUBLICĂ SAU MONARHIE?

Ceausescu a fost un bișnițar. Primul bișnițar al țării, după cum a fost și primul miner al țării, eroul revoluției agrare, strateg al devenirii și nu mai știu ce. El nu s-a dat în lături de la nimic pentru a-și spori fabuloasa avere, începînd cu cele mai mici găsnări și terminînd cu peșecherurile „în cash” de zeci de milioane dolari pentru a permite emigrarea evreilor. Nu se cunoșc decît o parte din conturile lui în băncile străine. Caracterul bișnițăresc, „multilateral dezvoltat” al sistemului economic și socio-politic edificat de el nu s-a schimbat în mod fundamental prin revoluție. Iată de ce vom avansa ipoteza caracterului parțial al revoluției, pentru a nu merge cu cinismul pînă la suprema îndoaială că ar fi existat o revoluție. Căderea capului fostului președinte nu putea afecta în mod serios monstrul eu o mie de capete al corupției comuniste. Și chiar dacă cineva din presa „oficială” mi-ar pune vorbele la îndoaială, invocînd capetele căzute ale celor din copecox sau din conducerea securității, tot nu m-aș lăsa convins și l-aș trimite să citească afirmațiile despre corupție și necorupție ale actualului președinte, din interviul acordat revistei România literară. Și-apoi, de nenumărate ori, reprezentanții actualului guvern au semnalat rezistența redutabilă pe care o va opune vechiul aparat administrativ-birocrație schimbărilor și reformelor.

Aș vrea să combat prejudecata rasilă și sociologică conform căreia bișnițarii sînt numai țiganii care vînd țigări, gumă de mestecat, semințe, blugi, săpunuri, pepsi, bere etc. pe străzi. Ca și Ceausescu, țiganii bișnițarii sînt produsele sistemului, nu erectorii lui. Combătîndu-l numai pe el ar însemna să ne preocupăm numai de efecte, nu și de cauze. Bișnițar este orice individ care primește bani, „atenții”, servicii, favoruri în schimbul unui lucru pe care ar fi obligat să-l facă prin natura ocupației sau a funcției pe care o deține, după cum bișnițar este oricine cere un preț mai mare decît cel oficial pentru bunurile, serviciile, informațiile, bunăvoința, ajutorul pe care îl le oferă în schimb. Parca opiniei publice care a aplaudat intervenția banditească a coaliției minero-securiste împotriva „bișnițarilor de stradă”, a țiganilor, a comis eroarea de a nu-și închipi că în felul acesta el se vor organiza și mai bine pe viitor. (Nu mai vorbesc de promisiunile de răzbu-nare împotriva minorilor, pe care țiganii au început să le pună în practică, ceea ce, să recunoașterea, provoacă prejudecii economice naționale și conduce la o intolerabilă vendetta).

Pentru cei care scrie despre formele „superioare” ale bișnițării, estrema constă în prezentarea unor cazuri (individua-

le, dar reprezentative, sau a unor „dome-nii” întregi, pe care le știa toată lumea. Toată lumea știe, alimeni nu face însă nimic. Intre formele „populare” și cele „superioare” ale bișnițării există o rețea subterană de legături bine puse la punct. În primul rînd, este vorba de sistemul comercial, de angrenajul depozitelor și gestiunilor, de unde țiganii își procură spre vînzare resursele lor inepuizabile de marfă. Tot ceea ce nu se găsește pe piață la ei prisoeste. S-ar putea vorbi de un comerț paralel, afectînd nivelul de trai al oamenilor cinstiți (aprope, s-a gîndit cineva pînă acum să facă o statistică aproximativă pentru a vedea cîți au mai rămas cei care își cîștigă veniturile fără a încălca legea?).

Cu privire la ierarhia sistemului bișnițăresc poți afla mai multe informații de la foștii deținuți decît de la foștii milițieni. Dacă bișnițarilor de pe stradă li se spune „Jegoși” este pentru că „rechinii” lucrează prin marile hoteluri și restaurante (receptioneri, portari, lifterii, cameriste, chelneri, șefi de sală, directori etc.). Bineînțeles, ei lucrează numai pe valută. O mare parte a acestor „perso-nal” figura pe statele de plată ale Securității. Cam în același perimetru se în-virt și proxonajii cu prostituțele lor (bi-bliografie Opinia studentescă, Tineretul liber, Adeverul etc., iar pentru fototecă pot fi consultate organele de presă ale prostituției). Se știe că această formă se bucură de protecția miliției, securității și a oficialităților cu o anumită origine et-nică sau factură morală. Cine li proteje-ză în continuare? Din aceleași motive?

Dar să urcăm în ierarhie. Treapia cea mai condamnată din punct de vedere umanitar a bișnițării este cea legată de îngrijirea sănătății. Dîgî prin spitale au trecut rînișii revoluției, iar ajutoarele primite din străinătate au umplut multe goluri, mentalitățile n-au cunoscut schimbări prea mari. Schimbări s-au produs, în sensul că bișnița este mai subtilă. Unii medici, asistente și femei de serviciu nu-și mai cer direct — le este cam frică — dar așteaptă, iar dacă le dai nu te refuză. Dacă nu le dai, însă... Cifra de afaceri a acestei categorii bișnițărești poate fi calculată direct ca factor de scădere a nivelului de trai și de alterare a calității vieții populației.

Un alt factor al bișnițării este cel în care se dau „aprobări”. El este atît de rami-ficat și urcă uneori atît de sus, încît fie-care cititor poate completa acest pasaj în funcție de propriile sale perișuri bi-rocratice, de contactul avut cu instanțele sau persoanele care se ocupă de „apro-bări” (primării, ministere, comisii, comi-tee).

Emisiuni de radio și televiziune, arti-cole din presă, dosare ale poliției ne sem-nalează din nou o ramură a bișnițării: cea din

Foto : OVIDIU BOGDAN

medie proletare. Unii muncitori în com-binație cu portari, paznici, șoferi, cete-cisti, încălțători-descălțători, personal TESA, ingineri, directori — fură din fa-brieci, din „avutul poporului” și vînd. Me-todele de delapidare sînt atît de diverse — de la încălzirea a cîte zeci perechi de ciorapi pînă la aruncarea peste gard, cu praștia, a pieselor electronice de mare tehnicitate — încît merită scris un tratat despre furtul din avutul obștesc.

Imaginea poate fi completată dacă ne gîndim la unii care (mai) lucrează în construcții și vînd materiale furate de pe șantiere sau lucrează pentru „particulari” în orele de serviciu, la șoferi care vînd benzina statului, la instalatori care fără un ciubuc nu repară nimic la lumea, la vînzători și gestionari, frizeri și coafeze, chelneri, la tipografi care nu se uită la cărțile din planul de tipărituri decît dacă sînt bine „unși” de autori, la „conducători” de partide care și-au însușit banii electorali, la profesorii care nu se omoară cu cartea pe la clase, dar organizează meditații „în serie” acasă etc. În timp ce muncitorii sînt amenințați de spectrul reducerii salariilor și al somajului, pros-peră o structură socio-economică parale-lă, puternică, înențajată de indiferența organelor legislative și executive, de ineficiența organelor de drept și a poliției.

Problemele structurii socio-economice paralele sînt și ele „de organizare”, ba chiar, într-un fel, „constituționale”. Fă-

șii „șefi” de odinioară s-au îmboblat; au apărut mici monarhi; regele bișnițarilor din cartierul cutare, regele prostituțelor din bulevardul cutare, prințul zărilor din nu știu ce piață etc. Îndică această ter-minologie o concentrare a bișnițării în mi-lioane citorva, eventual a unui monarh, sau spiritul democratic își va spune cuvîntul și în acest domeniu, spre a se infîlța un „parlament al bișnițarilor”, în care să fie reprezentate toate categoriile socio-pro-fesionale și etnice care practică bișnița? Dacă această organizare înfloreste, vom avea un „stat în stat” sau statul de drept este în primejdie de a fi înlocuit de un stat al delincvenților nepedepsiți, un „stat al bișnițarilor”?

Situația nu este însă atît de disperată. A mai apărut un factor important în lupta împotriva corupției. Organele de ordine și cele ale puterii au un puternic aliat, căruia pînă acum i se închidea gura în mod brutal: presa. Și cum dife-rențele dintre diferitele „organe” sau pu-blicații „independente” sînt doar de ori-entare politică și de calitate publicistică, cred că lupta împotriva corupției, bișnițării și abuzurilor le unește. Cu condiția ca noua Lege a Presei să confere zărilor drepturile și obligațiile pe care le au în toate țările democratice civilizate.

Ce părere aveți, domnilor parlamen-tari?

DAN PAVEL

INTERACȚIUNEA ROMÂNNO-MAGHIARĂ

— CÎTEVA OBSERVAȚII —

Generalități: Popoarele noastre — români și maghiari — sunt popoare profund diferite, având mentalități profund diferite și vorbind limbi profund diferite.

Aceste diferențe pot fi eventual explicate prin caracterul cu totul deosebit al spațiilor de locuire ancestrale: un spațiu ondulat („moritic”), respectiv un spațiu plat. Primul pare a genera un comportament relativist, lipsit de excese (lipsa exceselor pe verticală, adică lipsa simțului tragicului; lipsa exceselor pe orizontală, adică lipsa vocației imperiale). Al doilea pare a genera alt un anumit simț al tragicului, cit și mari elanuri. Adâncirea acestor considerații — prezentate aici aproape caricatural — oferă o temă fascinantă de filosofie a culturii.

Popoarele noastre se cunosc puțin unul pe altul și — poate — se cunosc proaspăt pe ele însele. Această situație poate fi ușor explicată.

În perioada pașoptistă, necesitatea redescoperirii energiilor naționale a dus la un punct de vedere triumfalist asupra istoriei, puțin propice unei evaluări detașate și realiste. După primul război, în România a existat un mare entuziasm — explicabil prin faptul că am devenit, neașteptat, o Românie Mare — care nu a fost favorabil nici ei, unor autoaprecieri detașate. Totodată, dezvoltarea excepțională a culturii a permis elaborarea unor studii de tipologie națională extrem de valoroase (printre autorii lor: Blaga, Vulcănescu, Noica), dar declanșarea celui de-al doilea război mondial a împiedicat asimilarea profundă a lor.

În Ungaria, a existat — în aceeași perioadă — o stare de adîncă frustrare, la fel de explicabilă: țara devenise, brusc, o Ungarie Mică. Această stare — oarecum simetrică celei din România — nu a fost nici ea favorabilă unei evaluări detașate a tipologiei naționale.

După război, ambele țări s-au scufundat — ca joasă Europa de Est — într-un întunecat imperiu al minciunii, care de-abia recent a intrat în dizoluție.

În plus, am putut constata — mai ales în unele medii occidentale — o tendință de descurajare a investigațiilor de tipologie națională, sub acuzația de rasism, inutil de spus că o asemenea atitudine simplistă și autoritară față de cultură nu poate fi decât extrem de nocivă.

Complexitatea Transilvaniei. Nodul gordian al problemei româno-maghiare îl constituie Transilvania.

Ea este o regiune multietnică, locuită în

principal de români, maghiari, germani, dar și de evrei, armeni, țigani, cehi, slovaci, ucraineni, sârbi. Prin plecarea masivă a germanilor, care au constituit un factor stabilizator și civilizator, polaritatea româno-maghiară s-a accentuat.

Este, poate, interesant să remarcăm că conviețuirea româno-maghiară a fost una rezervată, „paralelă” — cele două comunități nu au interacționat — în timp ce conviețuirea româno-maghiară a fost una pașionată. Nu au existat practic căsătorii mixte româno-germane, în schimb cele româno-maghiare sunt foarte numeroase. Acesta este, încontestabil, un semn al fuziunii inter-comunitare. Din păcate, există și manifestarea simetrică, a urii; această prezentă simultană a formelor opuse de pasionalitate dau o notă specifică, de conjugalitate vie, istoriei conviețuirii româno-maghiare.

Transilvania ocupă o poziție cu totul specială atât pentru România, cit și pentru Ungaria. Carpații reprezintă coloana vertebrală a României, și totodată închiderea naturală a spațiului geografic al Dunării de Mijloc.

Transilvania reprezintă inima Daciei și vatra de formare a poporului român, și totodată locul în care a supraviețuit vînta politică maghiară după dezastrul de la Mohács.

Principalele handicapuri în problema româno-maghiară sunt, astăzi, suspiciunea și spiritul de revanșă.

Suspiciunea se manifestă prin teama că o minoritate suficient de puternică poate deveni un pericol pentru stat (pericol a cărui ultimă consecință ar putea fi modificarea frontierelor). Poate că într-o zi vom înțelege că un stat puternic este format prin cooperarea fraternă a unor colectivități puternice.

Spiritul de revanșă este alimentat de faptul că memoria colectivă e încă suficient de sensibilizată de abuzurile pe care fiecare etnie le-a făcut atunci cînd conjunctura politică a favorizat-o. Poate că într-o zi vom înțelege ce sană istorică oferă viața generațiilor care va fi capabilă să găsească formula magică prin care ura se poate converti în prietenie.

Aceste stări de spirit funcționează deocamdată la nivelul inconștientului, astfel încît conflictul are o bază profund irațională. De aceea, rolul moderator al intelectualelor nu trebuie supraestimat.

Care sunt anxiozitățile specifice, la nivelul omului mediu?

Printre unguri (din punctul meu de ve-

dere, care poate fi subiectiv și greșit) se poate descifra spectrul unei spaime escatologice, al unui presentiment al sfîrșitului, o constatare dramatică a eșecului istoric înregistrat de o națiune cu patologice de popor ales. (Ungurii n-au cîștigat un război de 500 de ani, cînd împăratul erau conduși de un rege pe jumătate român.) Acest sentiment este acutizat de simțul tragicului, cu care acest popor este în mod special înzestrat. Speranța supraviețuirii etnice în Transilvania s-a identificat cu speranța de supraviețuire culturală; de aici, importanța excepțională pe care o dau ungurii pretențiilor lor referitoare la învățămînt și așezămînt culturale.

Printre români, anxiozitățile sunt legate în mod special de amintirea Imperiului, de îndelungata stăpînire maghiară. Mulți dintre noi trăiesc cu ideea că ungurii au aliați puternici, în timp ce noi suntem singuri; că ungurii urzesc planuri malefice contra noastră; că orice drept cîștigat de ei reprezintă consolidarea unei poziții păgubitoare României.

Un exemplu tipic de irracionalitate, care apare foarte frecvent, este următorul: asupra unei situații unice, există două versiuni sincere, aproape incompatibile, în orice caz foarte diferite (exemplu: incidentele de la Tg. Mureș; problema școlilor).

Voi da două exemple concrete de suspiciune, luate din scrisorile adresate de cititorii ziarului „România liberă”, la care am avut acces prin bunăvoința domnului Dan Vardie.

În scrisorile mai multor români, era exprimată teama că ungurii primesc arme și muniții în pachetele soșite (prin poșta) din Ungaria.

În scrisoarea unui maghiar, se protesta împotriva faptului că mi s-a interzis publicarea unui articol conciliant în „România liberă”. Am fost mișcat de un asemenea protest, cu atât mai mult cu cît nu trimisese nicodată un astfel de articol „României libere”.

Dificultăți recente în reducerea tensiunii. Într-o societate nedemocratică, nu se pot găsi soluții viabile problemelor fundamentale. În particular, nu va putea exista concordie între români și unguri atîta timp cît în țară sunt încălcate flagrant cele mai elementare drepturi ale omului.

Însăși starea de confuzie și derută, de furtare și instabilitate, este nefavorabilă unei bune comunicări. Este lamentabilă

activitatea unor ziare, prin care vorbește gîndul ceaușist, nins cu peiele de tranșafir. Contribuția lor la otrăvirea vieții politice, sociale, culturale și naționale este enormă și în orice țară civilizată ar fi pedepsită de lege. Ele promovează o anti-etică și un prost-gust care face imposibilă orice polemică.

Pe lângă faptul că nu există atmosfera de urbanitate necesară desfășurării unor campanii de pace în favoarea reconcilierii, interesul jamenilor a fost captat, în ultimele luni, de campania electorală și de accesele de violență care ne vor permite să ajungem, din bătaie în bătaie, de la dictatura ceaușistă la modelul suedez.

Perspectivă, speranțe, așteptări. Un tânăr filosof îi spunea cîndva lui Constantin Noica, cu regret, că a înregistrat un eșec. „Dar e minunat!”, a exclamat Noica. „Eșecul e locul din care te ridici, pentru a merge mai departe.”

Primăvara care tocmai a trecut — „primăvara vrajbei noastre” — a însemnat un nivel alt de coborîț al relațiilor inter-comunitare, încît a marcat un loc din care nu se poate porni decât o mișcare ascendentă. Faptul că ura — nu numai inter-etnică — s-a declanșat cu atîta paroxism ar putea însemna ultimele convulsii ale unui monstru politico-social. As vrea să cred că însăși consumarea unor atrocități, prin rînie și suferințele pe care le produce, reprezintă o garanție că ele nu se vor putea repeta. Nu cred într-un al doilea Tîrgu-Mureș.

Un argument al speranțelor poate fi acela că la București, în cursul unei campanii electorale plină de tensiuni, un singur afis electoral a rezistat întreg; cel al U.D.M.R. Am văzut afise ale Frontului, P.N.L., P.N.T., chiar și ale A.U.R.-ului, rupte și mizărite; în schimb, toate afisele U.D.M.R. erau intacte. Cred că este un semn de bun augur.

Ce am putea face, simplu și eficient, pentru înzămbățirea atmosferei? Am putea publica articole și studii care să ne permită o mai bună cunoaștere mutuală — ceea ce ar duce la o atmosferă mai tolerantă. Am putea lărgi comunicarea dintre noi pur și simplu prin scrisori, trimise de exemplu pe adresa G.D.S. Vă așteptăm!

VICTOR BĂRSAN

La început s-au născut dorința și ideea. Asta era imediat după revoluție. Intințiri cu prietenii, seară de seară, discuții, proiecte, ceai, fum gros de țigară, vișuri. „Bani. De unde luăm bani? Să fie o revistă de cultură. Să dăm tinereilor talenți posibilitatea să... Dă-i încolo de bani! Punem mîna de la mîna. Politicul, ce facem cu politicul? Sînt destul care... noi vrem altceva. Nu se poate. N-o s-o vindem. Ba da. Vom avea cîștiorii noștri da-că...”

Dacă ar fi fost nevoie numai de alt: idei, bani, curaj, speranță, talent. Dar războiul nervilor de abia începuse. Năsterea birocratică a unui ziar particular este cumpănită și, de neînțeles ori lăpta abandonului, este aproape.

Ca să editezi o revistă îți trebuie fie un sac plin cu bani, fie o stea norocoasă, nervi de fier-beton și o piele de crocodil. A, da! Și un birou încălzit în care să îndei teancurile de hîrtii, cereri, aprobări, acte și adeverințe, utile și inutile la un loc, căci nu se știe nicodată.

Mai întâi, nimeni nu-ți poate spune care este drumul, cu ce să începi.

Cererea către Ministerul Culturii zace vreo două săptămîni prin diferite birouri și cînd în sfîrșit o obții, nu știi bine la ce îți folosește. Prin colțuri se șoptește că dacă ai aprobare de la Front... Hîrtia tipografică o dă tot Ministerul. Etajul cinci, domnul Novacovsky. Acesta, foarte amabil, îți spune că da, dîneul dă hîrtia, adică dîneul dă repartiția și fabrica, hîrtia, dacă are, dacă nu. Asta e! Dar ca să îți dea repartiția trebuie aprobare de spațiu tipografic.

Normal, că doar n-ai tipografia ta, și chiar dacă, să zicem, ți-ar trimite cineva „de încolo” un Offset, tot degeaba, căci nu intră la vamă. Deci: Universul, Fila-

FANTASTICA ȘI TRISTA POVESTE A UNUI ZIAR PARTICULAR

rei, 13 Decembrie, Presa Liberă. „Val de mine, dar sîntem supra-supra-supra aglomerati. Nu se poate”. Și totuși zilnic apar cel puțin cinci ziare noi. Metodele le descoperi în timp. Căfea se găsește, așa că... țigări, vînd țigani, whisky, cu pile, dolari n-ai, bani pe sponci. Cineva îți vînde un pont. Provincia, Alexandria, Giurgiu, Ploiești, etc... țara e mare. Și acolo lumea fumează, bea, își cumpără mașini noi. Într-un trînză te prezintă la dl. Novacovsky. „Vrem Hîrtia!”. „Bine-înțeles, ambește dîneul, dar aprobare de la Tribunal sau Primărie aveți?”

Și cortina cade liniștită, în falduri grele, peste primul act.

Actul al doilea te prînde din mers făcînd cozi în fața (sau în spatele) diferitelor ghișee, birouri și camere.

Tribunalul decide în prima și: Organizație obștească. Maximum 20 de membri, cu adrese, semnături și buletine. Poate două săptămîni Tribunalul decide din nou: Asociație culturală. Și nu mai plătești fisul. Nu-ți vine a crede. Bine ar fi! Te duct să te interesezi. Surpriză. „Nu vă trebuie aici o înregistrare la Tribunal?”

„De fapt nici noi nu știm bine, legile nu sînt clare”. Îți mărturisește confidențial un funcționar. Mai trec zece zile în care te plîmbi cu mapa sub braț prin Bucu-

rești. Lași prin diverse locuri cereri, declarații, că aveți spațiu, că n-aveți spațiu, azi sînteti organizație, mine asociație. În final vă transformați în „mică întreprindere”. Trageți la sorți patronul. Și începe lunga așteptare. Primarul, pastorul, cel bun și milos al turmei de „liberi întreprinzători”, trebuie să semneze. Trece o lună. Domnul primar e ocupat, e plecat, e... în sfîrșit schimbă. Cel nou nu pare nici el prea grăbit. În fond privatizarea nu se face peste noapte. Cît a spus domnul președinte? Zece ani sau mai puțin? Bați de trei ori în lemn. Ajungi cunoscutul casei, tu și alții ca tine, care au deja stagiul de trei luni încheiat.

Satisfacția victoriei este însă pe măsura așteptării! Dl. Novacovsky îți dă repartiția. Fabrica trimite cu totul altă hîrtie decât cea de pe comandă, una mai grosă, mai galbenă, mai cu așchii și binețelule de vreo două ori mai scumpă. Tot înainte! Și revista iese!

Actul trei. Tipografil intră în scenă. Au opțiuni politice. Neclare pînă la alegeri. Decizează după. „Ne pare rău, dar vrem să revenim la situația dinainte de revoluție, cînd scoțeam un singur ziar”, declară sentențios directorul (nu vă spun numele, căci cine știe, ajungeti și voi să scoateți un ziar acolo). Așa or fi fost „Indicațiile”.

Stop. Alte cănări. Alt spațiu tipografic. Altă cotă de hîrtie. „Eu vă dau, dar să nu vă faceți iluzii”. Nici nu ne făceam.

Actul patru. Fiscul. Socoalea de acasă nu se potrivește cu cea din țîrg. „Cum să plătim pentru un venit pe care nu l-am realizat?” „Dar pînă la sfîrșitul anului îl veți realiza”. Poate da, poate nu. Legea prevede clar pînă la 50.000 venit, nu se percepe impozit. „Poftiți actele”. Fiscul pricepe greu și nu uită nimic. Asta cînd este vorba de revistele particulare. Cels subvenționate de stat (Minister) se pare că numai de acum înainte își vor începe calvarul.

Actul cinci. Tipografia dorește să vadă materialele înainte. Cenzura va porni de jos în sus. Așa e democratic!

Epilog. Dacă ar fi fost numai atît. Dacă speranța ar fi rămas de la început închisă în cutie! Dacă adevărul ar fi avut tălășul ghitoinei. Și linștea profundzimea geomăturii. Dacă nu ar fi existat iluzia că iluminarea vine din cuvîntul scris. Dacă mulți nu ar trăi cu gîndul atîrnat în golul din față sau împietrit în zidul de care își rezemă umerii. Dacă libertatea ar fi fost apa în care am fi înolat sub soarele acestor veri. Dacă punctul zero ar fi fost „adevărul și numai adevărul” descătuit de toată minciuna, ticălogia și pierzanța trecutului.

Dacă nu ar fi existat atîtea pledici, atîtea oboseală, umire, dezamăgire și bucurie... Cine știe? Dar nu, sînt sigură că cei care au editat cu credință și dragoste un ziar nu ar fi renunțat și nu vor renunța. Pentru că lumina sau tristotea dia ochii cititorilor sînt vindecătoare.

ANDREEA PORĂ

Fotografiile de OVIDIU BOGDAN

22 IULIE, PIAȚA OPEREI DIN BUCUREȘTI

MITINGUL DE PROTEST ÎMPOTRIVA ARESTĂRII ABUZIVE A LUI MARIAN MUNTEANU ȘI A CELORLALȚI NEVINOVAȚI

MARTOR OCULAR

Mi-e foarte greu să vorbesc. În mod coerent, pentru o durată mai lungă, în fața unui public atât de numeros și care își pune atât de mult speranța în ceea ce am să spun.

Mă voi limita la un singur lucru. Să depun o mărturie. În ziua de 13 iunie, la chemarea unor studenți de la Arhitectură ca să văd ce se întâmplă acolo, am arstat, din turnul edificului, la tot ce se întâmpla, între aproximativ 14,45—17,30, același moment în care au ars autobuzele sculele două care erau menite să dăreze strada Bisericii Enei și, aproximativ, în același timp cu ele și autobuzele din dreptul străzii Batistei. Un lucru este absolut limpede: nici un student — era acolo și rectorul Institutului de Arhitectură — nici un student nu a participat la miscarca violentă din stradă.

În interiorul edificului nu existau dezordine mari. Erau foarte mulți studenți care se baricadaseră în interior pentru ca să-și apere instituția, dar singurele

urme de dezordine au fost cele lăuate în timpul dimineții, când au fost căuțai de poliție trei sau patru studenți, dintre care unul aruncase niște manifeste scrise la repezeală cu mâna și care exprimau indignarea lui față de tot ce văzuse că se petrecea, cu o jumătate de oră sau o oră înainte, în Piața Universității.

Nici la Universitate nu era în interior nici un fel de dezordine.

În zilele de 14 și 15 iunie s-a produs dezastrul, atât în interiorul Institutului de Arhitectură, cât și în interiorul Universității, dar într-un mod, la un fel de vandalism care este inimaginabil pentru orice om care trăiește cu de cea civilizată la acest sfârșit de mileniu.

Știu despre Marian Munteanu un lucru pe care l-am aflat chiar de la cineva care fusese cu el alături lângă Ministerul de Interne, și care nu a fost arestat. Știu deci acest lucru: că la Ministerul de Interne și s-a dus pentru ca să aducă înapoi de acolo manifestanții însura locul lor care era Piața Universității și să-l îndemne la nonviolenta. Acest lucru s-a întâmplat atunci și îl știu de la cineva care s-a comunicat acest lucru ministrului de interne: „Și eu ar fi trebuit să fiu arestat, pentru că și eu am fost acolo, și eu pot să depun mărturie despre ce s-a întâmplat”.

Este vorba de Alexandru Boboc. El m-a chemat, de altfel, la Institutul de Arhitectură cu să văd ce se întâmplă acolo. L-am văzut pe Marian Munteanu, pe urmă, la Spitalul de Urgență, într-un moment în care, excedat de cererile ziariștilor de a-l vedea și de a vorbi cu el, de dimineață până seara, directorul Spitalului de Urgență organizase un fel de conferință de presă într-o sală de jos, aproape de intrare. Mi-a fost imposibil să cred că într-o asemenea stare cineva poate să fie arestat. Cu toate acestea, dorind două zile mai târziu să-l văd din nou, am aflat că în ajun fusese rănit și transferat undeva, nu se află unde, în orice caz fiind privat de asistența medicală la care avea dreptul.

Sunt convins de nevinovăția lui Marian Munteanu, un om care a odată alta vreme, cu altă consecvență, pentru nonviolenta și a reușit să stăpânească o masă care era tot atât de numeroasă ca cea prezentă acum la această manifestație, și că un asemenea om nu a putut să-și schimbe acest ideal într-o clipă, ca să îndemne la violență. Sunt absolut convins că, în continuare, Marian Munteanu, în tot ce a întreprins, a îndemnat la nonviolenta și, ca atare, îl consider nevinovat.

Sunt alături de dumneavoastră toți, și alături de toți studenții români, și alături de toți oamenii cinștiți din această țară pentru eliberarea lui Marian Munteanu.

MIHAI ȘORA

O NOUĂ ETAPĂ

Cine se teme, după irationalul lunii abia trecut, de o timorare inhibantă și de o tăcere prelungită a conștiinței civice bucureștene, se însela. Vastul mars pașnic de acum două săptămâni și mitingul de duminică trecută, în ciuda verii toride, a oboseli generale de după revoluție, a nevoii de vacanță, ori a tentației de a amina pentru toamnă „problemele „arsătoare”, au demonstrat, dimpotrivă, contrariul. Bucureștenii au învățat mai repede decât alții să-și exercite prompt spiritul civic. Marea de cămași albe și de flori purtate în mână, curgând ca o lavă caldă pe străzile orașului, ori scandând puternic în Piața Operei, ca un cimp de energie ținută în loc, a demonstrat că nu se poate uita și nu se poate pierde ușor gustul libertății sociale odată avută, ca și demnitatea și forța acestei treziri.

Mitingul din Piața Operei mi-a părut a releva mai multe aspecte demne de semnalat. În primul rând, există o „imaginativitate” a energiei civice, care va inventa și va găsi continuu forme noi de manifestație, în cele mai diferite ori dificile circumstanțe. Liderii pe care forța civică îi selectează spontan au șanse de a deveni, datorită greselilor guvernărilor și prin forța împrejurărilor generate de acestea, adevărați conducători politici. Cel pe care puterea vrea să-l transforme în „tapi ispășitori” sunt înălțați de multime la calitatea de martiri politici. Multimea știe că prin ei e arestată simbolic însăși multimea, dreptul ei la revoltă și la exprimare liberă, coerentă politic. Marian Munteanu, alături de ceilalți închiși, a devenit de pe acum un simbol politic.

Pe de altă parte, această nouă etapă a reactivității civice ar trebui să nu repete greselile etapei trecute. Piața Universității e un episod încheiat. Studenții și asociațiile civice ar trebui să-și alcauă cu grijă liderii, organizatorii de mitinguri și mai ales vorbitorii. Vor trebui să fie atenți la compoziția multimei, la mișcarea ei cel mai activ, dar mai ales la periferiile ei, unde această poartă interfeșă cu grupuri de clasă sau extremiste. Vor trebui să manifeste grija față de lozincile scandate în colectiv și de tentația acestora de a cobori nivelul revendicării și al formulărilor civilizate. Vor trebui să controleze mai energic lungimea discursurilor, ca și a mitingurilor ca atare. Organizatorii acestei noi etape a reactivității civice știu probabil mai bine ca oricine că multimea nu are nevoie doar să se „descarce”, pentru a-și păstra responsabilitatea civică, ea are nevoie acum de „program clar și coerent de gândire și de acțiune, de discursuri bine întocmite, de idei și de forme de acțiune superioare momentului Pieței Universității. Căci și multimea s-a maturizat. Altfel n-am face decât să repetăm aceleași greseli, cu aceleași urmări. Numai astfel Piața Operei ar putea deveni la rândul său, dar în felul său propriu, o altă piață „sfântă” a Bucureștiului.

MAGDA CĂRNECI

O ȘANSA ISTORICĂ

Cuvintele devin sbrăce atunci când trebuie să exprime profunzimea și amploarea unor sentimente orănești de afecțiune. Dvs., cei prezenti în această piață, purtând peste umeri simbolul alb al purității, iubirii sincere și dezinteresate, al păcii sufletești și al păcii sociale în care dorim să muncim și să trăim, Dvs. sinteti prietenii mei, alături de toți linerii din țara noastră — elevi, studenți, muncitori — care se aliniază poziției și comportamentului Dvs., sint prietenii mei toți cetățenii acestei țări care în aceste momente sint sufleteste alături de noi. (...)

Mă aflu aici în calitate pe care mi-a conferit-o în mod oficial procuratura României — aceea de victimă a dictaturii comuniste — și în calitate mea pe care nu îngădui nimănui să mi-o conteste — de cetățean liber al unei țări care tinde încă după libertatea reală a tuturor cetățenilor săi. Numai și numai în această calitate vă vorbesc și cer, fără altă introducere, eliberarea imediată și necondiționată a lui Marian Munteanu.

Am cunoscut pe propria-mi piele metodele și mistificările la care recurgea aparatul represiv al dictaturii comuniste pentru a transforma un delict de opinie politică într-un delict de drept comun, am cunoscut tratamentul exterminator la care au fost supuși acești oameni numai pentru faptul că au îndrăznit, au avut curajul să gîndească altfel decât puterea totalitară.

Se pare că anumite cercuri ale puterii recent instaurate tin cu toți dinadinsul ca istoria să se repete ignorind cu bună știință realitatea istorică, jertfole de sînge ale celor căzuți în Decembrie, dorința poporului român ca în această țară să se instaureze pacea socială în cadrul unei ordini de drept respectate de întreaga suflare românească începînd de la talpa țării pînă la vîrfurile piramidei.

Acestor cercuri le cer cu toată țaria să renunțe la practicile abuzive, la falsificarea adevărului, la înscenările de procese care ne acoperă de rușine față de noi înșine și față de opinia publică mondială.

Marian Munteanu nu a pledat niciodată pentru violență, toate discursurile sale din balconul Universității au constituit și constituie modele de atitudine civică demne de urmat de către toți cei care doresc instaurarea libertății și democrației reale pe pămîntul românesc. Există suficiente

probe materiale în acest sens și vor mai apărea și altele dacă cele existente nu sint convingătoare pentru a-l declara pe Marian Munteanu unul dintre simbolurile nonviolentei post-revoluționare — și eu cred că Marian Munteanu așa a fost și așa a gîndit dintotdeauna, dar cea mai elocventă probă sintem noi: cei care l-am ascultat, care credem în el și cerem eliberarea sa imediată.

Marian Munteanu este o victimă politică. Arestarea sa după silința fizică la care a fost supus de către un grup de sclerați, deținerea și cercetarea sa sub stare de arest semănă ca două picături de apă cu evenimentele similare petrecute pe vremea lui Ceaușescu — afirmă acest lucru un poezie detinut politic care a trecut recent prin acest calvar. Marian Munteanu nu poate fi decît victima unei erori judiciare regretabile — și eu cred că eroarea a durat deja prea mult pentru ca Marian să nu fie eliberat imediat — sau a unei înscenări judiciare inadmisibile într-un stat care pretinde că s-a înscris în rîndul națiunilor guvernate democratic, și în acest caz Marian Munteanu trebuie eliberat chiar în cursul zilei de astăzi, locul său trebuie ocupat de cei care au organizat această mascaradă.

Am convingerea că apelurile Dvs. repetate, la care se adaugă și modestul meu apel, vor fi auzite de cei care îl rețin pe Marian Munteanu în mod abuziv, răsunarea și spiritul de dreptate vor triumfa și în cel mai scurt timp Marian va reveni în mijlocul Dvs. acolo unde îl este locul. Dacă nu se va întâmpla așa — mă tem că Revoluția din Decembrie nu a fost decît un bluf iar poporul român va mai avea încă mult de suferit de pe urma năpastelor comuniste.

Și chiar dacă va fi așa, noi nu trebuie să ne pierdem speranțele, trebuie să rămînem consecvenți principiului nonviolentei propagat de Marian Munteanu și împărtășit de noi toți, să milităm în continuare pentru eliberarea lui, să ne unim conștiințele sub acest stîndard al sin-cerității noastre și în mod sigur vom învinge. Forța Dvs., a noastră, a tuturor ce-

lor care milităm pentru eliberarea lui Marian Munteanu, nu se află concentrată în bite, rîngi și topoare — ci în floarea pe care Dvs. o oferiți națiunii întregi ca semn al concilierii, ca semn al maturității Dvs. în gîndire și în fapte. Cine refuză arborarea acestei flori ca semn al dialogului constructiv și onest pe care dorim să-i oferim ca alternativă la consacratul pumn în gură — se autoexclue din rîndurile celor care doresc instaurarea unei democrații reale — și la noi acasă.

Noi le oferim o șansă istorică — ar trebui să meditez profund și să nu rateze această șansă pentru că istoria va fi nemiloasă cu ei și nu li va lerta niciodată. (...)

Cu aceste cuvinte închei transmînd tuturor factorilor răspunzători de arestarea și deținerea sub această stare — mesajul meu:

„Domnilor guvernanti, vă încercăm conștiința cu o faptă rușinoasă care aduce grave prejudicii procesului de conciliere națională, grave prejudicii imaginii țării noastre și așa destul de sîfonată în ultima vreme în lumea întreagă. Lăsați ambițiile personale la o parte, lăsați orgoliile pe care dvs. le considerați profund rănice, înțelegeți că nu sinteți depozitarii adevărului în această țară, iar puterea este ceva trecător, numai faptele dvs. rămîn spre judecata celor ce vin. ELIBERAȚI-L PE MARIAN MUNTEANU — ACUM — PENTRU A DEMONSTRA ȘI DVS. LUCIDITATE ȘI MATURETATE ÎN GÎNDIRE. (...)

Dvs., stimați prieteni, vă transmît apelul la solidaritate care va trebui să cuprîndă întreaga mișcare studentescă din țară — acum — pentru eliberarea lui Marian — miine pentru a împiedica apariția unor cazuri similare.

LIBERTATE LUI MARIAN MUNTEANU ȘI TUTUROR CELORLALȚI DEȚINUȚI POLITICI!

Sînt alături de Dvs. cu tot sufletul și vă mulțumesc pentru atenție.

DUMITRU IUGA

Subsemnatul SERBAN FOARTĂ, scriitor, mă alătur celor care, la mitinguri sau prin proteste scrise cer punerea în libertate a domnului MARIAN MUNTEANU, victimă, pare-se, a unor resentimente personale și, în accepție nu doar laică, martir.

Timișoara, 20 Iulie 1990

Fotografii de OVIDIU BOGDAN

PRINCIPIUL DOMINOUULUI ÎN SENS INVERS

HORVÁTH ANDOR

Prezentând o prognoză pe o durată medie privind evoluția Uniunii Sovietice, în articolul intitulat Primejdia unei noi superputeri, Dan Oprescu avansează ideea că în condițiile scenariului pe care îl are în vedere „se prea poate ca — din țara înapoiată care este, în fond, U.R.S.S. — în aproximativ 40-50 de ani să apară o nouă superputeri, dar de astă dată nu una imperială, demodată, bazată pe lăziri succesive ale teritoriului, ci una modernă, în stare să concureze economic și din punct de vedere tehnologic (deci strategic) cele mai dezvoltate zone ale planetei”. Ar urma — susține autorul — ca în această situație Rusia viitoare să devină ca și Statele Unite ale Americii de acum, „iar dacă va fi așa, atunci și Transcaucazia, și țările baltice, și țările est-europene (ba poate chiar și cele vest-europene) vor reintra în umbra noi superputeri”. Noua configurație a acestei părți a lumii ar reproduce deci într-un fel, conform aprecierii lui D.O., relația existentă astăzi între Statele Unite, Canada și America Latină.

Plauzibil în sine pe planul ipotezelor în ce privește traiectoria posibilă a istoriei Uniunii Sovietice, scenariul înfățișat de D.O. și concluziile pe care le desprinde sîrnesc cel puțin trei întrebări.

Prima privește însăși motivația articolului respectiv, motivație expusă explicit în primele alineate în care este redată sumară experiența istorică a „creșterii colosului” pe parcursul a mai bine de două sute de ani și în detrimentul intereselor naționale românești. Or, în concluzia acestei scurte schițe istorice D.O. formulează, drept introducere la scenariul de mai sus, următoarea afirmație: „Mă tem însă că bucuria multora, cărora li se pare că asistă la dispariția amenințării de la Răsărit este, zămva, nefondată. Mai precis, este posibil ca ea să fie, iarăși, una de scurtă durată...” Ceea ce nu înțeleg eu, este de ce consideră D.O. că o viitoare Rusie modernă și dezvoltată prezintă pericol pentru România? Să deducem oare de aici că în viziunea autorului articolului pentru România ar fi preferabil să aibă ca vecin o Rusie rămasă în urmă din punct de vedere economic, confruntată la nesfârșit cu crize politice și sociale interne? Ori să admit — ceea ce nu doresc — că pentru D.O. această apropiere geografică apare sub culorile unei minime fatalități de nedepășit decât în sensul formulei lansate de Cato: „...esse delendam”?

O anumită carență logică în manevrarea pieselor de pe eșichier mă conduce la cea de a doua întrebare. Hai să acceptăm imaginea unei Rusii viitoare „oarecum în felul Statelor Unite ale Americii de acum”. Dar dacă operăm cu o perspectivă de timp de circa 40-50 de ani ne putem oare permite să facem abstracție de evoluția probabilă a celorlalte țări și/sau regiuni pe care le avem în vedere? D.O. comite eroarea de a stabili configurația relațiilor dintre Rusia viitoare și celelalte țări din această parte a lumii admitând ipoteza unui progres spectacular al celei dintîi, pe cîtă vreme cele din urmă rămîn, în optica sa, pe loc. Dar nu se îndreaptă oare, de pe acum, statele din vestul Europei către un statut apropiat celui al Statelor Unite, inclusiv în ce privește forța economică și capacitatea tehnologică? Nu au oare țările baltice șansa de a se înscrie și ele, în 10-20 de ani pe același traseu? Dar țările din estul Europei? Sint oare ele condamnate să rămînă, fără șansa unei racordări progresive, la periferia Europei? Dacă partenerul de joc își mută de trei ori piesele, nu le vom muta oare și noi exact de trei ori pe ale noastre?

Acesta este de fapt sensul celei de-a treia întrebări — ea fiind, pentru mine, și cea mai importantă. Este un loc comun că întreaga evoluție istorică a națiunii române s-a desfășurat, pe parcursul secolelor, în contextul unor transformări regionale sau globale din Europa. Toate evenimentele de mare rezonanță din istoria modernă a românilor — fie că ne gândim la 1821, la revoluția din 1848, la unirea principatelor din 1857, la proclamarea independenței în 1887 sau la realizarea Marii Uniri în 1918 — s-au produs pe fundalul unor procese istorice care nu antrenat, într-un fel sau altul și alte națiuni din centrul, este ori sudul Europei. Această observație este valabilă și în privința evenimentelor din decembrie — anul trecut și din lunile următoare — pentru care România s-a desprins din blocul comunist a cuprins, și din rînd, toate țările din această regiune. Pentru orice observator este clar

evident că, dacă a se putea stabili vreo influență directă de la o țară la alta, criza care s-a repercutat asupra României este în fond aceeași care, la momente diferite și sub forme variate a generat procese revoluționare și/sau reformatoare similare. De aici și întrebarea firească dacă și în ce fel anume România urmează să evolueze și în continuare în sincron cu celelalte state din apropiere, respectiv din centrul și din estul Europei.

Le revine desigur politologilor, specialiștilor în problemele relațiilor internaționale să pună în discuție acest subiect, să stabilească datele și liniile de forță ale fenomenului în cauză. În ce mă privește nu fac altceva decât să enunț câteva întrebări, mai ales că în decursul ultimelor luni specialiștii noștri au evitat, se pare, să abordeze problema relațiilor statelor est-europene în perioada următoare.

După cum știm cu toții, pînă nu demult era acreditată ideea că apartenența la sistemul comunist echivalență ipso facto cu comunitatea de interese a țării lor respective. Indiferent cît era de in-

vor beneficia de un tratament egal, în măsura în care sînt apte pentru așa ceva. Întrebarea este dacă această determinare externă îi corespunde și una internă, adică cea a corelării intereselor și a înalțării solidarității pe același drum. Vor putea deci accede aceste state în comun la statutul de țări europene, se vor putea ele înscrie pe orbita integrării europene prin concertarea intereselor? Răspunsul meu este afirmativ. În primul rînd pentru că argumentele majore evocate mai sus impun acest lucru. În cel de-al doilea rînd pentru că această concertare a intereselor este conformă cu natura obiectivelor propuse, ba mai mult, constituie o condiție sine qua non a obținerii acestora.

Fenomenele de integrare de anvergura celor petrecute în ultimele decenii în vestul Europei, au evidențiat pregnant o intercondiționare puternică a proceselor evolutive dintr-o zonă geografică determinată — nu întâmplător această evoluție a înglobat treptat și Marea Britanie, inițial recalcitrantă, și țările din sudul Europei (Spania, Portugalia, Grecia), într-o măsură în creștere în societatea Europei

ce nu au frontiere comune cu ele — nu modifică după mine situația decât în sensul că cele dintîi au, din start, un avantaj de ordin geografic de o anumită pondere. În ipoteza mea în ciuda acestei deosebiri rămîne însă valabil ceea ce aș numi principiul invers de domino: țările din fostul bloc comunist se vor redresa și se vor racorda — pe termen mediu — la sistemul Europei comunitare nu unul cîte unul, printr-un tratament preferențial, indiferent de stadiul de stagnare în care vecinii lor rămîn blocați, ci în mod paralel, dacă nu simultan, sprijinindu-se unele pe altele prin multitudinea de conexiuni existente între ele și care vor dobîndi un continut și o funcționalitate diferite decît cele din trecut.

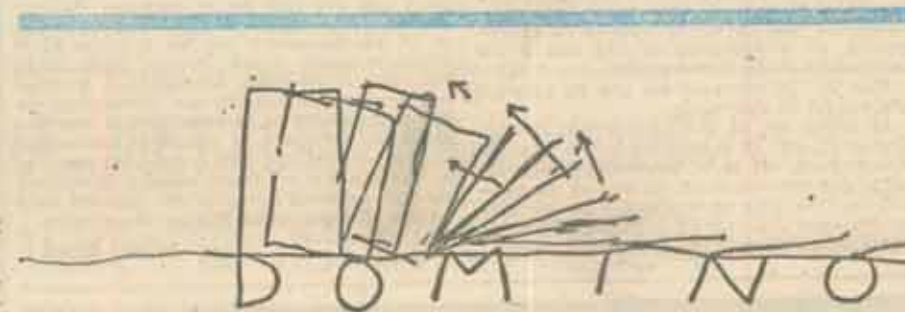
Ipoteza mea nu exclude, bineînțeles, ca una sau alta din țările est-europene să întrețină, și pe baza unor tradiții istorice, relații mai intense cu un stat occidental anume și să beneficieze din partea acestuia de un regim privilegiat. În esență sînt însă de părere că trendul ce duce de la București la Paris nu este un tren suspendat ci el traversează, în mod obligatoriu, țările aflate pe traseul respectiv.

În această ordine de idei aș dori să remarc că ceea ce este numit în mod generic „integrarea în Europa” este privit după mine uneori într-o optică simplistă. Pentru unii acest proces s-ar rezuma, pesemne, la crearea unor structuri politice și economice similare cu cele ce funcționează în țările Europei occidentale. Or, dacă prin acest concept înțelegem modelul unor relații interstatale și internaționale, așa cum ele au fost implantate în această regiune a lumii în ultimele decenii, atunci este vorba de o realitate mult mai bogată. Este vorba, desigur, și de crearea unor instituții politice, cît și de coordonarea programelor de dezvoltare economică, dar dincolo de aceasta, procesul respectiv cuprinde toate domeniile vieții sociale, de la jurisdicție la finanțe, de la cultură la asistența socială, de la sistemul de telecomunicații la circulația liberă a persoanelor și a bunurilor materiale și spirituale. Mă îndoiesc că oricare din țările est-europene poate parcurge acest proces „pe cont propriu” indiferent de evoluția spațiului geografic în care se află, chiar dacă, invers, există riscul ca una sau alta să nu preia ritmul adoptat de celelalte, să se izoleze și să rămînă în urmă. Din aceste considerații înclin către convingerea că acea țară din estul Europei care în următorii ani ratează construirea cu vecinii săi a unor relații pe măsura obiectivelor majore de viitor, ratează, implicit, integrarea sa în Europa.

Prospectînd viitorul conform acestui scenariu, este limpede că el implică două direcții distincte de acțiune. Prima comportă luarea unor decizii majore la nivelul superior al instituțiilor politice, fiind vorba de stabilirea unor jalozane strategice ale evoluției viitoare, decizii ce vor fi consfințite prin tratate internaționale. (Pentru a elimina orice echivoc, nu am în vedere o reformulare a conșiliului de ajutor reciproc, ci adoptarea unor decizii referitoare la strategiile comune de dezvoltare, așa cum s-a întîmplat, încă din anul 1915 în Europa occidentală.) Cea de a doua direcție nu presupune nici un fel de decizie a forurilor politice, ea decurgînd în mod firesc din legile economiei de piață, a liberei inițiative și a autonomiei statuate la nivelul localităților, întreprinderilor și instituțiilor. Fără prima este de neconcepț corelarea funcțională a evoluției paralele din țările respective iar în lipsa celei de a doua această evoluție este realizabilă la nivelul întregii societăți. Observăm, de altfel, de pe acum, în țările care au pășit pe calea racordării la Europa fenomene de integrare zonală sau regională. Ar fi de dorit, cred, să cunoaștem îndesproape asemenea experiențe și să le studiem în folosul nostru.

Am așternut pe hîrtie aceste considerații de neprofesionist în dorința de a afla opiniile specialiștilor. Consider că oricît de justificat ar fi ca în centrul atenției să se afle astăzi realizarea unui program de urgență privind restructurarea economică, nu cred că acest program poate fi izolat de acea viziune strategică globală în care li revine, în mod normal, rolul de primă treaptă a rachetei puse în mișcare. Acum cel mai important lucru este ca racheta să se înalțe; ea trebuie însă programată încă înainte de pornire pentru a se înscrie în momentul decisiv pe traiectoria prevăzută.

București 11 Iulie 1990

Desen de DAN PERJOVSCHI

temelată această teză în condițiile anterioare, rămîne oricum de văzut dacă prin suspendarea internaționalismului proletar se anulează sau nu existența oricăror interese comune între țările care alcătuiau acest sistem. Este de pe acum evident că fiecare dintre ele caută să realizeze o racordare cît mai grabnică la structurile politice și economice ale vestului Europei și să beneficieze cît mai mult de pe urma integrării preconizate. Început în unele țări mai înainte, în altele mai târziu, acest efort de integrare a înglobat pînă la urmă totalitatea țărilor europene ale sistemului socialist — (cu excepția, deocamdată, a Albaniei). Se pune întrebarea: sint oare ele concurenți sau parteneri în acest pas decisiv al evoluției lor? Interesele lor sint și rămîn oare preponderent convergente sau ele se contrapun? Judecînd după o serie de aspecte imediate, de suprafață, am putea fi tentați să răspundem că în acest spațiu acționează în prezent interese contradictorii. Țările din estul Europei doresc să facă progrese cît mai rapide pentru a depăși starea de criză în care se află, iar cum aceste progrese nu pot fi realizate decît printr-o asistență masivă a țărilor dezvoltate, ele par a fi, prin forța lucrurilor, concurenți în această postură. Găsesc că această teză este simplistă și necoformă cu realitatea. În primul rînd pentru că țările din estul Europei nu solicită daruri, nu aspiră la privilegii — și chiar dacă ar face-o ar avea puține șanse de a fi ascultate. Ceea ce se va petrece în perioada următoare și în deceniile ce vin este de fapt efortul de renaștere a Europei după falimentul unei experiențe politice. Acest efort nu vizează o țară sau alta, ci întreaga regiune. Ideea europeană nu este doar o ficțiune, așa cum susțin unii gânditori; ea acoperă o anumită realitate, cu rădăcini adînci în istoria popoarelor. Occidentul este interesat în refacerea acestei unități nu din simple considerații umanitare ci din motive mult mai serioase de ordin strategic, legate de securitatea general europeană, de echilibrul de forțe politice, militare, economice dintre continente, concepute în perspectiva viitorului. Or, văzute din această perspectivă, țările din estul Europei constituie, indiferent de urgențele prezente pe care le au în prezent, un spațiu unitar, și ele

comunitare. Mi s-ar putea obiecta: chiar această din urmă constatare nu justifică oare pentru Europa de est un scenariu diferit de cel amintit înainte, adică intrarea, rînd pe rînd, a acestor țări în Europa unită? Cred că din motive politice și social-economice acesta nu este posibil. Toate țările est-europene vor trebui să treacă în următorii 10-20 de ani printr-o serie de transformări radicale vizînd pe de o parte introducerea economiei de piață, iar pe de alta de-centralizarea structurilor politice și sociale, crearea sistemului de instituții al societății civile. Acest proces de reformare la profunzime a societăților respective nu poate fi dus la bun sfîrșit decît în condițiile unei conjuncturi internaționale favorabile, ceea ce presupune ca țările din zonă să avanseze, dacă nu exact în același ritm, oricum în aceeași direcție. Bunăoară este greu de conceput ca Cehoslovacia, să zicem, să atingă standarde de viață occidentală, să dispună de o monedă națională convertibilă și de o piață a bunurilor industriale și de larg consum comparabilă cu cea a țărilor occidentale la timp ce Polonia să persiste în starea economiei de lipsă și a reformismului politic moderat. Fără îndoială, cîtina de fier ar putea opri, așa cum a făcut-o decenii de-a rîndul, orice fel de contaminare nedorită. Ipoteza mea este însă că de acum înainte cîtina de fier nu mai poate fi reinstalată în Europa de est.

Așa cum o atestă evoluția structurilor politice, economice, sociale din Europa occidentală procesul de integrare poate să derive dintr-o concepție și din decizii adoptate la vîrf de oamenii de stat și/sau de oamenii de afaceri dar acest proces prinde viață prin acel sistem complex de relații pe care fiecare societate îl stabilește cu toate celelalte din regiune. Așa cum integrarea treptată a țărilor din vestul Europei nu s-a făcut decît printr-o raportare și aliniere la un fel de centru imaginar, ei tocmai printr-o interpretare tot mai complexă a structurilor economice — și nu numai — pe diverse planuri (național și local, macro și micro industrial), este de așteptat ca procese similare să aibă loc și în estul Europei. Faptul că țările din această zonă se împart în două categorii — țări vecine cu state occidentale, și țări